SAVREMENA PITANJA
VJERSKO-ZNANSTVENE RASPRAVE ZA NAOBRAŽENE KRUGOVE

SERIJA III.

JOSIP GUNČEVIĆ.

Ex libris
Prof. dr.
Marijan Valković

SILAB
i moderne zablude

MOSTAR
HRVATSKA TISKARA F. P.
1921.

SVEZAK XI. i XII.

CIJENA 5 Din.

Popis suradnika
Savremenih pitanja.

Dr. F. Binički, Senj, Crkva i znanost.
— Inkvizicija i njezine žrtve.

Dr. fra J. Božitković, Makarska, Filozofija molitve.

Prof. O. B. Brixy, Varaždin, Svršetak svijeta prema vjeri i znanosti.
— Znanstvene teorije o razvoju svemira.

Dr. fra A. Crnica, Makarska, Jedinstvo i nerazrješivost ženidbe.
— Mješovite ženidbe.
— Civilni brak i rastava ženidbe.

Dr. fra M. Čutura, Široki Brijeg, Teorija evolucije i kršćanstvo.

Dr. V. Deželić, Zagreb, Žena u ljudskom društvu.

Dr. fra K. Eterović, Borba za slobodu nastave u modernim državama.

J. Gunčević, Sl. Brod, Indeks.

Prof. O. F. Harapin, Varaždin, Božanstvo Kristovo.
— Prava crkva Kristova.
— Pojam i mogućnost čudesa.

Sveuč. prof. Dr. fra J. Jelenić, Zagreb, Patareni.
— Pokrštenje Hrvata.

Sveuč. prof. Dr. I. Kršnjavi, Zagreb, Crkva i umjetnost.
— Sv. Franjo i preporod umjetnosti u XIII. stoljeću.

Fra D. Mandić, Mostar, Kat. Crkva i razvoj evropejske civilizacije.
— Razvoj školstva i kat. Crkva.
— Glavna apologetska djela u svjetskoj literaturi.

Prof. A. Matasović, Sarajevo, Slobodni zidari, što su i što hoće.
— Socijalni demokrati i njihov program.

Dr. J. Pavić, Bacskeresztúr, Prvenstvo papino u prvih osam stoljeća na osnovi istočnih pisaca i liturgija.
— Istočno crkveno pitanje.

O. M. Padovan, Dubrovnik, Kršćanski pojam države.

Savremena pitanja.

Vjersko-znanstvene rasprave za naobražene krugove.

Serija III. Svezak XI. i XII.

SILAB
I MODERNE ZABLUDE.

Napisao

Josip Gunčević.

Tisak i naklada Hrvatske tiskare F. P.

MOSTAR 1921.

IMPRIMATUR.
Mostar, 15. siječnja 1921. O. fra Didak Buntić redodržavnik.

IMPRIMATUR.
Mostar, 1. veljače 1921. † O. Alojzije biskup.

Sva prava pridržana.

Presvijetlom gospodinu

Anti Akšamoviću

biskupu gjakovačkom
u znak poštovanja
ovu raspravu

posvećuje

uredništvo i uprava
„Savremenih Pitanja“.

Predgovor.

Silab je riječ, o kojoj se mnogo u liberalnoj štampi pisalo. Nijesu ni naši hrvatski listovi kao: „Obzor", „Pokret", „Novi list", „Savremenik" u napadajima zaostajali. Prikazivali su Silab kao atentat na znanost i razvitak duševne kulture.

I danas je on još mnogima neko strašilo rimske Crkve. Tako Dr. *Radovan Kazimirović*, docent kanonskoga prava na beogradskom sveučilištu, veli u svom predavanju u pravničkom udruženju: „Poznato je, da je Papa u svom Syllabusu bacio prokletstvo na ceo kulturni razvitak čovečanstva". („Srpska Crkva" br. 2. Sarajevo 1919.)

Kod mnogih je napadača razlog napadajima nepoznavanje stvari. Treba ih dakle upoznati sa Silabom. Prvi je to uzrok ovom djelu.

Mnogi naši ljudi, koji bi htjeli u svim pitanjima s Crkvom dijeliti strogo njezino stanovište, susreću se u društvu i čitanju sa raznim zabludama prošloga vijeka i nehotice se liberalnim i modernističkim natruhama okužuju. Treba nam prikazati na okupu sve osuđene zablude i tako nas očuvati nehotičnoga okuženja. To je drugi uzrok ovom djelu.

Svrha ovom djelu nije svaku pojedinu zabludu potpuno raščinjati i crkveno stanovište svestrano utvrditi, jer bi se za to tražilo toliko svezaka, koliko ima zabluda, nego prikazati kratko i jezgrovito crkveno stanovište uz osuđenu zabludu. Stoga će se mnogome i pričiniti djelo prekratko.

***

Služio sam se ovim djelima:

Dr. Fr. Heiner: Der Syllabus — Mainz 1905.

Dr. Fr. Heiner: Der neue Syllabus — Mainz 1908.

Prof Dr. A. Michelitsch: Der neue Syllabus — Graz 1908.

Dr. J. Tosi: Vorlesungen über den Syllabus errorum — Wien 1865.

„Hrvatska Straža“: O silabu (god. 1907. str. 323, 433, 641,)

Dr. A. Mahnič: Več luči!

Dr. Felix Sardà y Salvany: Liberalismus ist Sünde.

Lucien Choupin, Valeur des décisions doctrinales et disciplinaires du Saint - Siège. Paris 1907.

P. Hourat, Le Syllabus. Étude documentaire, Paris 1904.

Josip Gunčević.

Sadržaj.

Strana

Predgovor 5
Uvod: Nepogrješivo učiteljstvo Crkve 9

Dio prvi.

Silab Pija IX.

Silab uopće 21
Silab Pija IX. 22
§ I. Panteizam, naturalizam i racionalizam apsolutni (1.-7.) . 26
§ II. Umjereni racionalizam (8.-14.) 32
§ III. Indiferentizam i latitudinarizam (15.-18.) 38
§ IV. Socijalizam, komunizam, tajna udruženja, biblička društva i društva svećenika-liberalaca 41
§ V. Zablude o Crkvi i njezinim pravima (19.-38.) 42
§ VI. Zablude o državi promatranoj za se i u odnošaju prema Crkvi (39.-55.) 54
§ VII. Zablude o naravnoj i kršćanskoj etici (56.-64.) . . . 65
§ VIII. Zablude o kršćanskom braku (65.-74.) 69
§ IX. Zablude o svjetovnoj vlasti rimskoga pape (75. i 76.) . 74
§ X. Zablude, koje se odnose na današnji liberalizam (77.-80.) 75

Dio drugi.

Novi Silab Pija X.

§ I. Uvod 81
§ II. Zablude o odnošaju bogoslovskih znanosti prema crkv. učiteljstvu (1.-8.) 81
§ III. Zablude o nadahnuću (inspiraciji) i evanđeljima (9.-19.) 86
§ IV. Zablude o objavi i dogmama u opće (20.-26.) . . . 94
§ V. Zablude o božanstvu, osobi i djelovanju Kristovu (27.-38.) 98
§ VI. Zablude o sakramentima uopće i napose (39.-51.) . . 105
§ VII. Zablude o shvaćanju Crkve (52.-56.) 114
§ VIII. Zablude o napretku, znanosti uopće i kršćanskoj znanosti napose (57.-65.) 117
§ IX. Zaključak 121

Dodatak.

Latinski tekst Silaba Pija IX. 122
Latinski tekst Silaba Pija X. 132

Uvod.

Nepogrješivo učiteljstvo Crkve.

Najdragocjeniji dar, kojim je Bog obdario čovjeka, jest uz razum slobodna volja. Mi tu slobodu osjećamo u cijelom svom životu, pri svakom svom pa i najmanjem činu. Ona je uvjet, da kršćanstvo broji milijune svetaca, povijest bilježi toliki broj heroja, ali ona je također uvjet, da i pakao opstoji, da ima veći broj moralnih propalica negoli heroja. O razlici među svecima i izrodima, među moralnim herojima i moralnim propalicama, ne bi moglo ni govora biti, kad ne bi čovjek uživao slobode pri izboru i određivanju svojih čina.

Mnogi krivo shvaćaju slobodu, kojom nas je Bog obdario. Misle, da je samo onda izvršivanje slobode, kada se odlučuju na zlo i grijeh. To nije prava sloboda, to je tek zloporaba prave slobode. Ona ima svoj povjesni razvoj. Počela je s onim bahatim: „*Non serviam;* ne ću služiti!" u nebu, kada su se pobunili anđeli, nastavila s prekršajem zapovijedi Božje u raju zemaljskom, kada se prvi roditelji pokazaše neposlušnima, i danas se očituje u liberalizmu svîju ogranaka. Ljudska narav istočnim grijehom ozlijeđena poče i te kako naginjati ovoj zloporabi slobodne volje. Otpadali su čitavi narodi od Boga i lutali po poganstvu, nešto uslijed zablude uma, ali više radi zloporabe slobodne volje. Narod židovski, i ako od Boga odabran i prosvjetljeniji od drugih, lutao je od svijetla k tmini i od tmine k svijetlu tako, da je čitava povijest toga naroda skup otpada od Boga i obraćanja k Bogu. Babilon, Sodoma i Gomora samo su neka mjesta

opće iskvarenosti, koja povijest bilježi, ali je sigurno, da nijesu bila jedina. Sve su to posljedice krivo upotrebljavane slobode na zlo.

Preporod je došao istom dolaskom Spasiteljevim, koji je dao i u Crkvi ostavio sredstva, kojima se dade izliječiti ljudska narav i ublažiti njezina sklonost zloporabi slobodne volje. On je naukom svojim i svojim zapovijedima točno odredio granice, u kojima se kreće prava sloboda i preko kojih počima njezina zloporaba. Prvi su kršćani i kasniji sveci svih vjekova pokazali najveću i najidealniju slobodu: slobodu sinova Božjih, koja se ne očituje u prihvaćanju zla i grijeha, nego u slobodnom izboru onoga, što je dobro i plemenito. Oni su svojim životom pokazali, da se potpuna sloboda ne sastoji u onoj nevezanosti, u kojoj su pogani živjeli, nego u slobodnom izvršivanju zapovijedi Božjih.

Posljedica je istočnoga grijeha pored ove sklonosti k zloporabi slobodne volje još i ograničenost naše spoznaje. Mi ne možemo svega dokučiti niti svemu odrediti razloga i uzroka. Iz ovih dviju posljedica istočnoga grijeha: ograničenosti uma i sklonosti volje na zlo, izvire sva ljudska bijeda. Čovjek se ne može snaći ni na ovom svijetu, a kamo bi da si sam odredi svoj odnošaj prema Najvišem Biću. Zagonetan nam je i postanak i svrha, cilj vječni i vremeniti; ono, što nas okružuje i ono, što je u nama. Dobro, ako i spoznamo, osjećamo, da nam ga je teško vršiti i u lagodnosti svojoj odlučujemo se na ono, što je zlo. Mi u naravi svojoj osjećamo klonulost i slabost.

Bog, koji nas je stvorio i koji je predvidio istočni grijeh i sve njegove posljedice, pobrinuo se, da nam pomogne. Da pomogne našoj ograničenosti uma, objavljuje nam on sam sve one istine, do kojih

ili uopće ne bismo mogli doći ili barem vrlo teško. Te istine, koje je Bog objavio, i u kojima nas je poučio o našem vječnom cilju, o našem postanku i o našim dužnostima, povjerio je i saopćio izabranim ljudima, koji su ih zapisali u knjige nazvane sv. P i s m o. U sv. Pismu dakle nalaze se one istine, koje čovjek u svojoj ograničenosti ne bi mogao pronaći, a koje su mu potrebite, da se može na ovom svijetu snaći i postići svoju vječnu sreću.

Mnoge je istine objavio sam Spasitelj za svoga zemaljskog boravka i pokazao, kako se pojedine te istine imadu shvatiti i na život primijeniti. I ove su istine zapisane u sv. Pismu, ali ne sve. One nezapisane sačuvane su u crkvenoj p r e d a j i.

Da se ove istine sv. Pisma sačuvaju i ispravno tumače, utemeljio je Spasitelj posebno c r k v e n o učiteljstvo, koje će Duh Sv. voditi i čuvati, da u svojoj službi ne pogriješi.

Što možemo drugo, nego biti zahvalni Bogu, koji se pobrinuo, da mi, premda smo sagriješili, ipak možemo spoznati pravi put, spoznati one istine, koje bi nam ostale vječne zagonetke. jer se do njih naš duh ne bi uspeo. Zahvalnost i potpuno pouzdanje mora nas obuzeti, kad promatramo tu dobrotu Božju i kad se zamislimo, kolika je dobrobit za ljudski duh imati neprevarljivo i nepogrješivo vrelo istine.

Ljudski duh, koji teži za zloporabom slobode, počeo je te istine svojim razumom proučavati i to potpuno s krivoga stanovišta. U svojoj oholosti usudio se da proglasi sve one istine, kojih u svojoj ograničenosti ne shvaća, potpuno nevrijednima i neistinitima. Ljudski duh stavio se nad objavu, dapače nad Boga i dopustio mogućnost, da bi i Bog mogao u svojoj objavi pogriješiti. Počeo je o objavi, vjeri, ćudoređu i vrhunaravnim stvarima na isti način

suditi, kojim sudi o ekonomiji, financijama i t. d. Ne priznaje, da je Bog utemeljio religiju, da je dao objavu i da Crkvom upravlja. Zatvara oči pred ugledom Božjim i ne priznaje nikom prava, da poučaje. Moderni čovjek proglasio je razum neograničenim i samo ono istinom, što taj razum kao takovo proglasi. Crkvenom učiteljstvu ne daje nikakva djelokruga, a odlučno niječe, da bi ga Spasitelj utemeljio i obdario svojstvom nepogrješivosti u stvarima vjere i morala. Dosljedno tomu zabacuje svaku odluku i izjavu toga učiteljstva i ne poznaje nad sobom nikakva vodstva. Tomu je duhu praotac *Luther*, a povijesno ime l i b e r a l i z a m. Ustanovit ćemo na temelju sv. Pisma, da je Spasitelj utemeljio crkv. učiteljstvo i nas obvezao, da mu se pokoravamo.

1. Spasitelj je utemeljio crkveno učiteljstvo.

Bož. Spasitelj prije nego što je izašao na nebo; opraštajući se od svojih apostola stavlja im na srce dužnost, da poučavaju i krste sve narode: „Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. — Idite dakle i *naučavajte sve narode krsteći ih* u ime Oca i Sina i Duha Sv.; *učeći ih*, da *drže sve*, što sam vam zapovjedio. *I evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta*". (Mt. 28. 18-20.) *Sv. Marko* opisujući isti taj prizor veli: „Idite po *svemu svijetu* i *propovijedajte evanđelje svakom stvorenju! — Koji uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se; a koji ne uzvjeruje, osudit će se*". *Sv. Ivan* još točnije označuje tu vlast: „Mir vama! Kao što Otac posla mene i ja šaljem vas. Ovo rekavši dahnu i reče: *Primite Duha Svetoga!* — Kojima oprostite grijehe, oprostit će im se, a kojima zadržite, zadržat će se". (Iv. 20, 21-23.) Apostole, kojima je Spasitelj dao tu dužnost i vlast nabraja *sv. Luka* (6, 12.).

Osim toga dao im je dužnost upravljati crkvom:

„*Pazite na sebe i na sve stado*, u kojem vas Duh Sv. postavi biskupima, da *ravnate Crkvu* Božju, koju steče krvlju svojom". (Dj. ap. 20, 28.)

Iz ovih riječi Spasiteljevih nesumnjivo slijedi, da je Spasitelj dao apostolima i njihovim nasljednicima trostruku vlast: *naučavanja* (magisterii) *dijelenja sakramenata* (ministerii) i *uprave* (regiminis). Vlast *naučavanja* temelji se na dužnosti: „n a u č a v a j t e", „u č e ć i i h", „p r o p o v i j e d a j t e evanđ e l j e"; *vlast podjeljivanja sakramenata:* „k r s t e ć i i h", „p o k r s t i s e", „k o j i m a o p r o s t i t e g r i j e h e", „k o j i m a z a d r ž i t e g r i j e h e" *vlast uprave:* „u č e ć i i h, da d r ž e s v e", „d a r a v n a t e c r k v u B o ž j u". Da se ta vlast ima prenijeti i na njihove nasljednike, izlazi iz riječi: „s v e n a r o d e", „s v a k o m s t v o r e n j u", „j a s a m s v a m a u s v e d a n e d o s v r š e t k a s v i j e t a".

2. Spasitelj je crkveno učiteljstvo obdario nepogrješivosti.

Napose Spasitelj je nepogrješivošću zaštitio vrhovnu glavu Crkve: „Ti si Petar i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju i vrata paklena ne će je nadvladati. Tebi ću dati ključeve od kraljestva nebeskoga. Štogod svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebesima, i štogod razriješiš na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima". (Mat. 16, 18.) — Bog („na nebesima") ne bi mogao ništa, što bi bilo pogrješno priznati za svezano odnosno razriješeno. Ako dakle obećaje, da će sve („*štogod*") priznati za svezano odnosno razriješeno, što sv. Petar dotično njegov nasljednik sv. Otac papa sveže odnosno razriješi, time eo ipso proglašuje, da će sve to, što oni svežu dotično razriješe biti nepogrješivo, jer inače ne bi Bog mogao takvo obećanje dati.

To isto obećaje Krist i svim apostolima u skupu: „Tko *vas* sluša, *mene* sluša, tko *vas* prezire, *mene* prezire. A tko *mene* prezire, prezire *onoga*, koji je mene poslao“ (Lk. 10, 16.). Da je Spasitelj pretpostavljao, da bi apostoli i njihovi nasljednici u stvarima vjere mogli pogriješiti, ne bi sigurno poistovjetovao poslušnost prema apostolima poslušnošću prema sebi. Na drugom mjestu kaže Spasitelj: „Ja sam *s vama u sve dane do svršetka svijeta*“ (Mt. 28, 20). Ako je Spasitelj s apostolima u naučavanju vjere i upravi Crkve, onda se ne može pretpostaviti, da bi oni mogli pogriješiti, jer bi te pogrješke teretile samoga Spasitelja, što se ne smije ustvrditi.

Osim sebe Spasitelj je obećao apostolima i Duha Sv: „Ja ću moliti Oca i dat će vam drugoga utješitelja, *da ostane s vama uvijek, — Duha istine,* kojega svijet ne može primiti, jer ga ne vidi, niti ga zna, a vi ćete ga poznati, jer će *kod vas ostati i u vama će biti*“. (Iv. 14, 16.). Isto, što se ne može pretpostaviti o drugoj Božanskoj osobi, ne može se pretpostaviti ni o trećoj, da bi naime crkveno učiteljstvo pod rukovodstvom Duha Sv. moglo pogriješiti. Iste se te misli nalaze: Iv. 14, 26.; 15, 26. 27.; 16, 7. 13. 14.; Mt. 18, 15-18.; Iv. 21. 15. To pretpostavlja i *sveti Pavao* (I. Tim. 3, 15.), kada Crkvu naziva: *„stup i tvrđava istine“*.

3. Apostoli su izvršavali ovu vlast.

„I oni otišavši *propovijedahu svuda,* a Gospodin ih potpomagaše i riječ potvrđivaše znacima, što su išli za njima“ (Mr. 19, 20). Lijepo opisuje *sv. Petar* vlast propovijedanja i ugled njihov, kad kaže: „Mi smo svjedoci svemu, što učini u zemlji židovskoj i Jeruzalemu“. Poslije uskrsnuća pokaza se „ne svemu narodu, nego *nama, svjedocima naprijed izabranima od Boga,* koji s njim jedosmo i pismo, pošto uskrsnu iz mrtvih. I zapovjedi nam, da propovijedamo narodu“. (Dj. ap. 10, 38 slj.).

Upravljali su Crkvom osnivajući crkvene općine i postavljajući im svećenike: *„I postaviše im svećenike po svim crkvama“*. (Dj. ap. 14, 22.). *Sv. Pavao* veli: *„Tako neka nas smatra čovjek kao službenike Kristove i dijelitelje tajna Božjih“*. (1 Kor. 4, 1.) Ostalo vidi: Hebr. 8, 3.; Dj. ap. 20, 28.; 2 Kor. 5, 20.; Tit. 15, 2.; Tim. 2, 1-2. Crkveno dakle učiteljstvo sačinjava sv. Otac papa bilo sam, bilo sa biskupima skupa ili na crkvenom saboru skupljenima, bilo po svijetu razasutima.

4. Što je svrha nepogrješivoga učiteljstva Crkve?

Svrha je nepogrješivoga učiteljstva Crkve objavljene istine čuvati i životu ih primjenjivati. Time Crkva ne sprečava napretka znanstvenoga istraživanja, nego ga unapređuje. Bog je dao čovjeku razum, da njime istražuje istine, ali mu je dao i objavu, da u njoj nađe istine, do kojih možda svojim istraživanjem ne bi došao. Kako je Bog stvoritelj i razuma i objave, ne može nam nešto u objavi prikazati kao istinito, što bi mi svojim razumom mogli uvidjeti kao neistinito, jer bi u tom slučaju Bog sam sebi protuslovio, a to se o sveznajućem Bogu ne smije ustvrditi. Drugim riječima: *među raznim istraživanjem i objavljenim istinama ne može doći do prave suprotivštine.* Ako bi se dogodilo, da se čini kao da razum drukčije sudi, nego objava, onda je to znak, da je razum u svom istraživanju pogriješio. Razum oslanja svoj rad i sud na vanjski promjenljivi svijet, služi se osjetilima, koja mogu pogriješiti i zato nije čudo, ako u kojem svom zaključku pogriješi. Ako je razum pogriješio u svom

zaključivanju i dođe u sukob s objavljenom istinom, onda će morati više povjerovati objavljenoj istini negoli svom zaključku, jer za objavljenu istinu jamči Bog, koji se ne može prevariti niti prevaren biti, a za zaključak razuma jamči jedino razum, koji može pogriješiti. Time, što je razum spoznao u objavljenoj istini svoju zabludu, nije mu učinjena krivica, nego mu je pomoženo utoliko, što ima prilike, da se izbavi zablude i prihvati istinu, za koju mu sam Bog jamči. I tako se objavom ne ugušuje sloboda znanstvenoga istraživanja, nego upravo pomaže; ograničuje se jedino prilika upadaja u zablude. Sigurno nije nikome svrha, da u znanstvenom radu upada u pogrješke i zablude, pak bi morao biti Bogu zahvalan svaki od nas, što nam je ostavio objavu i crkveno učiteljstvo kao korektiv našega znanstvenog istraživanja.

Dogoditi bi se moglo, da ljudi, koji se ne pokoravaju crkvenom učiteljstvu i zabacuju objavu, više napreduju u znanstvenom radu negoli ljudi, koji svoj rad temelje na objavi. To međutim ne bi ništa dokazivalo proti nepogrješnosti crkvenoga učiteljstva. Dokazivalo bi jedino to, da naši ljudi nijesu dosta marljivi i da se ne ističu dosta na znanstvenom polju i prema tome ne bi bila krivnja na crkvenom učiteljstvu, nego na pojedincima.

5. Kako crkveno učiteljstvo proglašuje svoje sudove?

Crkveno učiteljstvo proglašuje svoje sudove jednostavnim i svečanim načinom. *Jednostavnim* je načinom nešto kao istinito proglašeno, kada papa i biskupi nešto složno drže za istinito, pa makar i ne bilo sporazumno; ili: kada papa i biskupi imaju o jednoj stvari jedinstveno uvjerenje, onda je to uvjerenje

nepogrješivo, ako se tiče vjere i morala. *Svečanim* je načinom nešto proglašeno nepogrješivom istinom, ako sv. Otac papa kao vrhovni poglavica Crkve u stvari vjere i morala izjavi, da je nešto od Boga objavljena istina i to vjerovanje proglasi obvezatnim za cijelu Crkvu; ili kada zaključak općega crkvenog sabora na ovaj način potvrdi (definitio ex cathedra). Taj zaključak ima samo u toliko obvezatnu moć, u koliko je od sv. Oca potvrđen i proglašen. Razlika između onoga, što je svečanim načinom proglašeno i onoga, što je jednostavnim načinom proglašeno nije u tome, što bi ono, što je jednostavnim načinom proglašeno, manje obvezivalo, nego u tom, što je za to teže saznati. Svečanim je n. pr. načinom proglasio *Pio IX.* dogmu o Bezgrješnom začeću Bl. Dj. Marije 8. prosinca 1854. i to ovim riječima: „Na čast svetoga i nerazdjeljivoga Trojstva, na slavu i diku Djevice Bogorodice, na uzvišenje katoličke vjere i umnoženje kršćanske pobožnosti, vlašću Gospodina našega Is. Krista, blaženih apostola Petra i Pavla i našom, *izjavljujemo, proglašujemo* i *određujemo,* da je nauk, koji drži . . . od Boga objavljen, zato treba da ga svi vjernici čvrsto i stalno vjeruju". — Jednostavnim je načinom proglašeno kao istinito, da je Bl. Dj. Marija u nebo uzeta.

Crkveno učiteljstvo može svoje nauke proglasiti u pozitivnoj ili negativnoj formi. *Pozitivno je* n. pr. proglašena dogma o Bezgr. začeću Bl. Dj. Marije (izjavljujemo, proglašujemo i određujemo). *Negativno* se osuđuju zablude (osuđujemo, zabacujemo, proklinjemo...). Crkveno se učiteljstvo često služilo negativnom formom. Kadgod bi se u Crkvi pojavila kakva zabluda, odmah bi se i sa strane Crkve pobrinulo, da tu zabludu osudi bilo sv. Otac sam, bilo crkveni sabor. N. pr. crkveni je sabor u Efezu (g. 431.)

osudio u 12 kanona krivu nauku Nestorijevu; papa *Damasus* osuđuje u 24 kanona zablude Macedonija i Apolinarija; crkveni sabor u Toledu (447.) na temelju dogmatske poslanice *Leona Vel.* osuđuje u 18 kanona krive nauke Priscilianista i t. d. Dakako, da se iz osude krive nauke lako moglo zaključiti na pravu nauku. U negativnoj su se formi obično osuđivale pojedine zablude ili zablude pojedinaca krivovjernika. Nešto je novo izgledalo, kada je *Pijo IX.* g. 1864. izdao *Syllabus*, t. j. skup svih zabluda novoga vijeka. U stvari nije Silab ništa novoga, nego skup osuda u negativnoj formi. Po obliku jest u toliko nešto nova, što nije upotrebljavana stara terminologija: ako tko ustvrdi... neka je proklet (si quis dixerit.. anathema sit), niti je u njem osuđena pojedina zabluda ili zablude pojedinaca, nego svi novovjeki krivi sustavi i napokon, što to nije originalna osuda raznih zabluda, nego skup već osuđenih zabluda.

6. Tko pomaže učiteljstvu Crkve?

Učiteljstvu Crkve pomažu tijekom vremena osnovane kongregacije. Vremenom su se sve više i više gomilali poslovi i sv. ih Otac ne bi mogao sam obavljati. Izabrao si je za svaku vrstu posala po neki broj kardinala i drugih stručnjaka, koji sačinjavaju, kao kakav odbor za stalan dio poslova, i taj je odbor prozvan kongregacija. Ima ih više, a svaka ima svoj djelokrug. Samo da neke spomenem: kongregacija *S. Officii* ima se brinuti za čistoću vjere i morala, čuvati nauku o oprostima i sakramentima, odlučivati o nekim ženidb. zaprekama i t. d.; — kongregacija *konzistorijalna* sprema dnevni red za konzistorije, imenuje biskupe, osniva i ukida biskupije i bdije nad upravom biskupijâ.

7. Kakav ugled imadu kongregacije?

Kongregacije su od sv. Oca ustanovljene i povjeren im je posao, koji bi inače on vršio. Sastoje se od kardinala, prelata i drugih stručnjaka. Nepogrješivosti ne uživaju, jer je nepogrješivost u stvarima vjere i morala Spasitelj povjerio sv. Ocu papi i biskupima svima skupa, koji su s papom u zajednici. Pojedini biskupi nijesu nepogrješivi. Zato kongregacije sastojeći se samo od nekoliko biskupa, dapače i od mnogih, koji nijesu biskupi, ne mogu biti dionici nepogrješivosti, no zato ipak odluke kongregacija uživaju najveći ugled, jer je sv. Otac papa svoj ugled na njih prenio i povjerio im, da u njegovo ime rješavaju poslove crkvene. Zato sav onaj ugled, koji ima sv. Otac (osim nepogrješivosti), imaju ga i kongregacije.

8. U kojim pitanjima ima da sudi nepogrješivo učiteljstvo Crkve?

U pitanjima vjere i morala i u svim drugim pitanjima, koja su s ovima u najužoj svezi. U čisto svjetovnim pitanjima t. j. u pitanjima, koja nemaju nikakve veze s vjerom i moralom, ne sudi Crkva, nego ih prepušta svjetovnim stručnjacima. Mnogo se teže pitanje nameće, kad se zapitamo: koja su to pitanja, koja nijesu u nikakvoj vezi s vjerom i moralom? Mnogi danas daju papi govoriti samo o stvarima vjere i morala (o očevidnim, prvotnim istinama dekaloga), a o direktivi papinoj ni čuti, *premda ova direktiva nije ništa drugo, nego zreli, dalekovidni, konsekventni izvod dekaloga i crkvenih zapovijedi.* Zar nije sociologija, a donekle i politika, stvar vjere i morala u dosljednim izvodima? Vrlo su rijetke iznimke, da bi socijalno i političko osobito općenita i

načelna pitanja bila u današnje doba takova, da se ne bi ništa ticala vjere. — *Pijo X.* veli (Singulari quadam 24. IX. 1912.): „Budući da je socijalno pitanje uistinu u prvom redu moralno i vjersko, te se stoga mora rješavati po zakonu ćudoređa i sudu vjere". Sam *Proudhon*, a i *Leo XIII.*, veli: „Doista je za čudo, da se i na dnu iste politike nailazi na teologiju" (moral i dogmatika). Istina je, da papa nije nepogrješiv u rješavanju svojih kongregacija, ali je sigurno i to, da kadgod govori preko kongregacija i enciklika, da govori kao vrhovni duhovni poglavar, kojemu se moramo pokoravati iz poslušnosti, odanosti i bojazni, da ćemo inače zastraniti (naravni zakon, IV. zapovijed Božja). Samo oni ljudi, koji su blizu zabludama, ispituju, što papa smije, a što ne. Ljudi, kojima je stalo, da se danas u vrtlogu modernih zabluda sačuvaju na putu istine, veselit će se, ako bude sv. Otac izdavao što više savjeta i zapovijedi. Što je veća pogibao, da bi mogli zastraniti, to je veća potreba, da se što bliže prikupimo oko Namjesnika Spasiteljeva na zemlji.

DIO PRVI

SILAB PIJA IX.

Silab uopće.

1. **Ime.** Silab dolazi od grčke riječi Σύλλαβος, od koje je načinjena i latinska riječ Syllabus, a znači: popis. Naslov je takav, jer je to zaista popis modernih osuđenih zabluda.

2. **Kako se ima tumačiti Silab?** Prije nego prijeđem na tumačenje pojedinih osuđenih zabluda, potrebno je naglasiti i neka načela, kojih se moramo pri tumačenju držati. U glavnom su to ova načela:

a.) mora se paziti, da se u osuđenoj zabludi nađe t. zv. *žalac* zablude t. j. izraz, na kojem počiva sva težina zablude;

b.) mora se dobro razlikovati, što je osuđeno, a što ne, jer Silab, kao i svaki zakon, kojim se nešto osuđuje, mora se ravnati po načelu: Odiosa sunt restringenda. Samo je ono osuđeno, što je izrijekom spomenuto, pak se moramo čuvati predalekih izvoda;

c.) zabluda se može sastojati i jedino u tom, što netko *pretjerano* (predaleko) tumači koju misao;

d.) da možemo shvatiti značenje osuđene zablude, moramo je tumačiti po onom auktoru, od kojega je uzeta. Mnoge su zablude upravo doslovce izvađene iz djela pojedinih auktora, a mnoge su vrlo blizu auktorovu tekstu. Moramo im dakle onaj smisao dati, koji im i auktor daje;

e.) dobro se mora lučiti značenje uobičajenoga stručnog izraza (terminus technicus, Fachterminologie) od njegova prvotnog značenja;

f.) hoćemo li da iz zablude saznamo pravo

crkveno stanovište, onda moramo zaključiti na njezinu kontradiktornu, nipošto kontrarnu opreku. Ako n. pr. ustvrdim: ovaj je zid bijel, onda je toj tvrdnji kontradiktorna opreka: ovaj zid nije bijel, a kontrarna: ovaj zid je crn, ili plav ili žut. U silabu *Pija IX.* nalazi se osuđena 45. teza, koja glasi: Vodstvo škole pripada *isključivo* državi. Ne smijem sada napraviti kontrarnu opreku, pa reći: Vodstvo škole pripada *isključivo Crkvi* ili učiteljskom zboru, nego moram napraviti kontradiktornu opreku i reći: Vodstvo škole *ne pripada isključivo državi.* Tako se dolazi do crkvenoga stanovišta.

3.) **Vrste Silaba.** *Pijo IX.* izdao je Silab t. j. popis osuđenih zabluda, i kad se spomene samo Silab, onda se misli na taj Pija IX.

No i *Pijo X.* izdao je dekret kongregacije sv. Officija: „Lamentabili sane exitu", koji isto tako sadrži popis zabluda, što ih *Pijo X.* osuđuje. Radi ove sličnosti prozvali su liberalci, a kasnije i katolici ovaj kongregacijin dekret: „Novi Silab"

Silab Pija IX.

1.) **Povod silabu.** Kršćanski svjetovni nazor pripravljan objavom Staroga Zavjeta, upotpunjavan naučavanjem Spasiteljevim i konačno sankcioniran na Kalvariji dao je svijetu jasan odgovor na sva pitanja o postanku, zadaći i svrsi čovjeka i svemira. Temelji se taj nazor na trima ishodišnim tačkama: priznavanje osobnoga Boga, nadnaravnoga i naravnoga reda. Taj kršćanski svjetovni nazor branili su mučenici krvlju, sv. Oci i crkveni učitelji perom, a Crkva svojim ugledom. Prvi korak od kršćanskoga svjetovnog nazora učinio je *panteizam* zanijekavši osobnoga Boga i poistovjetovavši ga s ovim svijetom. Iz panteizma se razvio *naturalizam,* koji je zanijekao

nadnaravni red i postavio čovjeka središtem svemira. Naturalizam je proglasio ljudski razum ishodištem istine i vjere bez ikakva obzira na Boga i vjeru od Boga objavljenu *(racionalizam),* a čovjeka proglasio neograničenim gospodarom bez ikakve odgovornosti Bogu i bližnjemu *(liberalizam).* Racionalizam u filozofiji i liberalizam u praktičnom životu postali su osobiti miljenici novoga doba. Racionalizam je zaprijetio, da filozofiju makne s jedinoga prirodnog temelja, a liberalizam, da poruši dosadašnji društveni red.

Što je liberalizam u teoriji, a što u praksi? U teoriji postavlja liberalizam ova pogubna načela: a.) neograničenu vlast ljudskoga društva, koje ne poznaje vjerskoga ni Božjega ugleda; b.) neograničenu vlast naroda, koji ruši sve, što nema sankcije od ove narodne neograničene vlasti; c.) neograničenu slobodu pojedinca, koja bahato okreće leđa svakom auktoritetu d.) potpunu slobodu mišljenja, govora, sastajanja napadanja i t. d.

U praksi je to čitav niz nedopuštenih djela kao: uplitanje u crkvenu upravu, koju smatraju podvrgnutom ljudskom društvu, oduzimanje crkvenoga imanja, na koje tobože „jedino narod ima pravo", ukidanje redova, koji da ne spadaju u savremeni vijek, potpuna razuzdanost i t. d. Tako shvaćanje urodilo je silnim pogrješkama i zabludama obzirom na tumačenje vjere, sv. Pisma, sakramenata, auktoriteta u Crkvi i državi, odnošaja Crkve i države, uprave crkvene i t. d. Sv. su Oci vremenom takve zablude pojedinačno osuđivali i to neke kao heretične, a neke kao ovima blize. Upozorivali su vjernike na pogubnost ovih načela, ali je širokim krugovima bilo teško saznati za svaku tu osudu i dovesti ih u sklad.

Da se uzmogne informirati čitava katolička

javnost, odluči Pijo IX. sve te osuđene zablude skupiti u jedan popis (Silab) i kao takove predočiti svojim vjernicima.

Dugo je Silab spreman i izađe tek 8. XII. 1864. Dobri katolici pozdraviše ga oduševljeno, a liberalci u bijesu i mržnji stadoše ga ogorčeno napadati.

2.) **Ugled Silaba.** Neki su tvrdili, da je Silab skup zabluda, koje je *Pijo IX.* sve najedamput uvrstivši ih u Silab ex cathedra osudio, no to nije sigurno. Silab kao takav nije ex cathedra izdan, ali je sigurno, da su mnoge njegove zablude već prije uvrštenja u Silab pojedinačno ex cathedra osuđene. One pako, koje nijesu prije pojedinačno ex cathedra osuđene, osuđene su sada i ako ne ex cathedra, a ono od najvišega auktoriteta na zemlji, od Spasiteljeva Namjesnika, pak će i ta osuda dati jasan putokaz dobrim katolicima.

Prema tomu nijesu sve zablude jednako osuđene. Jedne su osuđene kao heretične, i tko ih se ne odriče, otpada eo ipso od katoličke Crkve. Druge su ovima blizu tako, da onaj, koji ih se ne odriče, ne otpada eo ipso od katoličke Crkve, nego se hotimično opire sudu Crkve i tako teško griješi protiv ugleda vrhovnoga Pastira.

3.) **Neke bilješke.** Kod svake zablude bit će navedena najprije sama zabluda u doslovnom prijevodu, kako je osuđena; zatim bilješke, kojima se tumači narav i postanak te zablude i napokon ispravno crkveno stanovište kao kontradiktorna opreka osuđene zablude.

U dodatku se nalazi Silab u latinskom originalu. Iza svake se zablude nalazi naznačeno mjesto ili zgoda, kojom je ta zabluda pojedinačno osuđena. Kraticama je značenje ovo:

Alloc. = Allocutio = nagovor sv. Oca sabranim kardinalima.

Epist. = Epistola = poslanica, obično onom biskupu, gdje se nalazi onaj, koji je zabludu raširio.

Encyclica = okružnica na cijelu Crkvu.

Litt. apost. = Litterae apostolicae = isto što i epistola samo u jednostavnijem obliku.

Nekoliko riječi pod navodnim znakom znači početne riječi dotične epistol., encycl. ili litt. apost.

Popis (Syllabus),

koji obuhvaća poglavite zablude našega vijeka, što su osuđene u alokucijama konzistorijalnim, u enciklikama i u drugim apostolskim pismima Njegove Svetosti našega gospodina pape Pija IX.

§ I. Panteizam, naturalizam i racionalizam apsolutni.

1. Zabluda: *Ne opstoji nikakovo najviše, premudro Božansko biće, koje bi se za sve brinulo i koje bi bilo različito od svijeta; Bog je jedno te isto sa svijetom i zato podvržen promjenama; Bog je zaista u ljudima i u svijetu; svemir je Bog i posjeduje pravu božansku bit; jedna su te ista stvar dakle i Bog i svijet, dosljedno tome i duh i tvar, nužda i sloboda, istina i laž, i dobro i zlo, pravo i nepravo.*

Ovim se osuđuje zabluda nazvana u filozofiji panteizam. Niknuo je kod Indijanaca, a gajila ga i elatska škola u Grčkoj (*Xenophanes, Zeno, Parmenides*). U novom ga vijeku obnovio i na zapad prenio *Baruh Spinoza*. Naučava, da opstoji samo jedna jedina supstancija, u kojoj je sadržan i Bog i svemir, i zato da pada svaka razlika među Bogom i svijetom, duhom i tvari. Da je ovaj sustav *potpuno neosnovan*, svjedoče ovi razlozi.

a) Panteizam niječe opstojnost Božju, jer mu pridaje takova svojstva, koja se o Bogu ne mogu zamisliti: Bog mora biti čisti duh, a on ga poistovjetuje sa svemirom i materijom; uništuje pojam Boga-Stvoritelja; niječe mu svojstva nepromjenljivosti, neograničenosti i jednostavnosti.

b) Panteizam se protivi zdravom razumu i

općenitom uvjerenju roda ljudskoga. Svaki od nas osjeća svoj „ja“, koji je potpuno samostalan, od svih drugih „ja“ potpuno neovisan i različit. Kad bi sav svemir s Bogom zajedno bio tek jedna jedina supstancija, kako bi se moj „ja“ mogao osjećati osebno i samostalno, pače od drugih različno? Kad bi sve bila jedna bit, kako bi ja mogao neke ljude štovati i ljubiti, a neke prezirati i mrziti?

Osim ovih razloga panteizam je *užasan u svojim posljedicama:*

a) Ruši svaku vjeru. Vjera je uređen odnošaj čovjeka prema Bogu, stvoritelju i potpunom gospodaru. Ako je Bog i čovjek jedna te ista bit, kako može biti govora o kakvom Stvoritelju i gospodaru ili o odnošaju podređenosti i vlasti?

b.) Ruši svaki moral. Ako čovjek nema slobodne volje, onda nema nikakve razlike između djela dobra i zla, zaslužna i kažnjiva. Ako je Bog i svemir jedno te isto, onda nema nikakve nagrade ni kazne, neumrlosti ni kreposti. Uništuje se svaka sankcija moralnoga zakona i reda.

c.) Ruši temelje ljudskoga društva. Temelj je društvenoga poretka auktoritet, vlast u društvu, kojoj se moramo pokoravati. Ako je Bog i tvar jedno te isto, nema razloga, da poštujemo bilo kakav auktoritet ili vlast u društvu. Stoga naglasujemo **ispravno stanovište:**

Postoji najviše, premudro, Božansko biće, koje se za sve brine i koje je različito od svijeta; Bog nije jedno te isto sa svijetom i zato nije podvržen promjenama; Bog nije zaista samo u ljudima i u svijetu; svemir nije Bog i ne posjeduje pravu Božansku bit; nijesu jedno te isto Bog i svijet, duh i tvar, nužda i sloboda, istina i laž, dobro i zlo, pravo i nepravo.

2. Zabluda: *Zanijekat se mora svaki Božji utjecaj*

na ljude i svijet.

Ovo je posve logični izvod iz prijašnje zablude. Mi znamo, da postoji Bog, koji nas je iz ništa stvorio, koji svijet uzdržava i upravlja, koji nas je otkupio i spasio, koji će nas suditi, a po tom nagraditi ili kazniti. Dao nam je spoznajne moći, *kojima* ga spoznajemo, predmete, *po kojima* ga spoznajemo, oslanjamo se na Njega u naravnom a osobito vrhunaravnom pogledu.

Ispravno stanovište: *Ne smije se nijekati svaki Božji utjecaj na ljude i na svijet.*

3. Zabluda: *Ljudski je um bez ikakva obzira na Boga jedini odlučni sudija između istinita i lažna, dobra i zla, sam je sebi zakon i dostaje svojim naravnim silama, da usreći pojedince i narode.*

Ova zabluda potječe od apsolutnoga racionalizma, koji tvrdi, da je razum jedini, što stvara istinu i laž, dobro i zlo. Mi znamo, da razum ne stvara ni istine ni laži, ni dobra ni zla, nego samo spoznaje istinu ili laž, dobro ili zlo. vanjski svijet spoznajemo mi ovako: vanjski predmet djeluje na ljudsko oko i u njemu otisne svoju sliku, koju vidni živci prenose u mozak, a ovaj je po psihofizičkim zakonima prenosi u dušu. Duša primivši ovu sliku ne zadovoljava se, nego razumom još jednom usporedi, da li je ta slika u duši vjeran odraz onoga vanjskog predmeta. Razum ima samo da konstatuje, ustanovi ili spozna, da među vanjskim predmetom i duševnom slikom postoji jednakost (istina) ili nejednakost (neistina). Dakle razum ne stvara istine, nego je već postojeću spoznaje.

Razum ne stvara ni dobra ni zla potpuno neovisno. Bog je u ljudsku narav usadio naravni zakon, objavio mu Božanski zakon, obvezao čovjeka na obdržavanje ljudskoga zakona (crkvenoga i svjetovnoga).

Ako se čovjek pokorava tim zakonima, čini dobro, ako se ne pokorava, čini zlo. Razum mora samo spoznati i ustanoviti, da li ljudsko djelovanje odgovara onim zakonima ili ne, odnosno da li čovjek čini dobro ili zlo.

Oholost je ustvrditi, da je ljudski razum dostatan, da usreći čovjeka. Kad ne bi bilo svijesti odgovornosti i vrhunaravne milosti, brzo bi čovjeka prevladale strasti, koje ga ne mogu nikako usrećiti.

Ispravno stanovište: *Ljudski razum nije bez svakoga obzira na Boga jedini odlučni sudija između istinita i lažna, dobra i zla; nije sam sebi zakon i ne dostaje svojim naravnim silama, da usreći pojedinca i narode.*

4. Zabluda: *Sve vjerske istine potječu od prirodne moći ljudskoga razuma; prema tomu je razum jedino vrelo, iz kojega čovjek može i mora steći spoznaju svih istina svake vrste.*

I ovo je zabluda apsolutnoga racionalizma. Bila bi tek onda opravdana, kad bi zanijekali Boga ili kad bi ga tumačili u panteističkom smislu. Za nas je opstojnost Božja *činjenica*, koju spoznajemo naravnim svijetlom ljudskoga razuma i zato kažemo: Bog nam je mogao, da je htio, u narav usaditi sve one istine, koje mi danas spoznajemo u objavi. Da je to učinio, onda bi razum bio jedino vrelo spoznaje, ali on toga učinio nije, nego je mnoge istine, do kojih razum ili nikako ili bi vrlo teško došao, saopćio ljudima po objavi. Da je Gospodin Bog zaista objavljivao pojedine istine, to je historijska činjenica, koja se na drugom mjestu dokazuje.

Ispravno stanovište: ***Sve vjerske istine ne potječu od prirodne moći ljudskoga razuma, prema tomu nije razum jedino vrelo, iz kojega čovjek može i mora steći spoznaju svih istina svake vrste.***

5. Zabluda: *Božanska je objava nesavršena i zbog toga podvrgnuta neprestanom i neomeđenom napretku, koji odgovara napretku ljudskoga razuma.*

Da je objava potpuno ljudsko djelo, t. j. da se iz objave izluči elemenat Božanski, onda bi se moglo govoriti o napretku objave, koji bi bio istovjetan sa napretkom ljudskoga razuma. Kad je objava Božanska i kad je sadržaj, misli i istine saopćivao sâm Bog, onda ne može biti govora o napretku te objave, jer bi se iz toga moralo nužno zaključiti, da je Bog nesavršen, što se o Bogu ne smije ni zamisliti.

Ispravno stanovište: *Božanska objava nije nesavršena i zbog toga nije podvrgnuta neprestanom i neomeđenom napretku, koji bi odgovarao napretku ljudskoga razuma.*

6. Zabluda: *Kristova se vjera protivi ljudskom razumu i Božanska objava ne samo da ne koristi, nego upravo škodi ljudskoj savršenosti.*

To bi se moglo dopustiti samo onda, kad bi se dokazalo, da je Isus bio jednostavni čovjek, koji je svojim naukom utemeljio filozofski sustav, što je možda onda bio koristan i izgledao istinit, ali danas da nije ni koristan niti se može održati kao istinit. Ali kada je sigurno, da je Isus bio Bog i da je naučao Božanski nauk, onda se ne smije reći, da se Isusov nauk protivi razumu, nego se razum nekojih ljudi protivi Isusovom nauku, koji nijesu voljni priznati, da su pogriješili.

Kristova je vjera koristila ljudskom rodu, što ga je poučila istinu i što ga je naučila životu, koji odgovara ljudskom dostojanstvu.

Ispravno stanovište: *Kristova se vjera ne protivi ljudskom razumu i Božanska objava ne škodi, nego koristi ljudskoj savršenosti.*

7. Zabluda: *Proroštva i čudesa, izložena i opisana u sv. Pismu pjesnička su iznašašća; tajne kršćanske vjere rezultat su filozofskih istraživanja; u knjigama obaju Zavjeta nalaze se mitske priče i sam je Isus Krist mitska fikcija.*

Proroštvo je stalno navješćivanje takovoga budućeg događaja, za čije naravne uzroke nije moglo znati ni jedno umno stvorenje. Potpuno je sigurno, da Bog može prorokovati, jer je sveznajući, koji zna budućnost kao i sadašnjost. U sv. se Pismu nalaze i proroštva proroka-ljudi. Oni su prorokovali jedino po daru, koji im je Bog udijelio i tako na neki način udioništvovali u Božjem sveznanju.

Čudo je izvanredno očitovanje Božjega svemogućstva na djelu, koje možemo svojim osjetilima zamijetiti, a nadilazi svaku naravnu silu. Jasno je, da čovjek ne može svojim naravnim silama činiti čudesa, jer bi u isto vrijeme naravnim svojim silama morao nadilaziti te iste naravne sile. Bog je vlasnik prirode i prirodnih zakona, pak zato može iz uzroka, koji se njemu čine prikladnima, promijeniti postojeći prirodni red. To se valjda nikome ne čini neshvatljivo. Sam *Rousseau* veli, da bi trebalo poslati u ludnicu, a ne u kaznionu onoga, koji bi drukčije govorio. Kristova osoba i životopis historijska je činjenica. Iz toga se životopisa znade, da su se na Isusu ispunila sva starozavjetna proroštva, a to je najbolji dokaz, da su ta proroštva Božanskoga porijetla. Židovi su pomnjivo čuvali sv. Pismo i najbolje jamstvo pružili, da su te knjige izvorne i cjelovite, a kad su se na Isusu i proroštva ispunila, mogao se svatko uvjeriti, da su i Božanskoga porijetla.

Sv. Pismo Novoga Zavjeta nabraja čudesa Isusova. Za vjerodostojnost sv. Pisma jamče vjerodostojni savremeni pisci te ugled Crkve, a djela, koja sv. Pismo pripovijeda, nadilaze svaku naravnu silu. U čas utišati

oluju, u tren oka izliječiti slijepa od poroda, uzetoga gubavoga, uskrisiti mladića iz Naima, Jairovu kćer, Lazara, koji je 4 dana trunuo u grobu, i napokon sama sebe uskrisiti, ne može ni jedan čovjek naravnim silama.

Da je Isus zaista ta djela činio, svjedoči i to, što su toliki u njega povjerovali i za njim išli. I opstanak Crkve jasno svjedoči, da je ona građena na istini, a ne na mitskim pričama.

Strauss i *Drews* kušali su da dokažu, da je Isus tek mitska fikcija, ali ne dade se tako jasno historijska činjenica zanijekati običnim dobro smišljenim romanom. Milijuni mučenika i ispovjednika jasno svjedoče, da o mitu ni govora nema.

Ispravno stanovište: ***Proroštva i čudesa izložena i opisana u sv. Pismu nijesu pjesnička iznašašća; tajne kršćanske vjere nijesu rezultat filozofskih istraživanja, u knjigama obaju Zavjeta ne nalaze se mitske priče, a sam Isus Krist nije mitska fikcija.***

§ II. Umjereni racionalizam.

Umjereni racionalizam sadržan u zabludama 7.—14. ne niječe ni opstanak Božji ni objavu njegovu. Od ispravnoga se stanovišta udaljuje jedino po tome, što tvrdi, da ljudski razum shvaća svojim naravnim svijetlom sve one istine, što ih Bog objavljuje. Nauka je kat. Crkve, da vjerske objavljene istine, osobito t. zv. tajne vjere (mysteria), čovjek ne shvaća ni prije objave ni poslije objave. Kad ih Bog objavi, mi samo znamo sadržaj objave, ali ipak tu tajnu ne razumijemo. N. pr. tajna Presv. Trojstva bila je za nas tajna i prije objave, a i danas je za nas tajna: kako se odnose Božanske osobe među sobom. Mi samo znamo, da jest Presveto Trojstvo, ali toga ne razumijemo. Umjereni racionalizam na usta *Frohschammera* veli: „Mi doduše ne možemo sami po sebi (a priori) shvatiti tajna (mysteria) kršćanskih, ali čim nam se priopće, odmah ih mi razumijemo, i to ne nadnaravnim kakvim utjecajem: nego svojim vlastitim umom". Zastupnici su toga umjerenog racionalizma: *Jakob Frohschammer*, *A. Günther*, *Baltzer*.

8. Zabluda. *Sa bogoslovskim se disciplinama ima isto postupati kao i sa filozofskim, jer se ljudski um izjednačuje sa vjerom.*

Temelj je posve neosnovan, pak i posljedice. Ide se sa potpuno krivoga stanovišta, kao da je razum jedini izvor spoznaje i to za naravne i za vrhunaravne istine. Umjereni racionaliste to ovako misle: Naravne istine razum sam nalazi, a vrhunaravne mu istine Bog objavljuje, ali to tako, da ih predaje razumu potpuno kao njegovu svojinu. Mi priznajemo 2 izvora spoznaje: razum za naravne istine, a objavu za vrhunaravne istine. Ova su dva izvora jednaka jedino po tome, što čovjeka dovedu do istih rezultata t. j. do istinite spoznaje. Razlikuju se pako po načinu, kojim dolazimo do te spoznaje: razumom istinu istražujemo i nađemo; objavom nam Bog istinu saopći bez našega istraživanja. Razlikuju se po vrsti spoznaje istine, koja je naravna ili vrhunaravna. Nadalje se razlikuju jasnoćom spoznaje: razum naravne istine sasma jasno spoznaje, a kod objave čovjek istinu jedino sazna, ali je sasma ne razumije. Napokon se razlikuju motivom prihvaćanja: kod razumnoga istraživanja vjerujemo razumu radi nutarnje očevidnosti stvari, a kod objave vjerujemo Bogu, jer nas ne može prevariti.

Ovu je *Frohschammerovu* zabludu osudio Pijo IX. 9. XII. 1854. u alloc.: „Singulari quadam".

Ispravno stanovište: ***Sa bogoslovskim se disci-***

plinama nema isto postupati kao i sa filozofskim, jer se ljudski um ne izjednačuje sa vjerom.

9. Zabluda: *Sve dogme kršć. vjere bez razlike predmet su naravne znanosti ili filozofije; ljudski um, ako je samo historijski naobražen, može po svojim naravnim silama i načelima razumjeti sve pa i najtajnije dogme, dakako ako su mu te dogme predočene.*

Sva težina osude leži na riječi „sve". Da stoji mjesto riječi „sve" riječ „neke", ne bi ovo bilo osuđeno. Ima dosta objavljenih istina, koje možemo naravnim svijetlom razuma shvatiti; kao što su: ima Bog, osoban i jedan, Stvoritelj, nepogrješiv, svemogući, i t. d. No imade i istina, koje mi ne ćemo nikada naravnim svijetlom razuma potpuno razumjeti, kao što su: Presv. Trojstvo, Utjelovljenje Spasiteljevo, djelovanje milosti, Presveti oltarski Sakramenat, i t. d.

Ispravno stanovište: *Sve dogme kršćanske vjere bez razlike nijesu predmet naravne znanosti ili filozofije; ljudski um, i ako historički naobražen, ne može po svojim naravnim silama i načelima razumjeti sve, pa i najtajnije dogme, pa makar da su mu te dogme i predočene.*

10. Zabluda: *Budući da je drugo nešto filozof, a drugo filozofija, ima on pravo i dužnost, da se podvrgne auktoritetu, koji spozna, da je istinit; no filozofija niti se može niti treba pokoriti bilo kakvu auktoritetu.*

Potpuna je istina, da je nešto drugo čovjek filozof, a nešto drugo filozofija. Što bi mi rekli, kada bi kakav buntovnik napisao buntovnu knjigu, pa povučen pred sud odgovorio: moja knjiga sadržaje doduše buntovne misli, no ja sam potpuno nešto drugo od moje knjige i onih misli. Crkva ne traži od filozofije, da joj se slijepo pokorava ili da od nje očekuje poticaje na rad, nego joj pušta potpuno slobodne ruke. Ona ustaje samo onda, kada treba

obraniti Božanske istine. To čini u svijesti, da je postavljena od Boga čuvaricom Božanskih istina i u svijesti, da filozofija može pogriješiti, što se do danas nerijetko događalo. Obično bi mnogi htjeli, da ih se naziva filozofima. Još više ih ima, koji na svoje originalne misli tako ljubomorno paze, da vole Crkvi poreći kompetenciju suditi u vjerskim stvarima, nego odreći se svojih originalnih misli, koje vrijeme pogazi, kad ih se on odreći ne će. Filozofija je već toliko grijeha okajala, da se ne bi smjela ovako u koštac hvatati sa Božanskim istinama. Već je *Cicero* rekao: Ne znam, što se ne bi tako nespretno i ludo reći moglo, a da već nije koji od filozofa rekao.

Uostalom, ako se uvijek bude filozof kao čovjek pokoravao crkvenom auktoritetu, onda ne će nikada doći do opreke među Crkvom i filozofijom.

Ispravno stanovište: *Premda je filozofija nešto drugo od filozofa, iz toga ipak ne slijedi, da samo filozof ima pravo i dužnost pokoravati se auktoritetu, koji spozna, da je istinit, a filozofija da se niti može niti treba pokoriti bilo kakvom auktoritetu.*

11. Zabluda: *Crkva ne samo da se ne smije nikada miješati u filozofiju, nego također mora pogrješke filozofije snositi i njoj ostavljati, da se sama ispravlja.*

Pozornost se mora svratiti na riječi „nikada" — „ne smije" — „mora". Crkva pušta filozofiju potpuno na miru i pripravna joj je priuštiti i to pravo, da smije i u pogrješke upadati, ali samo u čisto svjetovnim pitanjima. U pitanjima nadnaravnim i vjerskim izriče Crkva svoj sud, na koji ima dužnost i pravo.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da se Crkva nikada ne smije umiješati u filozofiju, niti da mora pogrješke filozofije snositi i njoj ostavljati, da se sama ispravlja.*

12. Zabluda: *Dekreti apostolske stolice i rimskih kongregacija priječe slobodni napredak znanosti.*

Ovaj je napadaj posve uobičajen. Radi toga, što je Crkva ustrajno stajala na braniku vjerskih istina, predbacuje joj se, da je priječila slobodni napredak znanosti. Dopustiti se mora, pa reći, da je Crkva doista branila slobodu, ali je veliko pitanje, na koje se ipak mora niječno odgovoriti, da li je stajala na putu napretku znanosti. Ona je ograničavala slobodu onima, koji su gledali znanstveni napredak u rušenju svega onoga, što je stoljećima bilo sveto, ali je izdašno moralno i materijalno potpomagala sve one, koji su htjeli graditi. U dobi, u kojoj se uslijed feudalnih odnošaja moglo govoriti o mecenama, stajat će na najodličnijem mjestu imena papa i biskupa. Kad je feudalizam pao, prednjači Crkva svojim znanstvenim institutima i pomaganjem svakoga znanstvenog napretka.

Ispravno stanovište: *Dekreti apostolske stolice i rimskih kongregacija ne priječe slobodnoga napretka znanosti.*

13. Zabluda: *Metoda i način, kojima su stari školastički bogoslovi izgradili bogoslovlje ni najmanje ne odgovaraju potrebama našega vremena i napretku znanosti.*

Ova zabluda siže daleko u povijest. Načeli su je protestanti, prihvatili racionalisti, a ni danas joj ne manjka pobornika. Raširena je tako, da je postala općim vapajem liberalaca, a ponajviše onih, koji imaju najmanje znanja o školastičkoj filozofiji. Mrska im je školastika jedino stoga, što ona željeznom logikom, kojoj se razuman čovjek ne može oprijeti, naglašuje ono, što bi liberalci tako rado porušiti htjeli (ali samo htjeli!) Tko bi proučio ili barem pregledao *sv. Tomu, sv. Bonaventuru ili Duns Scota*

taj ne bi smio s ovakovom zabludom na svijetlo. Pristaše bi skolastične filozofije mogli ovako hladnokrvno odgovoriti: Kad moderna znanost nadvisi sv. Tomu, sv. Bonaventuru i ostale, onda ćemo početi sumnjati u vrijednost skolastike. Skolastika uzima sv. Pismo i crkvenu Predaju kao temelj, na kojem je zdravom logikom sagradila zgradu, što je nikakovo nevrijeme porušiti ne će. Radi toga čvrstoga temelja mi se tako uporno držimo skolastike, kao što je i liberalci mrze radi istoga Božanskog temelja. Ne niječemo, da se imade po gdjekoja stvarca i u školastičkoj filozofiji ispraviti i zato je težina osude pala na riječ „najmanje", ali odlučno poričemo pravo napadanja svakom onom, tko je ne razumije.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da metoda i način, kojima su stari skolastički bogoslovi izgradili bogoslovlje ni najmanje ne odgovara potrebama našega vremena i napretku znanosti.*

14. Zabluda: *Filozofija se ima njegovati bez ikakva obzira na nadnaravnu objavu.*

To bi bilo moguće samo onda, kada bi bilo osigurano, da filozofija ne može pogriješiti. Ali dok se filozofija oslanja na vanjski svijet i dok se razum osjetilima služi, dotle je moguće, da i filozofija pogriješi. Ako se dogodi, da je pogriješila u čisto svjetovnim pitanjima, pustit će je Crkva na miru, ako pako pogriješi i u vjerskim pitanjima, upozorit će je Crkva na pogrješku. Ako objava ima za sobom ugled Božji, potpuno je nedosljedno tvrditi, da se filozofija nema obazirati na nadnaravnu objavu.

Ispravno stanovište: *Filozofija se nema njegovati bez ikakva obzira na nadnaravnu objavu.*

Iza ove točke imade u Silabu ova bilješka: Sa sustavom racionalizma na blizu stoje zablude *Antuna Günthera,* koje su osuđene u poslanici na

kardinala-nadbiskupa kölnskoga „Eximiam tuam“ 15. lipnja 1857. i u poslanici na biskupa vratislavskoga „Dolore haud mediocri“ 30. IV. 1860. *Günther* je bio dubok mislilac, pogriješio je, ali se spremno i obratio.

§ III. Indiferentizam i latitudinarizam.

Ove su dvije zablude prilično blizu, premda imaju razlika. Indiferentizam drži, da su sve vjere *jednako* dobre i da se u svakoj vjeri može *jednako* spasiti, dok latitudinarizam drži, da *nijesu* sve vjere *jednako* dobre i da se čovjek ne može u svakoj vjeri *jednako* spasiti, ali da se *ipak* u svakoj može spasiti. Latitudinarizam je prvobitno bio jedna anglikanska sekta za Karla I. Među episkopalcima, prezbiterijancima i independentima postojale su oštre prepirke, a isto tako među protestantima i katolicima. Nato se pojavi među anglikancima miroljubiva sekta s naukom, da se sve konfesije slože u ono nekoliko dogma, što su im svima zajedničke, a drugo da pripuste privatnom uvjerenju pojedinaca. Nato su im nadjenuli ime Latitudinarci prema onoj kod Mat. 7, 13 i 14: široka su vrata i širok put, što vode u propast.

15. Zabluda: *Svakomu je čovjeku slobodno prigrliti i ispovijedati onu vjeru, koju tko kao pravu spozna svijetlom svoga razuma.*

Ova je zabluda uzeta iz *Franciska Vigil*, s naslovom: Defenza de la autoritad de los Gobernios y de los Obispos contra las pretenciones de la Curia Romana. Lima 1848. Sv. Otac osuđujući to djelo 10. VI. 1851. u breveu „Multiplices inter“ veli i ovo: Da se ljudski um u tako važnoj stvari ne prevari, dužan je marljivo istraživati „objavu“. Ako čovjek s pravom namjerom prouči objavu, to

će lako i naći pravu vjeru. No nerijetko se događa, da se razum ne odlučuje slobodno, nego da je pod sugestijom volje i strasti, koje mu narivavaju neku odvratnost od objavljene istine. Kad bi ljudi zdravim razumom u objavi tražili pravu vjeru, onda bi je i našli, jer je „anima naturaliter christiana“.

Ispravno stanovište: *Nije slobodno svakomu čovjeku prigrliti i ispovijedati onu vjeru, koju kao pravu spozna svijetlom svoga razuma, nego je za taj svoj izbor odgovoran Bogu.*

16. Zabluda: *Ljudi mogu u svakoj vjeri naći put k vječnom spasenju i mogu vječno blaženstvo postići.*

Pod vječnim blaženstvom ima se razumijevati kraljevstvo nebesko. Samo djeca, što umru prije krštenja u istočnom grijehu, a nijesu duše okaljala nikakvim osobnim grijehom, dolaze u naravno blaženstvo, koje se razlikuje od kraljevstva nebeskoga. U kraljevstvo nebesko dolaze samo one osobe, koje su krštene bilo krstom vode, bilo krstom krvi, bilo krstom želje, a u času smrti nemaju na duši nijednoga smrtnog grijeha. Redovito se dolazi u kraljevstvo nebesko krstom vode. Pitanje je, što je s tolikim milijunima pogana? Sv. Otac kaže u alokuciji od 9. XII. 1854. ovo: „Daleko bilo od nas, da ograničimo Božje milosrđe, koje je neograničeno; daleko bilo od nas, da odgonetamo tajne odluke i sudove Božje, što su duboki ponor, u koji ne može ljudski duh prodrijeti“. Dragi Bog ima načina, kojim će i njih spasiti. Potpuno je sigurno da se za spasenje traži poznavanje ovih dviju istina: ima Bog, ima sudac poslije smrti. K tomu dodaju bogoslovi i ove istine: Presv. Trojstvo, Utjelovljenje, neumrlost duše, potreba milosti. Tko onih dviju istina ne zna, ne može se spasiti. Kako će pogani do njih doći? *Sv. Toma* ovako misli: ako je tko othranjen u šumi ili među

životinjama i vlada se po zdravom razumu u težnji za dobrom i u izbjegavanju zla, mora se najsigurnije držati, da će mu Bog ono objaviti, što je za vjerovanje potrebito ili po nutarnjem rasvijetljenju ili po kakvom vjerovjesniku, kojega će mu poslati, kao što je poslao Petra Korneliju. Takova čovjeka može Bog na razne načine upoznati s vjerom. Ako poganin teži za pravom vjerom i živi onako, kako misli, da je dobro, može se reći, da je kršten krstom želje. Može se prema tomu spasiti i u poganstvu, ali ne zato, što je to poganstvo, nego zato, što on hoće, da bude član prave vjere od Boga osnovane. Oni, koji znadu za pravu vjeru, a nijesu njezini članovi, ne mogu se spasiti.

Ispravno stanovište: *Ljudi ne mogu u svakoj vjeri naći puta k vječnom blaženstvu i ne mogu vječnoga blaženstva postići.*

17. Zabluda: *Mora se barem dobro misliti o vječnom spasu onih, koji se nikako ne nalaze u pravoj Kristovoj Crkvi.*

Pitanje je samo, da li se ovi svijesno ili nesvijesno nalaze izvan krila katoličke Crkve. Ako se nalaze nesvijesno, onda za njih vrijedi ono, što je rečeno u tumačenju pod br. 16. Ako se pako nalaze svijesno, onda za njih vrijede riječi sv. Pisma: Koji uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se, a koji ne uzvjeruje, osudit će se (Mr. 16, 16.)

Ispravno stanovište: *Ne mora se dobro misliti o vječnom spasu onih, koji se nikako ne nalaze u Crkvi Kristovoj.*

18 Zabluda; *Protestantizam nije ništa drugo, nego drugi oblik jedne te iste prave kršćanske vjere, u kojem se Bogu može služiti kao i u katol. Crkvi.*

Govoreći o ovoj zabludi mora se dobro razlikovati među protestantizmom kao vjerskom sljedbom i

među protestantima kao njezinim pristašama. Protestantizam kao vjerska sljedba ne samo da nije drugi oblik prave vjere, nego je s pravom vjerom u dijametralnoj oprečnosti. Što ima pravih vjerskih istina, ponio ih je iz katol. Crkve, kad se s njome rastajao. Prava Crkva može biti samo jedna i to ona, u kojoj se nalazi čist i nepokvaren nauk Kristov i koja je organizirana po onim načelima, što ih je Spasitelj ostavio. Katolička je Crkva sačuvala čistu Isusovu nauku, provela je organizaciju, kojoj je začetnik Spasitelj i svaka druga sljedba, koja se katoličkoj Crkvi kao pravoj protivi bilo u nauci, bilo u crkvenoj organizaciji, nije prava Crkva Kristova. Protestantizam je zabacio dogme, zabacio Primat i prema tomu to nije drugi oblik prave vjere, nego vjerska sljedba puna hereza. Što se tiče pristaša protestantizma, pitanje je, mogu li se oni spasiti? Sakramenat je krštenja i kod njih pravi sakramenat, jer se podjeljuje, kako je Spasitelj odredio. Po njemu svaki protestant postaje članom prave Isusove Crkve t. j. katoličke. Ako umre bez smrtnoga grijeha, spasit će se, ne zato, što je bio protestant, nego zato, što je valjanim krštenjem bio član katol. Crkve. Ako je smrtno sagriješio, morao bih se ispovjediti, no protestanti nemaju sakramenta pokore. Dostajat će mu savršeno pokajanje, da se spase. Oni, koji spoznadu, da je kat. Crkva prava vjera, a ne će da je prigrle, ne mogu se spasiti, jer su svijesno heretici.

Ispravno stanovište: *Protenstantizam nije samo drugi oblik jedne te iste prave kršćanske vjere, u kojem se može Bogu služiti kao i u katol. Crkvi.*

§ IV. Socijalizam, komunizam, tajna udruženja, biblička društva i društva svećenika-liberalaca.

Ovdje se ne ističu zablude pojedinih sistema,

nego se samo navode mjesta, gdje su osuđeni.

Da je *socijalizam* i *komunizam* protivan vjeri, svjedoči „Sovjet" u Rusiji i Madžarskoj. Pod *tajnim udruženjima* misle se udruženja framasonska, koja se odlikuju podmuklošću, ratobornošću iz busije i osobitom mržnjom na katol. Crkvu. *Biblička društva* u protestantskim rukama, uzela su sebi za zadaću širiti poznavanje sv. Pisma, ali su ga zlonamjerno prevodili i tumačili u protukatoličkom duhu. *Društva svećenika-liberalaca* čine oni ljudi, koji se odlikuju nekom ratobornošću i otporom prema crkvenim poglavarima. Docet Bohemia, a i kod nas ima žalosnih primjera.

§ V. Zablude o Crkvi i njezinim pravima.

19. Zabluda: *Crkva nije pravo, savršeno i potpuno slobodno društvo niti ima svoja vlastita stalna prava, dobivena od svoga Božanskog Utemeljitelja, nego je dužnost svjetovne vlasti, da odredi, koja su prava i granice Crkve, u kojima ona može svoja prava izvršavati.*

Društvo je skup ljudi, koje je udružila zajednička težnja dobrom cilju. To je društvo u najširem smislu riječi. Ako to društvo raspolaže svim potrebitim sredstvima, kojima će postići tu svoju svrhu i ako je u svom radu od svih drugih društava neovisno, onda je to savršeno društvo. Svrha je Crkve privesti ljude vječnom blaženstvu. Bog ju je opskrbio sredstvima u obilnoj mjeri i učinio je neovisnom od svih drugih društava. Dakle je Crkva savršeno, posve neovisno društvo.

I država je savršeno društvo, jer ima svoju svrhu i sredstva, koja toj svrsi vode. Razlika je među Crkvom i državom u svrsi i sredstvima. Svrha je Crkve vječno, a države vremenito blagostanje, sredstva su Crkve vrhunaravna i duhovna, a države

naravna. Ipak se mogu Crkva i država na svoju zajedničku korist međusobno potpomagati, a to će urediti zajedničkim ugovorom — konkordatom. Inače je svaka u svom djelokrugu potpuno slobodna po onoj Spasiteljevoj: Dajte caru carevo, a Bogu Božje!

Ispravno stanovište: *Crkva je pravo, savršeno i potpuno slobodno društvo sa svojim vlastitim stalnim pravima, dobivenim od svoga Božanskog Utemeljitelja; nije dužnost svjetovne vlasti, da odredi, koja su prava i granice Crkve, u kojima ona može svoja prava izvršavati.*

20. Zabluda: *Crkva ne smije izvršavati svoje vlasti bez dopuštenja i privole državne vlasti.*

Ako je Crkva savršeno, potpuno neovisno društvo, onda je slobodna u izvršavanju svoje vlasti. Protivnici kažu: Crkva je društvo u državi, i zato se ima pokoravati državi. U državi su crkvene zgrade i ljudi, a nije svrha i nadnaravni život ljudi. Što bi rekli regaliste, kada bi Vatikan zatražio pravo, da smije uređivati porez pojedine države?

Ispravno stanovište: *Crkva smije izvršavati svoju vlast bez dopuštenja i privole državne vlasti.*

21. Zabluda: *Crkva nema prava dogmatski odrediti, da je vjera katol. Crkve jedina prava vjera.*

Posve je sigurno, da je Bog mogao osnovati samo jednu pravu vjeru. Čovjek se može spasiti samo u pravoj vjeri. Dakle čovjek mora znati, gdje je ta prava vjera. Reći će mu ono učiteljstvo, koje je Spasitelj poslao s nalogom: Idite po svem svijetu i *naučavajte* sve narode.

Ispravno stanovište: *Crkva ima pravo dogmatski odrediti, da je vjera katol. Crkve jedina prava vjera.*

22. Zabluda: *Obveza, koja katoličke učenjake i pisce potpuno veže, proteže se samo na one stvari, koje*

nepogrješivo učiteljstvo Crkve kao dogme svima nalaže vjerovati.

Katolička je Crkva vidljivo društvo, koje se sastoji od ljudi. U svakom se društvu moraju članovi pokoravati vodstvu i prema načelima društva raditi. Ako se dogodi, da oni drukčije uzrade, poziva ih vodstvo na odgovornost. Tako je i u katoličkoj Crkvi. Svakoj naredbi vodstva u Crkvi moramo se bezodvlačno pokoriti. Ako se ne pokorimo u stvarima, koje nam se ex cathedra nalažu, prestajemo eo ipso biti članovi Crkve, a ako se ne pokoravamo drugim naredbama, ostajemo u Crkvi, ali se teško ogrješujemo o poslušnost prema crkvenoj upravi, na koju nas je Spasitelj obvezao.

Ispravno stanovište: *Obveza, koja katol. učenjake i pisce potpuno veže, ne proteže se samo na one stvari, koje nepogrješivo učiteljstvo Crkve kao dogme svima nalaže vjerovati.*

23. Zabluda: *Rimski su pape i opći crkveni sabori prekoračivali granice svoje vlasti; prisvajali si prava vladarska i u definiranju vjere i morala pogrješivali.*

Mnogi se spotiču o t. zv. papinsku svjetovnu vlast u srednjem vijeku. Papa je, istina, imao veliku vlast, ali se ne može dokazati, da si je tu vlast uzurpirao. Tim se na papu nabacaju samo oni, koji ne razumiju srednjega vijeka i koji znadu samo njegove slabije strane potencirano nizati, a o dobrim stranama srednjega vijeka, kojima natkriljuje i novi vijek, ne znaju ništa.

Potpuno je heretično tvrditi, da su pape i opći crkveni sabori u definiranju vjere i morala pogriješili, jer se to protivi jasnoj ustanovi nepogrješivoga crkv. učiteljstva.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da su rimski*

pape i opći crkveni sabori prekoračavali granice svoje vlasti, prisvajali si prava vladarska i u definiranju vjere i morala pogrješivali.

24. Zabluda: *Crkva nema nikakve prisilne moći niti ima ikakve bilo direktne bilo indirektne svjetovne vlasti.*

Očito se ovdje ne radi o duhovnim kaznama, kojima Crkva može svoje podložnike kazniti. Misli se tu na osjetne kazne. No Crkva može prisiliti i osjetnim kaznama svoje službenike na obavljanje staleških dužnosti. Može svojim svećenicima oduzeti beneficij, da ih tako prinuka, da se pokore. No i to će mnogi dopustiti, ali će se svom žestinom oboriti na drugu vrst kažnjavanja t. zv. inkviziciju. Ovdje treba ukratko ovo reći: povijest utvrđuje, da je ona inkvizicija, o kojoj liberalci govore, i Crkvi nepoćudna bila i da su je provodili državni organi. Ne smije se tako važno pitanje suditi po pisanju romana i skroz tendenciozno pisanih povjesnih djela, nego stvar proučiti po objektivno pisanim stručnjačkim knjigama. Ne smije se okriviti Crkva, ako se koji njezin službenik poslužio svjetovnom silom proti krivovjernika. Objektivni će povjesničar uvijek znati razumjeti dob, u kojoj se to događalo i ispričati, ako na kakvu zlorabu naiđe. Više je nevinih žrtava palo u samoj Francuskoj, a da ne govorimo o Rusiji, Madžarskoj, Meksiku i Japanu, „u ime slobode i civilizacije", samo u jednoj godini, nego od državne španjolske inkvizicije za sve vrijeme. Zašto ti zakutni povjesničari ne navedu sve one slučajeve, u kojima se Crkva zauzimala kod države za osuđene krivovjernike.

Crkva ima prisilnu vlast kao i svako društvo obzirom na svoje podložnike u stvarima, koje stoje unutar njezine svrhe.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da Crkva nema nikakve prisilne moći niti da nema nikakve bilo direktne bilo indirektne svjetovne vlasti.*

25. Zabluda: *Osim vlasti, koju imadu biskupi po svom zvanju, imadu i drugu vlast, koja im je dodijeljena od države bilo izričito bilo šutke, koju može svjetovna vlast opozvati, kad hoće.*

Ako se tu misli na onu vlast, koju su imali biskupi u Austriji kao feudalci (knez-biskupi, viriliste i t. d.), onda je ispravna tvrdnja. Ali tu se misli na prisilnu i sudačku vlast biskupa, koja izvire iz samoga pojma upravitelja crkvenih pokrajina i biskupija. Spasitelj postavljajući ih upraviteljima biskupije dao im je time i prisilnu i sudačku vlast, a nikakva država.

Ispravno stanovište: *Pored vlasti, koju imadu biskupi po svom zvanju, nemaju oni druge vlasti, koja bi im bila od države bilo izrično bilo šutke podijeljena i koju bi mogla svjetovna vlast opozvati, kad bi htjela.*

26. Zabluda: *Crkva nema prirođenoga i zakonitoga prava na sticanje i posjedovanje zemaljskih dobara.*

Crkva je vidljivo društvo, koje mora u svojoj upravi neovisno i slobodno biti, i zato se mora osigurati, da u tom pogledu o nikomu ne ovisi. Za troškove se administrativne uprave kraj drugih potreba traže materijalna sredstva, koja će Crkva morati steći. Nema razloga, da se Crkvi niječe pravo sticanja i posjedovanja, kad se to dopušta i zadnjem tamburaškom društvu.

Ispravno stanovište: *Crkva ima prirodno i zakonito pravo na sticanje i posjedovanje zemaljskih dobara.*

27. Zabluda: *Posvećeni službenici Crkve i rimski papa moraju biti posve isključeni od svake brige za zemaljska dobra i od svakoga posjedovanja.*

Kako su plemeniti protivnici Crkve! Htjeli bi, da papu i kler oslobode zemaljskih briga. Ali kad bi to samo tako iskreno bilo! Tu se ne radi o ničem drugom, nego o grdnoj otimačini, što ju je izvela Italija na papinskoj državi. Tu se radi nadalje i o zavisti, kojom liberalci gledaju na posjede „mrtve ruke", premda je ta „mrtva ruka" za opću dobrotvornost bila mnogo življa od „žive ruke" raznih liberalnih plemića i kapitalista. U svakoj državi imade svaki građanin pravo, da poštenim načinom stiče. Papinska je država poštenim načinom stečena. Ako svećenik kao i drugi nešto poštenim načinom privrijedi, mora mu država to zaštititi, kao i svakom drugom građaninu. Ako se pako nešto, što je poštenim načinom stečeno, nasilno i nepravedno oduzme, to je prosta otimačina. Takva je prosta otimačina izvedena na papinskoj državi, pak su se požurili liberalci, da je ovom zabludom prikriju.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da posvećeni službenici Crkve i rimski papa moraju biti posve isključeni od svake brige za zemaljska dobra i od svakoga posjedovanja.*

28. Zabluda: *Biskupi ne smiju ni papinskih pisama objelodanjivati bez dopuštenja države.*

Crkva je u svojoj upravi neovisna. Ako Bog upravlja Crkvom, onda je suvišan zloglasni „Placet" kraljevâ i vladâ. To je kušao uvesti konsul *Bonaparte*, ali je *Pijo VII.* 24. V. 1802. svečano protestirao i osudio tu kompetenciju svjetovne vlasti nad duhovnom. Država to može pokušati silom, ali to ostaje silovita nepravda.

Ispravno stanovite: *Biskupi smiju papinska pisma objelodanjivati bez dopuštenja države.*

29. Zabluda: *Milosti podijeljene od rimskoga pape imaju se smatrati nevaljane, osim ako su preko*

države tražene.

Nameće se jedino to pitanje, da li je Crkva savršeno, neovisno društvo ili nije. Ako je savršeno društvo, onda gornja tvrdnja nema smisla. Na pr. tko bi mogao shvatiti, da bi dispenza od posta bila zavisna o privoli države.

Ispravno stanovište: *Milosti podjeljene od rimskoga pape imaju se smatrati valjanima, i ako nijesu preko države tražene.*

30. Zabluda: *Povlastice Crkve i crkvenih službenika potječu od civilnoga prava.*

Na oko ovo izgleda istinito onomu, koji nema dubljega uvida u stvar. Pogani su svoje svećenike štovali i to svoje štovanje uzakonili. I kršćani su svoje svećenike štovali i prije, nego je to Konstantin uzakonio. To se štovanje temelji na shvaćanju puka o svećeničkom dostojanstvu, koje izvire iz njegova posredništva među Bogom i ljudima. Civilno pravo nije im pribavilo i dalo toga štovanja, nego je ono tek uzakonilo već postojeće poštovanje prema svećeniku i utvrdilo neke povlastice, koje nužno izviru iz ovoga štovanja.

Ispravno stanovište: *Povlastice Crkve i crkvenih službenika ne potječu od civilnoga prava.*

31. Zabluda: *Crkveno sudište za svjetovne parnice svećenstva bilo civilne, bilo kriminalne, mora potpuno prestati, pače i bez sporazuma i protiv volje apostolske stolice.*

Prvi su kršćani svoje nesporazumke međusobno rješavali bez državnog suda. Dapače to im sv. *Pavao* i nalaže (I. Kor. 6, 1. slj.). Kasnije su kršćanski vladari tu povlasticu priznali za svećenstvo radi onoga dostojanstva, kojim se svećenik odlikuje. Svećeniku je sudio biskup i duhovni sud, a civilni ga je sud mogao samo tamo pozvati na odgovornost, gdje je to papa u konkordatu privolio. To je trajalo sve do novoga vijeka, kada se počelo tražiti, da i svećenika sudi civilni sud. Zašto? Država se počela miješati u crkvene stvari, pak da može upokoriti one svećenike, koji joj otkažu poslušnost, traži, da im može suditi.

Ispravno stanovište: *Crkveno sudište za svjetovne parnice svećenstva, bilo civilne, bilo kriminalne, ne mora potpuno prestati, a nikako bez sporazuma i proti volje apostolske Stolice.*

32. Zabluda: *Bez ikakve povrede naravnoga prava i pravičnosti može se dokinuti osobna povlastica, kojom se klerici izuzimlju od dužnosti podvrći se i izvršavati vojničku dužnost; ovo dokinuće traži državni napredak, osobito u slobodnije uređenoj državi.*

Bi li si mogao ikoji vjerom prožeti kršćanin predstaviti Spasitelja i apostole u kakvom građanskom ratu? Spasitelja si predstavljamo kao propovjednika krotkosti, pomirljivosti, narodne snošljivosti, pak to moraju biti i njegovi nasljednici. Zar onaj, koji je cijelu noć krv prolijevao, može jutrom da primi Jaganjca, nosioca mira, i da pred njim moli, da bi svi jedno bili? Kojim pravom traže protivnici od svećenstva, da vrši najteže, njegovom staležu nedolične službe, kad mu inače oduzimlju građanska prava sticanja, biranja i kad ga guraju samo u sakristiju? Vele, da to traži napredak države. Napredak države traži, da svećenik vjerno svoje dužnosti vrši, a to ne će liberalci nikako da shvate. Kad su se austrijske trupe vraćale iz Rusije zaražene boljševizmom, slali su svećenstvo, da ih liječi propovijedanjem Kristove nauke. Ta je svećenička dužnost važnija od nošenja puške. Svećenici kao propovjednici mira i bratske ljubavi moraju biti proti svakoga rata. Ako je već rat nužno zlo, više će učiniti svećenik za državu, ako bude propovijedao pouzdanje u Boga i

čovjeka blažio, da ne postane u ratu divlja zvijer. Svjetski rat mogao nas je naučiti, kako je daleko veća umjetnost svećenika-pastira bilo u zaleđu, bilo na fronti od svećenika-ratnika.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da se bez ikakve povrede naravnoga prava i pravičnosti može dokinuti osobna povlastica, kojom se klerici izuzimlju od dužnosti podvrći se i izvršavati vojničku dužnost; ovo dokinuće ne traži državni napredak ni u slobodnije uređenoj državi.*

33. Zabluda: *Ne spada jedino na nadležnost crkvene vlasti voditi teološko naobražavanje vlastitim i prirođenim pravom.*

Spasitelj reče: Idite i naučavajte sve narode. — Štogod svežete na zemlji, bit će svezano i na nebesima. Poslat ću Vam Duha Sv. i t. d. Tko si dakle može prisvajati pravo voditi bogoslovske nauke i upravljati odgojem svećenstva, ako ne Crkva?

Ispravno stanovište: *Jedino na nadležnost crkvene vlasti spada voditi teološko naobražavanje vlastitim i prirođenim pravom.*

34. Zabluda: *Nauka onih, koji isporeduju rimskoga papu s nezavisnim vladarom, koji upravlja cijelom Crkvom, prevladala je tek u srednjem vijeku.*

Riječi Spasiteljeve: Ti si Petar i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i t. d. mogu se samo tako razumjeti, kako ih Crkva tumači. Liberalci bi htjeli prikazati sv. Petra kao „primus inter pares“, a da se je primat, vlasti rimskih papa razvio u srednjem vijeku. Ali sv. Pismo, crkvena i svjetovna povijest uče, da je sv. Petar od početka Crkve uživao puninu časti i vlasti u Crkvi, a tako i njegovi nasljednici.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da je nauka onih, koji rimskoga papu, isporeduju s nezavisnim vladarem, koji upravlja cijelom Crkvom, prevladala tek u srednjem vijeku.*

35. Zabluda: *Ništa ne priječi, da se odlukom kojega općega sabora ili voljom svih naroda od rimskoga biskupa i mjesta prenese Primat na drugoga biskupa i na drugo mjesto.*

Sigurno je, da je sv. Petar bio u Rimu, da je upravljao Crkvom kao rimski biskup i da je Primat povjerio rimskim biskupima. Prema tomu: Primat časti i Primat vlasti može samo rimski biskup nositi. Razlikovat se mora rimski biskup od biskupa u Rimu. Moglo bi se dogoditi, da rimski biskup odseli iz Rima (kao što je odselio u Avignon) ili da Rim zaspe vulkan, ali ipak bi rimski biskup nosio čast i vlast Primata. Dok je on rimski biskup, dotle je i papa. Samo prenošenje sjedišta ne ovisi o općem saboru ili volji naroda, nego o uviđavnosti rimskoga biskupa.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da ništa ne priječi, da se odlukom kojega općega sabora ili voljom svih naroda od rimskoga biskupa i mjesta prenese Primat na drugoga biskupa i drugo mjesto.*

36. Zabluda: *Definicije narodnoga sabora ne dopuštaju nikakve daljne rasprave i državna ih se uprava može držati.*

Velike li nedosljednosti! Jednom tvrde liberalci, da papa i opći crkveni sabori nemaju neograničene vlasti, a drugi put neograničenu vlast priznaju i narodnim saborima. A što bi bilo, da narodni sabori zaključe, da se država nema ništa miješavati u crkvene stvari? Tu su zabludu samo stoga širili, jer su se regalisti nadali, da će im narodni sabori u cezaropapizmu puštati slobodne ruke.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da definicije narodnoga sabora ne dopuštaju nikakve daljne rasprave i da ih se državna uprava može držati.*

37. Zabluda: *Mogu se osnivati narodne crkve*

ispod auktoriteta rimskoga pape otrgnute i potpuno odijeljene.

Crkva je zajednica ljudi, koju je osnovao Isus Krist, da privodi svoje članove u vječno spasenje. Jedino se možemo spasiti po Isusovoj pravoj Crkvi. U Novom Zavjetu sam Bog Spasitelj mjesto nas dužnika plaća Vječnoj Pravdi po Adamu i cijelom ljudskom rodu naneseni dug. Taj je otkup Spasitelj tako povjerio ljudima, da samo oni mogu biti dionici, koji se krštenjem budu organizirali u pravu Isusovu Crkvu. Toj je svojoj Crkvi ostavio Spasitelj sve svoje zasluge, da njima raspolaže i da ih svojim članovima primjenjuje, ostavio joj je vjerski sustav, ostavio joj je sakramente, t. j. načine, kojima će njezini članovi postati dionici Isusovih zasluga; ostavio joj je napokon i temeljnu organizaciju, t. j. odredio, da u njegovoj Crkvi vrhovnu čast i vlast vodi njegov namjesnik sv. Otac papa, kojemu uz bok stoje biskupi kao namjesnici apostola. Prema tome se i može raspoznati prava Isusova Crkva. I protestanti i grčkoistočnjaci nazivlju svoje vjerske zajednice Crkvama, ali im to ime ne pripada, jer ima samo jedna Crkva i to ona, koja je sagrađena na temelju apostolskom i na pećini Petrovoj. Ovdje vrijedi ono preznamenito načelo: „Ubi Petrus ibi Ecclesia", t. j. gdje je Petar ili rimski papa, tamo je i prava Crkva. Samo ta Crkva ima Isusove zasluge u sačuvanju, samo ona ih može dijeliti i prema tome samo ona može ljude privoditi spasenju. No ta Crkva nije ograničena samo za ovaj ili onaj narod, nego za sve narode. Spasenje je cilj svega čovječanstva, pak mora i Crkva kao sredstvo spasenja biti zajednička cijelome čovječanstvu. To svjedoči i Spasitelj, kada šalje svoje apostole kao vjerovjesnike i organizatore Crkve po *svem* svijetu i k *svima* narodima, da na *cijelom* svijetu organiziraju jednu pravu Crkvu, kojoj će Petar biti glava, a oni pomoćnici.

U novo se doba počela zapažati težnja za odcijepljenjem od Rima i za osnivanjem narodnih Crkava. *Bismark* je to htio uraditi za Njemačku s poznatom krilaticom: Los von Rom. Česi to danas kane provesti, a i kod nas imade „narodnih popova" (sa „Novom Reformom") sa Božom Miloševićem na čelu, koji našu javnost po gostionama za taj spasonosni posao oduševljavaju! Oni će to pokušati, a u Češkoj će možda i uspjeti, jer će ih tamo pomagati i službena i neslužbena javnost, ali je odmah jasno, da se tu ne radi o osnivanju prave Crkve, koja vodi spasenju, nego se ide jedino za tim, da se vjera, taj moćni javni faktor, podvrgne državnoj službi. Crkva ima da budi nacionalnu svijest, to bi imala biti sva i jedina svrha narodne crkve i ništa više, i zato je posve naravno, da traže odcijepljenje od Rima.

Crkva je Božanska uredba i samo o takvoj Crkvi vodimo računa, jer ako ona to nije, onda čemu ta organizacija. Ako je Božanskoga porijekla, onda možemo samo tražiti, koja je od već postojećih Crkava prava, jer sve ne mogu biti prave, a nipošto nemamo djelokrug ispitivati, koja od Crkava bolje služi nacionalnoj svijesti, koja se više prilagođuje modernim željicama i t. d., jer svrha Crkve i nije njetiti nacionalnu svijest, nego ljude privoditi spasenju.

Katolička je Crkva sudeći po sv. Pismu, predaji, njenoj organizaciji, blagoslovnom djelovanju jedina prava Crkva, kojoj je Spasitelj povjerio svoje zasluge, da privodi ljude k spasenju.

Tko se hoće spasiti i naći pravu Crkvu, taj će se naći u kat. Crkvi, a svi oni, koji Crkvu smatraju službenicom države, nastojat će, da osnivaju narodne Crkve i tako da iznuđuju vjersko čuvstvo čisto zemalj-

skim, prolaznim svrhama.

U Crkvi, i ako je općenita, mogu do izražaja doći nacionalne osebine, koje zaista u katoličkoj Crkvi kod pojedinih naroda i izbijaju kao narodni jezik i dr., ali se ne smije kidati među katolicima i vrhovnom glavom ona veza, kojom je Isus Petra i katolike svezao.

Ispravno stanovište: *Ne smiju se osnivati narodne crkve ispod auktoriteta rimskoga pape istrgnute i potpuno odijeljene.*

38. **Zabluda**: *Samovolja rimskih biskupa dovela je do diobe Crkve u istočnu i zapadnu.*

Pape su u toliko krivi raskolu, što nijesu odstupili od pravoga nauka Isusova. Raskol im nije donio nikakvih ugodnosti, niti je Crkvi zapadnoj davao ružičastih nada po ljudsku sudeći, pak zašto bi onda pape samovoljno taj raskol provađali? Pape su se pokazali energični, kad je trebalo na put stati zloporabama, samovolji i častohleplju Focija. A zar su se smjeli drukčije vladati? Tko je od pape više radio oko jedinstva i toliko puta pozivao razdvojenu braću u zajednicu? Komu nijesu poznati važniji razlozi raskola osim samovolje papine, neka pročita klasično djelo o tom pitanju: *Dr. Ivan Marković,* Cesarizam i bizantinstvo u poviesti iztočnoga razkola, sv. I. i II., Zagreb 1891.

Ispravno stanovište: *Nije samovolja rimskih biskupa dovela do diobe Crkve u istočnu i zapadnu.*

§ VI. Zablude o državi promatranoj za se u odnošaju prema Crkvi.

39. **Zabluda**: *Država kao početak i izvor sviju prava posjeduje neomeđeno pravo.*

Žalac je zablude na riječi „sviju" i „neomeđeno". Država jest izvor prava, ali ne sviju i nema neomeđena prava, nego samo onoliko, koliko izvire iz njezine naravne svrhe. Ona je ovisna o naravnom i Božanskom zakonu kao i svaki pojedinac. Ako izda zakon protivan naravnom ili Božanskom zakonu, nema taj zakon obvezne moći.

Ispravno stanovište: *Država nije početak i izvor sviju prava i ne posjeduje neomeđenoga prava.*

40. **Zabluda**: *Nauka se katoličke Crkve protivi blagostanju i napretku ljudskoga društva.*

Ako se pod blagostanjem i napretkom razumijeva potpuna raspuštenost i razuzdanost, onda se tomu zaista protivi nauka katoličke Crkve. Crkva težeći za pravim blagostanjem i napretkom mora se ovako krivo shvaćenom blagostanju oprijeti. Mora se barem u današnje razvratno doba uvidjeti, da je Crkva svojom naukom jedina kadra, da podigne pravo blagostanje i napredak. Ako u nekim katoličkim državama nema blagostanja, nije krivnja na nauku katoličke Crkve, nego što nauka katoličke Crkve ne može u tim državama doći do izražaja.

Ispravno stanovište: *Nauka se katoličke Crkve ne protivi blagostanju i napretku ljudskoga društva.*

41. **Zabluda**: *Državnoj vlasti, makar je izvršavao i nevjernik, pripada neizravna negativna vlast u crkvenim poslovima; prema tomu pripada joj ne samo ono pravo, što ga nazivlju „exequatur", nego i pravo apeliranja, nazvano: „ab abusu".*

Najprije, da se protumači značenje zablude. Istina je, da i nekršteni i kršteni vladar ima istu državnu vlast i da nijedan nema nikakve vlasti u crkvenim poslovima, osim u koliko im je pripušteno u mješovitim stvarima od sv. Oca po konkordatu. Sveti će Otac dati veće povlastice krštenom nego nekrštenom, a veće katoliku nego nekatoliku. To biva redovito, ali ne mora tako biti.

Pod *neizravnom* vlašću misli se vlast izdavati

takove naredbe, koje će ići za svrhom zaštititi državu, ali će zasijecati u crkvene poslove.

Pod *negativnom* se vlašću misli izdavanje takovih naredaba, koje Crkvi nešto zabranjuju. Primjer imamo u Dj. ap. 5, 28., kad je poglavar svećenički ovo rekao apostolima: „Oštro vam zapovjedismo, da ne učite u ovo ime (Isusovo); jer napuniste Jerusalem svojom naukom i hoćete da navratite na nas krv toga čovjeka". Negativna je vlast, što zabranjuju propovijedanje, a neizravna, što zaštićuje židovsku vjeru na uštrb Kristove nauke.

Pod *„exequatur"* misli se na pravo vladarevo, da on dopušta širenje papinskih pisama tako, da biskup ne smije bez privole vladareve (exequatur) nijedno papinsko pismo ni primiti ni oglasiti u svojoj biskupiji.

Pod *„appellatio ab abusu"* misli se na pravo apeliranja od duhovnoga na svjetovni sud. Utvrđeno je, da državi ne pripada pravo miješanja u crkvene poslove, pak zato nema ni prava na exequatur, a ni na appellatio ab abusu. Zar je Isus tražio privolu u raznih zemaljskih vladara, kad je širio svoju nauku? Zar su razni Pilati, Herodi i Neroni imali pravo na exequatur? Tko traži exequatur? Traže oni, koji bi htjeli Crkvu podložiti državi. Kad bi se državi priznalo pravo „appellatio ab abusu", time bi se Crkvi učinila velika nepravda, jer bi se time priznala civilnim sudovima veća sposobnost u stvarima vjerskim i disciplinarnim nego Crkvi. A odakle im ta sposobnost? Tko to traži? Traže oni, koji bi htjeli uzdrmati crkvenom disciplinom. Traže razni ljudi u Češkoj i kod nas, da se mogu uteći u zaštitu države, kad ih Crkva pozove na red. Kušao je i Josip II. to provesti, ali mu, hvala Bogu, nije uspjelo.

Ispravno stanovište: *Državnoj vlasti, makar je i ne izvršavao nevjernik, ne pripada neizravna, negativna vlast u crkvenim poslovima, prema tomu ne pripada joj ni ono pravo, što ga nazivlju exequatur, a ni pravo apeliranja nazvano ab abusu.*

42. Zabluda: *Ako se sukobe zakoni obiju vlasti, državno pravo ima prednost.*

Kad se radi o obvezi zakona, onda treba ovo reći: samo onaj zakon ima obveznu moć, koji je dobar i pravedan. Ako je zakon zao i nepravedan, ne može nikoga obvezivati, pa makar ga, ne znam, kakva parlamentarna većina odglasala. Sv. Toma veli: Nepravedni zakoni više su nasilja nego zakoni, a *Pijo IX.* 17. IX. 1863. u enciklici na biskupe Nove Granade: „Zakone i naredbe, koji su izdani ili pokušani izdati (od države) u stvarima, koje spadaju na Crkvu i njezino pravo, našim ih auktoritetom ukidamo i proglašujemo, da su bili i da će biti nevaljani i bez ikakve obvezne kreposti". Ako se sukobe državni i crkveni zakoni, bit će to redovito u vjerskim stvarima, jer Crkva nikad ne izdaje zakone osim u vjerskim i crkvenim stvarima. U takvom sukobu bit će naravno osigurana prednost crkvenim zakonima.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da državno pravo ima prednost, ako se sukobe zakoni obiju vlasti.*

43. Zabluda: *Državna vlast ima pravo, da raskine, tumači i učini ništavima svečane ugovore (konkordate) sklopljene sa sv. Stolicom, koji rade o pravima crkvenoga imuniteta, bez njezina sporazuma, dapače i ako se ona opire.*

Konkordati su uobičajeni ugovori među Crkvom i državom o međusobnom pomaganju. Mnogi, koji nijesu takvih konkordata vidjeli, misle, da se njima podjeljuje Crkvi, ne znam, kakvo pravo i povlastica. Stvarno bi se moglo ovako reći: konkordati su ugovori, kojima Crkva pruža državi znatne povlastice, a

država se obvezuje na one dužnosti, na koje je i inače obvezana. N. pr. austrijski je konkordat davao vladaru pravo imenovati kanonike, župnike, predlagati na imenovanje sv. Ocu biskupe, imao je znatan upliv na njihova imanja itd. Vladar se pako obvezivao, da će štititi vjeru i katolike uzimati u zaštitu. Mislim, da je svaki vladar dužan štititi osobnu slobodu, uvjerenje i imanje svojih državljana. Svaka je vlada dužna uzimati vjeru u zaštitu, ako hoće da i sebi učvrsti temelj.

Gornja zabluda daje državi pravo, da može sama prekinuti taj ugovor. Ugovor se dvostranim sporazumom sklapa i dvostranim sporazumom ukida, pak ga s pravnoga naslova ne može ni država sama ukinuti.

Ispravno stanovište: *Državna vlast nema prava, da raskine, tumači i učini ništavima svečane ugovore (konkordate) sklopljene sa sv. Stolicom, koji rade o pravima crkvenoga imuniteta, bez njezina sporazuma, pogotovo ne, ako se ona opire.*

44. Zabluda: *Državna se vlast može miješati u poslove vjerske, moralne i crkveno-upravne. Prema tomu može suditi o naredbama, koje pastiri Crkve po svom zvanju izdaju, dapače može i određivati, kako se imadu podjeljivati sakramenti i koji su uvjeti potrebni, da ih se može primiti.*

Posve je jasno iz dosadašnjega razlaganja, da država nema ovoga djelokruga, koji joj liberalci pripisuju. To bi se moglo jedino pokušati nasilnim načinom, kao što je činio Josip II., ali s pravnoga naslova nikada.

Ispravno stanovište: *Državna se vlast ne smije miješati u poslove vjerske, moralne i crkveno-upravne proti volje Crkve. Prema tomu ne može suditi o naredbama, koje pastiri Crkve po svom zvanju izdaju,*

najmanje može određivati, kako se imadu podjeljivati sakramenti i koji su uvjeti potrebni, da ih se može primiti.

45. Zabluda: *Sva uprava javnih škola, u kojima se odgaja mladež bilo koje kršćanske države izuzevši donekle biskupska sjemeništa, može se i mora povjeriti državi i to tako, da se nijednoj drugoj vlasti ne prizna pravo miješanja u disciplinu i upravu škole, podjeljivanja osposobljenja i namještanja učitelja.*

47. Zabluda: *Savršena uredba države traži, da pučke škole, koje su otvorene svoj djeci bez razlike staleža, i javni instituti uopće, koji su određeni za znanstvenu izobrazbu i odgoj mladeži, da se izmaknu svakom auktoritetu, vodstvu i miješanju Crkve i da se posvema povjere državnoj i političkoj vlasti na prohtjev bilo vlade, bilo javnoga današnjega mnijenja.*

Razlozi, s kojih Crkva traži, da sudjeluje u odgoju školske mladeži, jesu ovi:

a.) Spasitelj joj je povjerio dužnost poučavati sve narode. Odgoj počima i najuspješnije se provodi u pučkoj školi, jer je dječija duša najprikladnija, da se u nju zasije sjeme riječi Božje. Poslije škole vrlo je teško uzgajanje, jer dijete postaje manje prikladno za uzgoj.

b.) Škola je nadomjestak roditeljskoga uzgoja, pak roditelji imadu da odrede način uzgoja, a ne država. Roditelji uzdržavaju škole, pak imaju pravo tražiti, da se njihova djeca odgajaju onako, kako oni hoće. Ako se nađe bezvjerskih roditelja, koji bi htjeli bezvjerski svoju djecu odgajati, onda je dužnost države, da im to pripusti, ali ne, da javne škole za volju manjine bezvjerskih roditelja pretvori u bezvjerske.

c.) Prve pučke škole, gimnazije i sveučilišta osnovala je i za više vijekova vodila isključivo kat. Crkva, pa se ne može reći, da su to samo državne

uredbe.

d.) Mladež je u školama u prelaznoj dobi, u kojoj treba solidna uzgoja, koji se ne da bez vjere ni zamisliti.

e.) Škola mora ići za harmoničkim usavršivanjem učenika. Ne smije mu samo usavršavati um, nego volju i srce. Mora mu jasno odgovoriti na sva pitanja uma i dati jasan putokaz za život. Može li škola bez vjere odgovoriti na sva pitanja o postanku, svrsi i zadaći čovjeka? Može li mu dati putokaz za pošten život, a bez vjere?

f.) Može li uzgajati i svjetovni učitelj isto tako moralno i religiozno kano vjeroučitelj? Ne može. Vjerski je odgoj Spasitelj povjerio Crkvi. — O pravu Crkve na uzgoj vidi izvrsno djelo: Dr. Karlo Eterović, Sloboda nastave i državni monopol škola. „Savremena Pitanja" sv. IX. i X. Mostar 1921.

Ispravno stanovište: *Ne može se i ne mora povjeriti državi sva uprava javnih škola, u kojima se odgaja mladež bilo koje kršćanske države, izuzevši donekle biskupska sjemeništa i to tako, da se nijednoj drugoj vlasti ne prizna pravo miješanja u disciplinu i upravu škole, podjeljivanje osposobljenja i namještanja učitelja.*

Savršena uredba države ne traži, da se pučke škole, koje su otvorene svoj djeci bez razlike staleža, i javni instituti uopće, koji su određeni za znanstvenu izobrazbu i odgoj mladeži, izuzmu svakom auktoritetu, vodstvu i miješanju Crkve i da se posvema podvrgnu državnoj i političkoj vlasti, na prohljev bilo vlade, bilo današnjega javnoga mnijenja.

48. Zabluda: *Katolici mogu odobriti i onu vrst uzgoja mladeži, koja je odijeljena od katol. vjere i crkvenoga utjecaja, a ima pred očima samo naravne znanosti i naglašuje jedino ili na prvom mjestu svrhu socijalnoga zemaljskoga života.*

Ako je čovjek stvor Božji i ako mu je postavljena vrhunaravna svrha, onda ga se mora o toj svrsi i sredstvima, koja će ga k njoj dovesti, poučiti. Zašto bi mu se to tajilo? Ako nije stvor Božji, onda ga se mora prema naravnoj svrsi uzgajati kao i svaku životinju. Taj će dakle uzgoj ovisiti o našem svjetovnem nazoru. Kršćani držeći se svjetovnoga kršćanskoga nazora ne smiju se odreći religioznoga uzgoja škole.

Ispravno stnovište: *Katolici ne mogu odobriti onu vrst uzgoja mladeži, koja je odijeljena od katol. vjere i crkvenoga utjecaja, a ima pred očima samo naravne znanosti i naglašuje jedino ili na prvom mjestu svrhu socijalnoga zemaljskoga života.*

46. Zabluda: *Što više i u bogoslovijama je naučna metoda o državi zavisna.*

Crkva ima jedino pravo, da se brine za osposobljenje svojih službenika. Ona je to radila kroz stoljeća bez države, pa joj to nije škodilo. Može dopustiti i državi neki utjecaj, ali taj će onda imati značaj povlastice, a ne prava.

Ispravno stanovište: *Naučna je metoda u bogoslovijama nezavisna o državi.*

49. Zabluda: *Država ima pravo zapriječiti biskupima i vjernicima slobodno međusobno općenje s rimskim papom.*

To bi pravo pripadalo državi samo onda, kada bi Crkva bila podvržena državi i kada bi se bavila diplomatskim spletkama. Crkva izvršujući svoje dužnosti ne može nijednoj državi u njezinom prirodnom djelokrugu škoditi. Do sukoba će samo onda doći, kad se država počne u crkvene poslove uplitati i to krivnjom države, a ne Crkve. Ova je zabluda već osuđena sa 19, 20, 28, 39. i 42. zabludom.

Ispravno stanovište: *Država nema prava zapriječiti biskupima i vjernicima slobodno međusobno općenje s rimskim papom.*

50. Zabluda: *Država ima po sebi pravo biskupe predlagati i može od njih tražiti, da preuzmu upravu biskupije, prije nego dobiju od sv. Stolice kanoničko ustoličenje i apostolsko pismo.*

Žalac osude leži na riječi „p o s e b i". Nijedan vladar nema prava, da biskupe predlaže. Gdjekada dobivaju od sv. Oca pojedini vladari po konkordatu tu povlasticu, da predlažu biskupe, ali to uvijek ostaje samo povlastica, a nikada ne postaje pravo. Još je veća zabluda tvrditi, da vladar može ustoličiti biskupa i bez Crkve. On to može učiniti, ako se posluži silom i ako nađe takova čovjeka, koji će pristati, da bude biskup i bez Crkve, ali takav biskup nije biskup, nego obični svećenik, što je i prije toga bio. Biskupu je pored svećeničkog reda potrebita: prekonizacija, posveta (ređenje) i poslanje (misija). To mu se povjerava kanoničkim ustoličenjem i apostol. pismom. Ako toga nema, onda je njegovo biskupsko djelovanje nevaljano i nedopušteno.

Ispravno stanovište: *Država nema po sebi prava predlagati biskupe i ne može od njih tražiti, da preuzmu upravu biskupije, prije nego dobiju od sv. Stolice kanoničko ustoličenje i apostolsko pismo,*

51. Zabluda: *Svjetovna vlast ima što više i to právo, da oduzme biskupu pastoralnu upravu i ne mora se pokoravati rimskom papi u onim stvarima, koje se tiču osnivanja biskupija i namještanja biskupa.*

Oduzeti biskupu pastoralnu upravu može samo onaj, koji mu ju je i povjerio, a to je Crkva. Ni sam sv. Otac ne uzima biskupu te uprave, nego ga prije stavi pred crkveni sud. Osnivanje biskupija, imenovanje biskupa i odnošaj biskupa prema sv. Ocu spada jedino na Crkvu, kojom upravlja sv. Otac. On može u tom poslu sporazumno raditi s pojedinim vladarom, ali to je onda značaj povlastice, a ne prava.

Ispravno stanovište: *Svjetovna vlast nema prava, da oduzme biskupu pastoralnu upravu i mora se pokoravati rimskom papi u onim stvarima, koje se tiču osnivanja biskupija i namještnaja biskupa.*

52. Zabluda: *Država može po vlastitom pravu promijeniti dob od Crkve propisanu za polaganje zavjeta bilo muških, bilo ženskih i svim religioznim udruženjima propisati, da nikoga bez političke dozvole ne pripusti položiti svečane zavjete.*

Temelj je redovničkoga života postavio sam Spasitelj svojim vladanjem i riječima (Mt. 19, 16 slj.) Nije doduše točno odredio pravila, ime i dr., ali je jasno navijestio, da će u katol. Crkvi biti ljudi, koji će se posvetiti savršenijem redovničkom životu. Spasitelj je predvidio svrsishodnost redova i po Crkvu i po državu. Redovi su mnogo puta u najkritičnijim časovima Crkve tolike i tolike duše spasili. Gojili su znanost, umjetnost, oživjeli i usavršili klasičnu filozofiju, sačuvali klasično bogastvo u svojim samostanima istražujući, čuvajući i prepisujući klasike. Prve škole i prvi konvikti nikli su u samostanima i danas se tu pokazuju najboljima. Mnogim narodima u časovima najtežega iskušenja bili su baš redovnici jedini tješitelji, koji su narodnu dušu jedini razumjeli. Zar se i danas znanost i umjetnost najuspješnije ne goji baš u samostanima? Šta su istom ženski redovi za opće blagostanje učinili? To su sve mogli i muški i ženski redovi učiniti, jer su bili tijesno vezani uz Crkvu. Svaki onaj, koji bi htio redove udaljiti od Crkve, radi to u namjeri, da redove uništi. Zašto se ide za uništenjem redova? Samo zato, jer su oni čvrst i dobar potporanj Crkve. Redovi su

vjerske ustanove, Crkva ih je osnovala, širila, njoj jedinoj i pripada pravo, da njima upravlja.

Ispravno stanovište: *Vlada ne može po vlastitom pravu promijeniti dob od Crkve propisanu za polaganje zavjeta bilo muških, bilo ženskih, niti svim religioznim udruženjima može propisati, da nikoga bez političke dozvole ne pripuste polagati svečane zavjete.*

53. **Zabluda:** *Moraju se ukinuti zakoni, koji su izdani, da zaštite religiozne redove i njihova prava i dužnosti, što više država može sve one pomagati, koji bi htjeli otpasti od izabranoga redovničkog zvanja i prekršiti svečane zavjete; isto tako može ove religiozne familije kao i kolegijalne Crkve i jednostavna beneficija, dapače i ona patronatskoga prava potpuno uništiti, a njihova dobra i dohotke podvrći i osigurati upravi i raspolaganju države.*

Zašto se moraju ukinuti zakoni o zaštiti redova? Zato, da se ljudsko društvo može pokazati nezahvalnim svima onima, koji su toliko zaslužni za znanost, umjetnost, civilizaciju i opće blagostanje!

Zašto pomagati otpadnike? Zato, jer će i oni biti najbolje oruđe u rukama protivnika Crkve (Božo Milošević i drugovi!)

Zašto oduzeti imanja? Da se osiguraju raspolaganju države. Stara je to zavist. Gledajući na neke samostane, koji dobro stoje, zaboravlja se na mnoge, koji gladuju. Možda zato, što samostanci ne znaju obrađivati zemlju ni upravljati imanjima? Neka se zaviri u upravu trapista i kartuzijanaca! Možda ne znaju raspolagati novcem? Za dobre je svrhe uvijek više padalo iz samostana nego iz kapitalističkih dvorova.

Ispravno stanovište: *Ne moraju se ukinuti zakoni, koji su izdani, da zaštite religiozne redove i njihova prava i dužnosti, niti država smije sve one pomagati, koji bi htjeli otpasti od izabranoga redovničkog zvanja i prekršiti svečane zavjete; ne smije ove religiozne familije kao ni kolegijalne Crkve i jednostavna beneficija osobito one patronatskoga prava uništiti i njihova dobra i dohotke podvrći i osigurati upravi i raspoloženju države.*

54. **Zabluda:** *Kraljevi i vladari ne samo da ne potpadaju pod crkvenu jurisdikciju, nego stoje nad Crkvom, kad se radi o jurisdikciji.*

I kraljevi i vladari u očima su Crkve vjernici katol. Crkve. Od svakoga vjernika traži Crkva, da vrši svoje kršćanske dužnosti i svoje staleške dužnosti. Crkva ne određuje, kakve su dužnosti kojega staleža, nego samo traži od vjernika, da vrše kršćanske i staleške dužnosti, to traži i od katol. vladara.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da kraljevi i vladari ne potpadaju crkvenoj jurisdikciji niti da u pitanjima jurisdikcije stoje nad Crkvom.*

55. **Zabluda:** *Mora se razdvojiti Crkva od države i država od Crkve.*

Žalac je osude „mora". Prirodno i redovito država se od Crkve niti Crkva od države ne bi smjele dijeliti, jer su Tvorčevom uredbom tako uređene, da se međusobno potpomažu. Ali ako je veće zlo, da su zajedno, onda se mogu dijeliti.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da se mora razdvojiti Crkva od države i država od Crkve.*

§ VII. Zablude o naravnoj i kršćanskoj etici.

56. **Zabluda:** *Moralni zakoni ne trebaju nikakve Božanske sankcije, niti je najmanje potrebno ljudske zakone dovoditi u sklad s naravnim zakonom ili da primaju od Boga svoju obvezatnu moć.*

Zabluda ova potječe od ljudi, kojima je ljudsko

društvo ili država „bog". Za naravnim, Božanskim i crkvenim zakonom stoji ugled Božji i ljudski zakonodavac mora se po onim zakonima ravnati. Ako pak ne priznajemo naravnoga i Božanskoga zakona, onda se moramo jedino pokoravati ljudskom zakonu, za kojim stoji toliko ugleda, koliko i oružane sile. Takva je sankcija za razumne stvorove nedostojna.

Ispravno stanovište: *Moralni zakoni trebaju Božansku sankciju, ljudske se zakone mora dovoditi u sklad sa naravnim zakonom i oni primaju od Boga svoju obvezatnu moć.*

57. Zabluda: *Filozofija, nauka o ćudoređu i državni zakoni mogu i moraju se istrgnuti ispod Božjega i crkvenoga auktoriteta.*

Objava ne sadržaje filozofski ili ćudoredni ili državno-zakonodavni sustav, nego je objava za filozofiju, ćudoređe i državne zakone, u koliko imadu sveze s vjerom i moralom, korektiv. Filozofija, nauka o ćudoređu i državna zakonodavstva su u svom izrađivanju i usavršivanju potpuno slobodni. Jedino u stvarima, u kojima se razilaze od objave ili nepogrješivoga crkvenog učiteljstva, moraju se podvrći sudu Crkve, jer za objavom i crkvenim učiteljstvom stoji ugled Božji.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da se filozofija, nauka o ćudoređu i državni zakoni mogu i moraju istrgnuti ispod Božjega auktoriteta.*

58. Zabluda: *Ne smije se priznati nijedna sila, osim one, koja leži u materiji; i sve ćudoređe i čast treba svrstati u gomilanje bilo kojim načinom i množenjem bogatstva i u udovoljivanje strastima.*

Nazor je to gruboga materijalizma, koji u svem duhovnom i tjelesnom životu vidi samo materiju i gibanje atoma. Mi vjerujući u osobnoga Boga, vrhunaravni red i prekogrobni život moramo tako zabaciti. O ćudoređu i časti mnogo plemenitije mislimo nego oni, koji je vrstaju u „gomilanje bogatstva i udovoljenje strastima".!

Ispravno stanovište: *Moraju se priznati i one sile, koje ne leže u materiji, ćudoređe i čast ne mogu se svrstati u gomilanje bilo kojim načinom i množenje bogatstva i udovoljivanja strastima.*

59. Zabluda: *Pravo se sastoji u materijalnom činu i sve su ljudske dužnosti tek prazno ime, a svi ljudski čini imaju značaj prava.*

Materijalizam je to *Büchnera, Vogta* i *Moleschotta.* Čovjek nema nikakve slobode u sebi, nego njim odlučuje fizičko raspoloženje, koje stvara gibanje atoma. Kako atomi čovjeka raspolože, onako se on odlučuje. Štogod učini, sve je dobro i pravo, jer on drukčije nije mogao učiniti. Ne može biti govora o ikakvoj obvezi i dužnosti, jer čovjek sobom ne raspolaže, nego njime upravlja kretanje, rastavljanje i spajanje atoma.

Mi smo pak svijesni, da možemo slobodno na se uzeti dužnost i obvezu i da ćemo joj udovoljiti.

Ispravno stanovište: *Pravo se ne sastoji u materijalnom činu, niti su ljudske dužnosti tek prazno ime, a ljudski čini da imaju značaj prava.*

60. Zabluda: *Auktoritet nije ništa drugo, nego skup broja i materijalnih sila.* —

Prema tomu je pravo i auktoritet tamo, gdje je većina. A zar je uvijek ono bilo pravo i istina, na što se većina odlučila? Povijest to najbjelodanije opovrgava. Sv. Pismo veli: Budala je neizmjerni broj. Zar nijesu velike ljude savremenici s nerazumijevanja progonili, a istom su im poslije priznali, da su imali pravo?

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da auktoritet nije ništa drugo, nego skup broja i materijalnih silâ.*

61. Zabluda: *Srećno učinjena nepravda ne nanosi nikakvu štetu svetosti prava.*

Svaka nepravda nanosi svetosti prava neku štetu, jer je inače uklonjen svaki moralni red. Ako čovjek smije nepravdu činiti radi sreće, onda nema ničesa, što će ga smetati. da „zakonito" ne čini grabeža i otimačine. Vladat će jedino pravo jačega. To je načelo postavljeno sa strane framazuna, da se nekako opravda otimačina papinske države.

Ispravno stanovište: *Nepravda učinjena i sretno nanosi štetu svetosti prava.*

62. Zabluda: *Proglasiti se mora i obdržavati načelo, što ga zovu: de non interventu.*

Ako se kome, bio on pojedinac ili narod, učini nepravda, ne smije se umiješati netko treći, da mu pomogne. Kako je to protivno naravnom i Božanskom zakonu o ljubavi bližnjega?! Načelo je to *Cavoura* i talijanskoga Pijemanta, da mogu nesmetano haračiti.

Ispravno stanovište: *Ne smije se ni proglasiti, ni obdržavati načelo, što ga zovu: de non interventu.*

63. Zabluda: *Dopušteno je uskratiti posluh zakonitim vladarima, šta više na njih ustati.*

Na vladara ustati s namjerom, da ga se ubije, nije nikad dopušteno. Ustati na vladara i svrći ga, ako nema pravoga naslova na prijesto, dopušteno je, da se omogući onomu, koji ima pravni naslov. Uskratiti posluh vladarima može se po onoj sv. Petra: „Većma se treba pokoravati Bogu nego ljudima", t. j. ako nešto nalaže ili zabranjuje, što se ne slaže sa moralnim zakonom.

U ostalim slučajevima može se ravnati po načelu: Može se dopustiti manje zlo, da se ukloni veće. Samo taj sud mora biti razborit. Osuditi se mora duh, kojim je ova zabluda prožeta, da je naime vlast ljudskoga porijetla i da je predaje većina ne-

kom vladaru. Vlast je od Boga, i kad ustajemo na vladara, ustajemo na njega kao nosioca vlasti, a ne na vlast. — Vidi potanje: *Prof. P. Butorac*, Politički i gospodarstveni liberalizam i kršćanstvo „Savremena Pitanja" sv. VIII. Mostar 1920.

Ispravno stanovište: *Nije dopušteno uskratiti posluh zakonitim vladarima niti na njih ustati.*

64. Zabluda: *Povredu svake najsveće zakletve, kao i svaki grješni i zločinački čin proti vječnom zakonu ne samo da ne treba zabaciti, nego potpuno dopustiti i najvećma pohvaliti, ako se učini iz ljubavi prema domovini.*

Za kršćanina nema te domovine, koju bi tako ljubio, da bi radi nje mogao Boga uvrijediti. To su načelo postavili framazoni i pripisali Isusovcima u formuli: Finis sanctificat media. Načelo je to Machiavellia, Cavoura, Garibalda i svih framazonskih loža. Više će koristiti katolik svojoj domovini držeći se zakona Božjega, nego oni, koji zakon Božji gaze i ruše svaki društveni i državni poredak.

Ispravno stanovište: *Povredu bilo koje svečane zakletve kao i svaki grješni zločinački čin proti vječnom zakonu treba ne samo zabaciti, nego potpuno osuditi i oštro žigosati, i ako se učini iz ljubavi prema domovini.*

§ VIII. Zablude o kršćanskom braku.

Pristašama slobodne ljubavi, koji zaboravljaju na prirodnu svrhu braka, najviše smeta sakramentalni značaj i nerazriješivost braka.

65. Zabluda: *Ne može se dokazati, da je Krist podigao ženidbu na čast sakramenta.*

Na temelju sv. Pisma i crkvene predaje potpuno je sigurno, da je Isus podigao ženidbu na čast sakramenta. To izriče i nepogrješivo crkveno učitelj-

stvo, kad osuđuje svakoga onoga, koji bi se usudio ustvrditi, da Isus nije ženidbu podigao na čast sakramenta. (Tridentinum s. XXIV. c. 1. de sacr. ma'r.)

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da se ne može dokazati, da je Krist podigao ženidbu na čast sakramenta.*

66. **Zabluda:** *Sakramenat ženidbe nije nego nešto ugovoru nadošlo i od njega djelivo; sam se sakramenat sastoji jedino u blagoslovu ženidbenih drugova.*

Zabludu su ovu zastupali regaliste u nadi, da će im tako uspjeti ženidbu istrgnuti iz ruku Crkve i podvrći sasvim državi. Mislili su: ako naglasimo, da je ženidba kao sakramenat samo nešto, što pridolazi već sklopljenu ugovoru, onda ćemo tražiti, da ženidbeni ugovor spada na državu, a jedino ženidbeni blagoslov na Crkvu. Time bi država ženidbu potpuno dobila u svoje ruke: ona bi odlučivala o osobnoj sposobnosti i u brako-razvodnim parnicama sudila, a Crkva bi stajala po strani i čekala, da blagoslovi onoga, koga joj država pošalje.

Ženidba kao sakramenat ne sastoji se samo u blagosovu bračnoga para, jer je to samo sakramental, nego u izjavi privole sa strane zaručnika i zaručnice. Odlučiti, tko može izjaviti valjanu privolu, pred kim, u kojem obliku i suditi, da li je ta privola dobro izrečena, da li još traje, spada na onoga, na koga i svi sakramenti — na Crkvu.

Ispravno stanovište: *Sakramenat ženidbe nije nešto ugovoru nadošlo i od njega djelivo i ne sastoji se jedino u blagoslovu ženidbenih drugova.*

67. **Zabluda:** *Po naravnom pravu nije ženidbeni vez nerazriješiv i u raznim slučajevima može se pravi razvod braka po državi provesti.*

Ženidba je po naravnom pravu zajednica muškarca i ženske u svrhu rađanja i uzgoja djece te

u svrhu zajedničke pripomoći. Za rađanje djece traži se, da taj odnošaj bude uređen, svrsishodan, a za valjan se uzgoj traži, da bude stalan, trajan i nerazrješiv.

Po Božanskom je pravu ženidba jedinstvena i nerazrješiva. „Zato će čovjek ostaviti oca i mater i priljubit se ženi svojoj i bit će dvoje u tijelu jednom. Što je dakle Bog sastavio, čovjek neka ne rastavlja“ (Mat. 19, 4—6.); (Ef. 5, 31.), (Gen. 1, 27.). Razvod braka može provesti onaj, koji provađa i sastav, koji ima vlast podjeljivanje sakramenata, a to je Crkva.

Ispravno stanovište: *Po naravnom je pravu žendba nerazrješiv vez i ne može se ni u kojem slučju razvod braka po državi provesti.*

68. **Zabluda:** *Crkva nema nikakve vlasti postavljati ženidbene zapreke, nego ta vlast pripada civilnoj vlasti koja mora uništiti dosadašnje zapreke.*

Ženidba kao sakramenat sastoji se u izjavi privole. Tko je sposoban, da tu privolu izrazi, a tko nije, t. j. komu kakva zapreka smeta, odredit će onaj, na koga spada podjeljivanje sakramenata, a to je Crkva.

Ispravno stanovište: *Crkva ima vlast postavljati ženidben zapreke, a ne pripada ta vlast civilnoj oblasti, koja ne smije uništiti dosadašnje zapreke.*

69. **Zabluda:** *Crkva je počela uvađati ženidbene zapreke u kasnijim stoljećima, ne svojim pravom, nego služeći seonim pravom, koje joj je bilo podijeljeno od civilne vlasti.*

Povijest pamti mnogo slučajeva, u kojima je Crkva dopštala svojim pravom takve brakove, koji su bili protu volji države. Povijest nadalje svjedoči, da je Crkva u najranijim stoljećima uvađala ženidbene zapreke. Vid.: sv. B a z i l i j e ep. 160 (Patr. gr.

tom. 32. p. 623); sv. Leo ep. 159. (Patr. lat. tom. 54. p. 1136.); crkv. sabor u Agdi (Migne 84. p. 1139.) i dr.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da je Crkva počela uvađati ženidbene zapreke u kasnijim stoljećima i to ne svojim pravom, nego služeći se onim pravom, koje joj je bilo podijeljeno od civilne vlasti.*

70. Zabluda: *Tridenski kanoni, koji proglašuju izopćenje nad onima, koji se usude nijekati, da Crkva ima vlast postavljati ženidbene zapreke, ili nijesu dogmatski ili se imaju shvatiti o ovoj prenešenoj vlasti (od države).*

Papa *Pijo II.* u bulli: „Auctorem fidei" 28. VIII. 1794. naziva ovu tvrdnju, kojom se tvrdi, da Crkva ima od države dobivenu vlast postavljanja ženidbenih zapreka: nauka *heretična,* koja se protivi kanonu: 3, 4, 9, 12 XXIV. sjednice sabora tridenskoga. Dakle nemaju se dotični tridentinski kanoni shvatiti o prenešenoj vlasti, a da su dogmatski, svjedoči to, da su svečano proglašeni.

Ispravno stanovište: *Tridenski kanoni, koji proglašuju izopćenje nad onima, koji se usude nijekati, da Crkva ima vlast postavljati ženidbene zapreke, dogmatski su i nemaju se shvatiti o onoj prenešenoj vlasti.*

71. Zabluda: *Tridenska forma ne obvezuje pod prijetnjom ništetnosti tamo, gdje je država drugi oblik sklapanja braka odobrila i hoće, da brak tamo pod ovim novim oblikom vrijedi.*

Time bi se htjelo ukrijepiti civilnu ženidbu. Crkva je propisala, da se ženidba po uvjetom valjanosti ima sklopiti pred župnikom mjesta i 2 svjedoka. U iznimnim je slučajevima doustila i izvanredni oblik, dapače u nekim bi vrlo rijetkim slučajevima mogla biti ta građanska ženidba valjana, ali je redovito nevaljana i Crkva je smatra prostim suložništvom.

Ispravno stanovište: *Način sklapanja ženidbe propisan od tridentinskoga sabora veže pod kaznu nevaljanosti i ondje, gdje građanski zakon propisuje drugi način i hoće, da je ženidba valjana sklopljena na ovaj način.*

72. Zabluda: *Prvi je ustvrdio Bonifacije VIII., da zavjet čistoće učinjen kod ređenja čini ženidbu nevaljanom.*

Neprijatelji katoličke Crkve ne ustručavaju se posegnuti za patvorenjem povjesničkih događaja, ako se po njihovu sudu može barem naoči naškoditi katoličkoj nauci. Drugi sabor lateranski odredio je 1139. godine, da sveti red bude ženidbena zapreka. Po tomu nije to mogao *najprije* odrediti Bonifacije VIII., koji je bio papom od 1294. do 1303. godine. Dakle ta je odredba izišla prije Bonifacija VIII. na *stotinu pedeset i pet* godina. Ovo nam je jedan sjajan primjer, kako se neprijatelji katoličke Crkve služe patvorenjem i neistinom, samo da Crkvi nanesu štetu.

Ispravno stanovište: *Nije istina, da je prvi ustvrdio Bonifacije VIII., da zavjet čistoće učinjen kod ređenja čini ženidbu nevaljanom, nego je to prijašnja crkvena uredba.*

73. Zabluda: *Među kršćanima može opstojati ženidba u pravom smislu riječi po samom građanskom ugovoru; pogrješno je, da je ženidbeni ugovor među kršćanima vazda sakramenat, ili da je nevaljan ugovor, ako nije sakramenat.*

Ugovor među muškim i ženskom, po kojem se odlučuju stupiti u međusobni bračni život, Spasitelj je u svojoj Crkvi uzvisio na sakramenat. To je nepogrješiva nauka katoličke Crkve. Uzalud je stoga sve

nastojanje, da se ženidbeni ugovor među katolicima proglasi jednak svakom drugom ugovoru te tako država dobije svu vlast taj ugovor uređivati kao i druge ugovore. Među kršćanima nema ženidbenoga ugovora, koji ne bi bio sakramenat. Stoga, ako bi koji kršćanin htio stupiti u bračnu vezu, a ne bi htio primiti sakramenat, i ženidba kao ugovor bila bi mu neveljana.

Ispravno stanovište: *Među kršćanima ne može postojati brak u pravom smislu riječi po samom civilnom ugovoru; posve je ispravno, da je svaki ženidbeni ugovor među kršćanima ujedno i sakramenat i da ne može biti govora o ugovoru, ako se isključi sakramenat.*

74. Zabluda: *Ženidbene i zaručničke parnice po svojoj naravi spadaju na civilni sud.*

Opći crkveni sabor u Tridentu (sess. XXIV. c. 12.) veli: »Ako bi tko rekao, da ženidbene parnice ne spadaju na crkveni sud, neka je izopćen. Ženidba, ukoliko je sakramenat, jasno je, da spada na crkveni sud. O građansko-pravnim posljedicama neka sudi civilni sud

Ispravno stanovište: *Ženidbene i zaručničke parnice po svojoj naravi ne spadaju na civilni sud.*

Iza ove zablude osuđuje sv. Otac one, koji zabacuju vrijednost *svećeničkoga celibata* i koji pretpostavljaju brak djevičanskom staležu.

§ IX. Zablude o svjetovnoj vlasti rimskoga pape.

75. Zabluda: *Sami se sinovi kršćanske i katol. Crkve ne slažu u tom, da li je spojiva svjetovna vlast sa duhovnom.*

Duhovni stalež imajući u državi obveze i dužnosti mora imati i prava. Nema razloga, da koji duhovnik ne bi mogao postići najveću čast u državi,

koju može obični građanin da postigne, kad nosi i terete običnih građana. Misli se tu sv. Oca kao vladara papinske države. Na pošten je način do te države došao, njom je upravljao tako, da radi toga nije ni duhovna vlast radi svjetovne, ni svjetovna radi duhovne trpjela. Zašto onda ne bi te dvije vlasti bile spojive?

Ispravno stanovište: *Sinovi se kršć. i katol. Crkve u tom slažu, da je spojiva svjetovna vlast sa duhovnom.*

76. Zabluda: *Oduzećem se svjetovne vlasti, koju je sv. Stolica uživala, mnogo koristi slobodi i sreći Crkve.*

Otimačina ostaje otimačina. Pošteno stečeno silom oduzeti iz sebičnih razloga uvijek je otimačina. Da je to oduzeće papinske države imalo koristiti Crkvi, ne bi ga framazuni izveli.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da se oduzećem svjetovne vlasti, koju je sv. Stolica uživala mnogo koristi slobodi i sreći Crkve.*

Iza ovoga § navađa sv. Otac sve one alokucije i pisma, iz kojih se može razabrati stanovište Crkve o svjetovnoj vlasti.

§ X. Zablude, koje se odnose na današnji liberalizam.

77. Zabluda: *U današnje doba nije više svrsishodno katoličku vjeru držati kao jedinu državnu vjeru isključivši sve ostale kulte.*

Ova je zabluda posljedica liberalnoga načela, koje vjeri niječe vrhunaravni značaj. Mi pako znamo, da je Krist samo jednu pravu vjeru osnovao i da je država dužna podupirati pravu vjeru, a ne mnogobrojniju. No u praksi će i Crkva tolerirati drugi današnji običaj.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da u današnje*

doba nije više svrsishodno katoličku vjeru držati kao jedinu državnu vjeru isključivši sve ostale kulte.

78. Zabluda: *Zato treba pohvaliti, što je u nekim katol. državama zakonom zajamčeno, da se ljudima, koji se u te države usele, dopušta javno izvršavanje njihova bogoslužja.*

Ove se dvije teze toleriraju u praksi, ali se načelno ne mogu odobriti.

Što onda, ako se pojavi koja vjerska organizacija, koja ruši državno temelje, koja se ne će pokoravati državi? Hoće li i onda država biti ovako liberalna? Morala bi po onim zabludama biti. Ako bi širenje te organizacije zabranila, pitamo, kojim bi to pravom radila? Odakle joj ta vlast? Bog jedini odlučuje, koja je vjera prava i on je to učinio tako, da mi znamo i u načelu samo toj vjeri dajemo javni značaj, a drugima ne.

Ispravno stanovište: *Ne treba (načelno) pohvaliti, što je u nekim katol. državama zakonom zajamčeno, da se ljudima, koji se u njih usele, dopušta javno izvršavanje njihova bogoslužja.*

79. Zabluda: *Krivo je tvrditi, da će građanska sloboda bilo kojega kulta kao i potpuna vlast svima dana, da svoje misli i uvjerenje javno manifestiraju, pridonositi kvarenju osjećaja i moralnoga života u narodu i da će indiferentizam raširiti.*

Je li svaki kult moralan? Zar nije mnogoženstvo i omalovažavanje bračne čistoće, djevičanskoga staleža na uštrb javnoga morala? Zar ne će takav kult pokvariti narod u njegovom moralnom životu?

Ako bezvjerci i krivovjernici svoje uvjerenje javno manifestiraju, zar se ne će time širiti vjerski indiferentizam? Zar nijesu već framazuni raširili vjerski indiferentizam među naobraženim krugovima?

Ispravno stanovište: *Ispravno je tvrditi, da će građanska sloboda bilo kojega kulta kao i potpuna vlast svima dana, da svoje misli i uvjerenje javno manifestiraju u njegovom osjećanju i moralnom životu pokvariti narod i da će indiferentizam raširiti.*

80. Zabluda: *Rimski se papa može i mora pomiriti i složiti sa napretkom, sa liberalizmom i sa novom civilizacijom.*

To su pape uvijek radili.

Ali ako se pod napretkom misli nabacivanje svakovrsnih neosnovanih hipoteza, pod liberalizmom zabacivanje ugleda i straha Božjega, a pod civilizacijom propovijedanje slobodne ljubavi u svim njezinim posljedicama, onda kat. Crkva i njezina vrhovna glava ne može i ne smije, da se s tim pomiri.

Ispravno stanovište: *Rimski se papa ne može i ne mora pomiriti i složiti sa napretkom, liberalizmom i novom civilizacijom (u onom smislu, u kom to liberalci razume).*

Dio drugi.

Novi Silab Pija X.

1.) Povod i svrha. Kao što je Silabu *Pija IX.* dao povoda *liberalizam,* tako je ovom *Pija X.* dao povod *modernizam.*

Moderniste su imali nakanu postići sklad među vjerom i nazovi-znanošću, ali su sami u zablude pali.

Stavili se na krivo stanovište *agnosticizma,* koji sve znanje osniva na pojavama (fenomenima), a sve, što prelazi pojave, pušta po strani. Prema tomu ruzum i znanost ne mogu spoznati Boga niti o njemu govoriti. Bog nije predmet znanosti, objava i religija gube svoj nadnaravni značaj. No *religija* je ipak činjenica, osjetni fenomen, koji vlada ljudstvom. Kako se to ima rastumačiti?

Čovjek je sam u sebi stvara, ona je životna pojava usko vezana uz svakoga čovjeka. Čovjek posjeduje neki nagon, nazvan prisvijest ili podsvijest (subconscientia), koji proizvodi religiozni osjećaj. Ovaj religiozni osjećaj izrađuje u nama religiju. Religija je po tom nešto individualna, subjektivna. Ona nam je stvorila pojam Boga, koji se ne može spoznati (incognoscibile) preobličivanjem (transfiguratio) i izobličivanjem (defiguratio), t. j. davajući mu svojstva i osobitosti, koje su jedino produkt naše religiozne svijesti. N. pr. Isus Krist je bio — vele modernisti — samo čovjek. Religiozna mu je ljudska svijest preobličivanjem dala mesijanska i Božanska svojstva i time izobličila njegovu čovječju narav.

Bogoslovu i historičaru (vele modernisti) nameće se dužnost, da sva ta preobličivanja i izobličivanja sa Isusa skine i da znanstveno pokaže pravoga Isusa-čovjeka.

Religiozni osjećaj pruža i razumu duševne predstave i slike, a ovaj ih onda formulira u dogme.

Vjerske nauke bilo kojih vjerskih sljedba, budući njihovo stvaranje subjektivno i individualističko, imaju istu vrijednost — one su naravnoga porijetla. — Crkva nije ništa drugo nego plod kolektivne religiozne svijesti, t. j. Crkva je u zajednicu ujedinila sve one, kojima je religiozna svijest iste pojmove vjerskih istina stvorila.

Ove su zablude išle za tim, da kršćanstvo premjeste s njegova temelja. Religija nije vrhunaravna ni Božanska uredba, već individualna i subjektivna pojava naše istine.

Žalosno je bilo, da su veliku ulogu u širenju modernizma igrali i crkveni službenici: *Loisy* (njegovih je preko 30 zabluda u Novom Silabu osuđeno, a svih 5 knjiga stavljeno na Indeks), *Schell i Tyrell.*

Sveti je Otac morao progovoriti i ustati na obranu Božanskih istina. *Pijo X.* modernizam kao takav orisao je i osudio u enciklici: *„Pascendi dominici gregis“ od 8. IX. 1907.*

No da se modernizam u svojim pojedinačkim zabludama još bolje osvijetli, izdade sv. Otac i dekret kongregacije *„Lamentabili sane exitu“* od 4. srpnja 1907., u kojem se navodi modernizam u svim svojim posljedicama.

2.) Ugled. Novi Silab nije ništa drugo nego dekret kongregacije. Osude nijesu nepogrješive i ex cathedra, ali su najvećega ugleda i obvezatnosti, jer ih je sv. Otac potvrdio.

U Silabu *Pija IX.* imade zabluda, koje su pojedinačno osuđene kao heretične, a neke kao herezi blizu ili samo nedopuštene i takve su i u Silabu ostale. Zablude novoga Silaba nose sve isti značaj i imaju se smatrati *nedopuštenima.* Nijesu pojedinačno prije uvrštenja u Silab osuđivane, nego najedamput u Silabu, dok su one *Pija IX.* osuđivane pojedinačno prije uvrštenja u Silab.

3.) Bilješka. Razdiobu sam „novoga Silaba" uzeo po: *Michelitsch:* Der neue Syllabus - Wien 1908 — a prijevod po „Hrvatskoj Straži" 1907 str. 641.)

Dekret

svete rimske i općenite inkvizicije.

Srijeda, dne 3. srpnja 1907.

§ I. Uvod.

Pri istraživanju zadnjih uzroka stvari naše neobuzdano doba žalosnim doista posljedicama slijedi takove novotarije, da upada u najteže zablude i to ostavlja kano baštinu rodu ljudskom. Te su zablude daleko pogubnije, kad se radi o svetim naukama, o tumačenju sv. Pisma, o poglavitim otajstvima vjere. Veoma je pak žalosno, što se i među katolicima nalazi dosta pisaca, koji prelaze granice ustanovljene od Otaca i od same svete Crkve, te pod izlikom višega znanja i u ime povjesnoga promatranja traže takav napredak dogmata, koji je uistinu njihovo kvarenje.

Da pak zablude ove vrste, što se danomice siju među vjernike, ne uhvate korjena u njihovim dušama i ne pokvare čistoću vjere, svidjelo se našem sv. Ocu Piju X., Božanskom providnošću papi, da se po ovom oficiju svete rimske i općenite inkvizicije označe i zabace poglavite između tih zabluda.

Zato, iza najpomnijega ispitivanja i nakon prethodnoga glasa časne gospode savjetnika, mislila su uzorita i prečasna gospoda kardinali, u stvarima vjere i ćudoređa generalni inkvizitori, da valja zabaciti i osuditi slijedeće zasade, kao što se ovim općim dekretom zabacuju i osuđuju.

§ II. Zablude o odnošaju bogoslovnih znanosti prema crkvenom učiteljstvu.

1. Zabluda: *Crkveni zakon, koji propisuje, da se*

knjige, što se tiču sv. Pisma, podvrgnu prethodnoj cenzuri, ne proteže se na one, koji njeguju kritiku ili znanstvenu egzegezu knjiga Staroga ili Novoga Zavjeta.

Crkveno je stanovište u ovoj stvari jasno. Već je tridentinski sabor (sess. IV: dekret o izdavanju i porabi knjiga) pod prijetnjom izopćenja zabranio: „tiskati ili dati tiskati bilo kakve knjige, koje rade o sv. stvarima bez imena auktorova, ili ih prodavati ili kod sebe držati, ako nijesu prije bile ispitane i odobrene od Ordinarija". *Pijo IX.* u konstituciji „Apostolicae Sedis" od 12. X. 1869. jasno određuje, da pada u izopćenje svaki onaj, koji ili tiska ili daje tiskati knjige, koje rade o sv. stvarima, a bez Ordinarijeve dozvole. Koje su to knjige, „koje rade o sv. stvarima?" *Leo XIII.* u konstituciji „Officiorum ac munerum" od 25. I. 1897. kaže: „sve one, koji rade o sv. Pismu, bogosloviji, crkvenoj povijesti, crkvenom pravu, naravnom bogoslovlju, moralu ili obrađuju slične religiozno-moralne predmete". A odluka sv. officija od 22. XII. 1880. još jasnije veli: „Sve knjige sv. Pisma i njihove bilješke i tumačenja".

Ispravno stanovište: *Crkveni zakon, koji propisuje, da se knjige, što se tiču sv. Pisma, podvrgnu prethodnoj cenzuri, proteže se i na one, koji njeguju kritiku ili znanstvenu egzegezu knjiga Staroga ili Novoga Zavjeta.*

2. **Zabluda**: *Crkveno tumačenje svetih knjiga ne valja doduše prezreti, ali je podvrgnuto tačnijem sudu i ispravljanju egzegeta.*

Katolički su tumači sv. Pisma potpuno slobodni u svom istraživanju, dapače Crkva to istraživanje preporuča i na srca stavlja svim katoličkim bogoslovima. Kada pako Crkva svoj sud izreče, onda je tim ono pitanje za katolike riješeno i prestaju kontroverzne dispute. Crkva ima vlašću i ugledom od Spasitelja

povjerenim pravo, da kaže odlučnu riječ, za koju jamči Duh Sveti. Crkva bi bila u vrlo poniženom položaju, ako bi ona svoj sud morala ispravljati prema promjenljivim zasadama raznih modernih bogoslova. Takvoj poniženoj Crkvi ne bi Spasitelj obećao Duha Sv. niti bi rekao: Ja sam s vama sve do konca svijeta.

Ispravno stanovište: *Crkveno se tumačenje sv. knjiga ne smije prezreti niti podvrgavati tačnijem sudu i ispravljanju egzegeta.*

3. **Zabluda**: *Iz crkvenih se sudova i cenzura izrečenih protiv slobodne i znanstvene egzegeze može razabrati, da vjera, što je Crkva naučava, protuslovi povijesti i da se katolički dogmati ne mogu doista u sklad dovesti s pravim podrijetlom kršćanske religije.*

Prema ovoj se zabludi Crkva krivo shvaćajući pravu nauku Kristovu udaljila od Spasiteljeve nauke i počela osuđivati one, koji su pravu Kristovu nauku propovijedali. Crkveno je učiteljstvo protusloveći povijesti i zaboravljajući na pravo podrijetlo kršćanske religije stvorilo katoličke dogmate.

Nameću se dva pitanja: da li je crkv. učiteljstvo, kad proglasuje dogmate, nepogriješivo i može li se dokazati, da vjera, što je Crkva naučava, protuslovi pravoj Isusovoj vjeri. Na prvo je pitanje odgovoreno već u uvodnom poglavlju o nepogriješivosti crkvenoga učiteljstva.

Odgovarajući na drugo pitanje mora se ustvrditi, da se Crkva uvijek obazirala na sv. Pismo kao najsigurniju podlogu i onda proglašivala dogmate.

Iz činjenice, da je sv. Pismo Božanskoga podrijetla i da se Crkva nikada ni za vlas nije udaljila od nauke sv. Pisma, proizlazi, da je učila pravu nauku Kristovu.

Ispravno stanovište: *Iz crkvenih se sudova i cenzura izrečenih protiv „slobodne i znanstvene"*

egzegeze ne može razabrati, da vjera, što je Crkva naučava, protuslovi povijesti i da se katol. dogmati ne mogu doista u sklad dovesti s pravim podrijetlom kršćanske religije.

4. Zabluda: *Crkveno učiteljstvo ne može ni dogmatičkim definicijama odrediti pravi smisao sv. Pisma.*

U postavljanju je dogmatičkih definicija crkveno učiteljstvo nepogrješivo, kadgod se radi o stvarima vjere i morala, a to je kod svake dogme.

Zabludu ovu zastupaju protestantski i moderni egzegete, koji dopuštaju potpuno slobodno tumačenje sv. Pisma, kako se komu svidi (subjektivizam.)

Ispravno stanovište: *Crkveno učiteljstvo može dogmatičkim definicijama odrediti pravi smisao sv. Pisma.*

5. Zabluda: *Kako su u pokladu vjere sadržane samo objavljene istine, Crkvi ni u kojem pogledu ne pripada pravo, da izriče sud o tvrdnjama ljudskih nauka.*

Crkvi to pravo ne pripada samo onda, ako ljudske svjetovne nauke ostanu potpuno u svojim granicama služeći se svojom metodom i samo svojim principima. Ali Crkvi pripada to pravo, kada se ljudske nauke istrgnu iz svoga djelokruga i umiješaju u rješavanja nadčovječanskih, religioznih nauka. To se osobito zna dogoditi kod prirodoslovaca, modernih egzegeta, historičara itd.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da Crkvi ni u kojem pogledu ne pripada pravo, da izriče sud o tvrdnjama ljudskih nauka zato, što su u pogledu vjere sadržane samo objavljene istine.*

6. Zabluda: *Pri definovanju istina radi slušajuća i naučavajuća Crkva tako zajedno, da naučavajućoj Crkvi ništa drugo ne preostaje, nego potvrđivati zajednička mnijenja slušajuće Crkve.*

Isus je jasno rekao šaljući apostole u svijet: Idite i *naučavajte* sve narode *učeći ih*, da *drže* . . . Tko *vas sluša* mene *sluša* . . .

Ispravno stanovište: *Pri definovanju istina ne radi slušajuća i naučavajuća Crkva tako zajedno, da naučavajućoj Crkvi ništa drugo ne bi preostajalo, nego potvrđivati zajednička mnijenja slušajuće Crkve.*

7. Zabluda: *Crkva, kad osuđuje zablude, ne može od vjernika iziskivati kakovu nutarnju privolu, kojom bi oni prihvaćali njezine sudove.*

Crkva osuđujući zablude ide za tim, da očuva Božanski nauk čist i da svoje vjernike sačuva od zabluda. Vrlo bi smiješno bilo, kada bi Crkva samo vanjsku privolu tražila. Ona bi se u tom slučaju sastojala od neiskrenih, podmuklih heretika. Sijelo je zablude u razumu i iz njega se ona ima iščupati.

Ispravno stanovište: *Crkva, kad osuđuje zablude, može od vjernika iziskivati nutarnju privolu, kojom oni prihvaćaju njezine sudove.*

8. Zabluda. *Proste, od svake krivice valja držati one, koji ništa ne drže do osuda izrečenih od svete kongregacije Indeksa ili od drugih sv. rimskih kongregacija.*

Kongregacije obavljajući poslove u ime sv. Oca imaju najviši ugled iza sv. Oca. Ne uživaju istina nepogrješivosti, ali ipak obvezuju svojim odredbama cijelu Crkvu.

Crkva zabranjujući svojim vjernicima čitanje protuvjerskih i nemoralnih knjiga vrši svoju dužnost, kojom se mora brinuti za spas svojih vjernika, pak joj ne može biti svejedno, kakvom se oni duševnom hranom hrane. Ona od nas otklanja bližnju grješnu prigodu, što je i svaki od nas dužan svome bližnjemu učiniti.

Ispravno stanovište: *Ne smije se proste od svake krivice držati one, koji ništa ne drže do osuda*

izrečenih od sv. kongregacije Indeksa ili od drugih sv. rimskih kongregacija.

§ III. Zablude o nadahnuću i evangjeljima.

9. Zabluda: *Preveliku naivnost ili neznanje pokazuju oni, koji vjeruju, da je Bog odista auktor sv. Pisma.*

Na ovu se zabludu mora sustavno odgovoriti.

a) *Bog je auktor sv. Pisma.* To svjedoči samo sv. Pismo.

Treba da se ispuni Pismo, što proreče Duh Sv. ustima Davidovim. (Ps. 40, 10.; Dj. ap. 1, 16.) Vidi, Duh je Božji progovorio po meni (2 Kralj. 23, 1.). *Jeremija* slikovito opisuje, kako Bog nadahnjuje proroka: Gospodin je pružio ruku svoju i dotakao se usna mojih i rekao: Gledaj, moje riječi stavljam u usta tvoja. Mojsiji veli gospodin: Ja ću biti u ustima tvojim i naučiti te, što treba da govoriš. *Sv. Pavao* uči: Pismo od Boga nadahnuto korisno je ... (2 Tim. 3, 16.) *Sv. Petar* izričito veli: Nikada nije proroštvo od ljudske volje donešeno, nego su govorili sveti ljudi Duhom Sv. nadahnuti (2 Petr. 1, 21.)

Ostala su mjesta: Mt. 22, 43.; Hebr. 3, 7.; Gal. 3, 8.; Hebr. 1, 1.; Dj. ap. 4, 25.; 28, 26.

Svjedoči nadalje predaja: Riječi su sv. Pisma riječi Sv. Duha (Klement. rim.). Sv. su pisci usta Božja (T e r t u l i j a n), organi Duha sv. (Sv. J u s t i n.) Duh je Sv. auktor sv. Pisma, a sv. pisci oruđe u njegovim rukama (S v. G r g u r V e l.)

To napokon potvrđuje i v a t i k a n s k i s a b o r kad veli: Ove knjige drži Crkva za svete i kanonske ne zato, što su sastavljene čisto ljudskim umijećem i onda istom njegovim (Božijim) auktoritetom potvrđene; niti zato, što sadržavaju objavu bez pogrješke, nego zato, što nadahnućem Duha Sv. napisane imadu

Boga za auktora i kao takove su predane Crkvi. (sess. III. cap. 2.)

b.) *U čemu se sastoji to nadahnuće?*

Ne sastoji se u naknadnom odobrenju Božjem, jer veli vatik. sabor: . . . i onda istom njegovim auktoritetom potvrđene . . . (sess III. cap. 2.).

Ne sastoji se ni u prethodnom doslovnom nadahnuću, t. j., da je Bog gotovo stilizovane istine saopćio ljudima, da ih pišu ili da se ljudima poslužio kao nijemim oruđem. Takvo nadahnuće ne bi bilo dostojno ni Boga ni ljudi.

Nije ni nadahnuće popratno (insp. concomitans), koje bi se imalo sastojati jedino u nekoj vanjskoj asistenciji, kojom bi Bog bdio, da pisac ne pogriješi. Značaj nadahnuća najbolje označuje enciklika *Leona XIII.* „P r o v i d e n t i s s i m u s D e u s", u kojoj veli: Svrhunaravnom je milošću Bog njih (pisce) potakao i oduševio na pisanje, tako je uz njih bio, dok su pisali, da su sve ono i samo ono, što je on zapovjedio, i ispravno shvatili i vjerno napisati htjeli i shvatljivo nepogrješivom istinom izrazili; drukčije ne bi Bog bio auktor sv. Pisma.

U nadahnuću se dakle mora razlikovati:

1. volja Božja, kojom hoće istine saopćiti, da se napišu;

2. izvršenje te volje Božje: α.) poticaj ljudske volje na pisanje; β.) rasvijetljenje uma piščeva, da može vrhunaravne istine shvatiti i vjerno ih napisati; γ.) asistencija Božja uz pisca, da ne pogriješi.

Ispravno stanovište: *Ne pokazuju preveliku naivnost ili neznanje oni, koji vjeruju, da je Bog odista auktor sv. Pisma.*

10. Zabluda: *Nadahnuće knjiga Staroga Zavjeta u tom sastoji, da su izraelski pisci predavali vjerske nauke pod nekim osobitim gledištem, poganima malo*

ili nimalo poznatim.

Tim se hoće da kaže, da je židovska religija, koja je na objavi osnovana, obična naravna religija, koju su židovski pisci tako naučavali, kao da za njom stoji Jahve. Da je objava zaista Božanskoga podrijetla, dokazuju navodi u tumačenju prijašnje zablude. K tomu se može još navesti u prilog starozavjetne objave:

Isus se poziva na St. Zavjet, naglasuje, da nije došao taj zakon ukinuti; sva su se proroštva ispunila; u vatikanskom se saboru spominju knjige obaju Zavjeta kao nadahnute.

Ispravno stanovište: *Nadahnuće knjiga Staroga Zavjeta ne sastoji u tom, da su izraelski pisci predavali vjerske nauke pod nekim osobitim gledištem, poganima malo ili nimalo poznatim.*

11. Zabluda: *Božansko se nadahnuće ne proteže tako na čitavo sveto Pismo, da bi ono sve i pojedine njegove čestì zaštitilo od svake zablude.*

Crkva je u tridentinskom saboru (sess. IV.) proglasila kao nadahnute sve knjige Staroga i Novoga Zavjeta sa svim onim njihovim djelima: ako tko ne bi priznavao svetima i kanonskima ove knjige *u cijelosti i u svim dijelovima,* kako se običavaju čitati u Crkvi i kako se nalaze u starom latinskom izdanju Vulgati, neka je izopćen. To potvrđuje i sabor vatikanski: ove knjige Staroga i Novoga Zavjeta moraju se primiti kao svete i kanonske *i u cijelosti i u svim svojim dijelovima,* kako se nabrajaju u istom dekretu sabora (tridentinskoga) i kako se nalaze u starom latinskom izdanju Vulgate (sess. III. cap. 2.). *Leo XIII.* u enciklici „Providentisimus Deus" (18. XI (1893.) veli: Zabranjujemo na svaki način ili nadahnuće ograničiti samo na neke dijelove sv. Pisma ili dopustiti, da je sv. pisac pogriješio. Isto i *Pijo X.* 8. IX. 1907.

Da se razumije smisao zablude o pogrješkama u sv. Pismu, treba ovo imati na umu: 1.) Bog nadahnjujući pojedine sv. pisce imao je svrhu, da ih pouči u vjerskim istinama i u prikazivanju vjerskih istina nijesu mogli pisci pogriješiti. 2.) Mnogo se pisalo o tom, da li se nadahnuće Božje proteže i na one dijelove sv. Pisma, koji govore o prirodopisnim ili povjesnim stvarima. Na to se može ovako odgovoriti: sv. pisci, kad govore o prirodopisnim ili povjesnim stvarima, nemaju svrhe, da kakove zasade utvrđuju, prikazuju ili dokazuju, nego se tim služe, da protumače koju vjersku istinu ili što je s njom u svezi. Tako je prirodopisna ili povjesna zgoda tek okvir vjerske istine. Sveti pisci, dok su pisali, bili su pod utjecajem nadahnuća samo utoliko, ukoliko su prikazivali dotičnu vjersku istinu, a u biranju onoga vanjskog okvira bili su djeca svoga vremena. N. pr. opisujući sv. pisac, kako je Jozua od Boga izmolio, da mu se dan produži, da može svladati svoje neprijatelje. veli, da je Jozua zaustavio sunce. Po današnjem utvrđenom shvaćanju moralo bi se reći, da je Jozua zaustavio zemlju, jer se ona okreće oko sunca, a ne obratno. Sv. pisac nije imao nakane, da nas pouči o heliocentričnom ili geocentričnom sustavu, nego nam je htio reći, kako je Bog Jozuinu molitvu uslišao. Vjersku istinu o milosrđu Božjem protumačio je sv. pisac na jednom primjeru i poslužio se uobičajenim shvaćanjem onoga doba.

Sv. Augustin o toj stvari ovako uči: Duh Sv. nije htio ljude poučavati o onom, što nije u vezi sa spasenjem. Ne čita se u evanđelju, da je Gospodin rekao: šaljem vam Duha Sv., koji će vas poučiti o putu sunca i mjeseca Htio je, da ih odgoji za kršćane, a ne matematičare. Sv. su pisci dakle u prirodoslovnim i istorijskim pitanjima na stepenu svoje okoline,

izražuju se ljudskim načinom. 3.) Ako sv. pisac uzima tuđe riječi ili citira kojega pisca, onda je to pod uplivom nadahnuća tek onda, ako se može ustanoviti, da sv. pisac to mnijenje usvaja. — O nadahnuću i nepogrješivosti sv. Pisma vidi potanje: *O. P. Vlašić*, Pravi pojam Sv. Pisma, Savremena pitanja sv. V., Mostar 1919.

Ispravno stanovište: *Božansko se nadahnuće tako proteže na čitavo sv. Pismo, da ono sve i pojedine njegove česti zaštićuje od svake zablude.*

12. **Zabluda**: *Egzeget, ako hoće da se korisno bavi biblijskim naukama, mora najprije na stranu ostaviti svaku predrasudu o vrhovnom podrijetlu svetoga Pisma te ga ne smije drugačije tumačiti, nego bi ostale čisto ljudske spise.*

Sv. je Pismo djelo i Božje i ljudsko. Može se obrađivati znanstvenim načinom, ali se ne smije na stranu ostaviti svijest o njegovu vrhunaravnom karakteru.

Ispravno stanovište: *Egzeget ako hoće, da se korisno bavi biblijskim naukama, ne mora najprije na stranu ostaviti svaku predrasudu o vrhunaravnom podrijetlu sv. Pisma, i mora ga drugačije tumačiti negoli ostale čisto ljudske spise.*

13. **Zabluda**: *Evanđeoske su priče sami evanđelisti i kršćani drugoga i trećega pokoljenja umjetno priređivali i time opravdavali neznatni plod Kristova propovijedanja kod židova.*

Razlog, s kojega se Isus služio pričama, razumjet će svaki onaj, tko se sjeti, kakvom je Isus slušateljstvu govorio. Prosti ga je puk samo tako mogao razumjeti. O Spasitelju veli sv. Matej (13, 35.): Sve je ovo govorio Isus ljudima u pričama, i bez priče im ne govoraše ništa; da se ispuni, što je rekao prorok: Otvorit ću u pričama usta svoja, kazat ću sakriveno

od postanja svijeta (Ps. 77 2.).

Razlog, s kojega je bio neznatan plod kod židova, navodi sam Spasitelj, kad im veli: generatio mala et adultera. Vidi opširnije *Fonck:* Die Parabeln des Herrn im Evangelium, Innsbruck 1902.

Da evanđeoske priče nijesu umjetno priređivane, svjedoči *sv. Ivan*: Što bijaše iz početka, što čusmo, što vidjesmo očima svojima, što razmotrismo i ruke naše opipaše . . . to javljamo vama (1. Iv. 1, 1-3.).

Ispravno stanovište: *Evanđeoske priče nijesu sami evanđeliste i kršćani drugoga i trećega pokoljenja umjetno priređivali i time opravdavali neznatni plod Kristova propovijedanja kod židova.*

14. **Zabluda**: *Na više mjesta nijesu evanđeliste toliko iznosili ono, što je istinito, koliko ono, što su, makar bilo lažno, cijenili, da je za čitatelje korisnije.*

Evanđeliste su bili ljudi priprosti, puni straha Božjega, potpuno nesebični, pripravni, da krvlju zasvjedoče istinu, pa se o njima ne smije ovako što ustvrditi. *Sv. Petar* veli: Nijesmo vam pokazali sile i dolaska Gospodina našega Isusa Krista po pripovjetkama mudro smišljenima, nego smo sami vidjeli slavu njegovu (2. Petr. 1, 16.) Vidi: Lk. 1, 1-4.; Iv. 1 14.; 1. Iv. 1-3.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da na više mjesta nijesu evanđeliste toliko iznosili ono, što je istinito, koliko ono, što su, makar bilo lažno, cijenili, da je za čitatelje korisnije.*

15. **Zabluda:** *Evanđelja su, sve dok nije određen i ustanovljen kanon, dobivala neprestane dodatke i isprarke: u njima je po tom ostao samo slabi i nesigurni trag nauke Kristove.*

Evanđelja nijesu doista ostala tako nepromijenjena, da ne bi bila nijedna riječ u njima dodana ili oduzeta. Raznim prepisivanjima, prevađanjima i

bilješkama u samom tekstu (glose) uvukle su se neznatne promjene. Svjedoči to i činjenica, da je sv. Otac *Pijo X.* povjerio Benediktincima, da prirede novo, ispravljeno izdanje Vulgate. Ali nepogrješivo učiteljstvo Crkve i bogoslovski učenjaci znanstvenim razlozima jamče, da se ipak stvarno (sadržajno) ništa nije promijenilo. U njima je sadržana nepromijenjena nauka Isusova.

Ispravno stanovište: *Ne stoji, da su evanđelja sve dok nije određen i ustanovljen kanon, dobivala neprestane dodatke i ispravke, niti je u njima ostao samo slabi i nesigurni trag nauke Kristove.*

16. Zabluda: *Pripovijedanja Ivanova nijesu zapravo povijest, već mistično razmatranje evanđelja; govori sadržani u njegovu evanđelju teološka su razmišljanja o otajstvu spasenja, a nijesu povjesno istiniti.*

O učeniku, kojega je Isus najviše ljubio, ne može se pretpostaviti, da je išto neistinita rekao. Iz njegova se evanđelja vidi, da je on sve vidio, što opisuje, na svim mjestima bio, koja spominje, sve svojim ušima čuo, na što se poziva. Vidi se, da je svoje evanđelje pisao kasnije od sinoptika. Njihova je evanđelja imao pred sobom i vidio, da su dobro istakli, da je Isus bio čovjek i da je bio Bog, ali nijesu dovoljno razjasnili, da je bio Bog-čovjek. Tu zadaću preuzima on na se. Piše uzvišenije, stil mu je znanstveniji, obradba temeljitija, ali ničim se ne protivi prvim trima (sinoptičkim) evanđeljima.

Ispravno stanovište: *Pripovijedanja su Ivanova prava povijest, a ne mistično razmatranje evanđelja, govori sadržani u njegovu evanđelju nijesu teološka razmatranja o otajstvu spasenja, nego povjesna istina.*

17. Zabluda: *Četvrto je evanđelje povećalo čudesa, ne samo da se većma pokažu izvanredna, nego i da prikladnije označe djelo i slavu utjelovljene Riječi.*

Ivan pripovijeda ova čudesa, koja nijesu sadržana kod sinoptika: čudo u Kani galileskoj; ozdravljenje sina kraljeva čovjeka u Kafarnaumu; ozdravljenje čovjeka 38 godina bolesna; ozdravljenje slijepca od rođenja i uskrišenje Lazara.

Ivan piše svoje evanđelje, da kršć. općine utvrdi protiv gnostika. Zato u svojem evanđelju spominje mnogo više čudesa nego prvi evanđeliste, da njima dokaže Isusovo Božanstvo. Ne može se pretpostaviti, da je *Ivan* izmišljao čudesa.

Ispravno stanovište: *Četvrto evanđelje nije povećalo čudesa, da se većma pokažu izvanredna, niti da prikladnije označe djelo i slavu utjelovljenja Riječi.*

18. Zabluda: *Ivan doduše prisvaja sebi značaj svjedoka Kristova; uistinu je pako samo izvrstan svjedok života kršćanskoga ili života Kristova u Crkvi koncem prvoga vijeka.*

Sveti je *Ivan* najviše bio uz Isusa, sve vidio i čuo. Dapače posve je vjerojatno, da mu je Isus kano učeniku, koga osobito ljubljaše, i više što saopćio nego ostalim učenicima. Da je potpuno shvaćao tajnu Utjelovljenja, vidi se iz riječi: „I Riječ postade tijelom i prebiva među nama, i vidjesmo slavu njezinu, slavu kao jednorođenoga od Oca, puna milosti i istine". (Iv. 1, 14.).

Ispravno stanovište: *Ivan sebi ne prisvaja bez razloga značaj svjedoka Kristova; zato je on uistinu više nego izvrstan svjedok života kršćanskoga ili života Kristova u Crkvi koncem prvoga vijeka.*

19. Zabluda: *Inovjerski su egzegete vjernije izložili pravi smisao sv. Pisma negoli katolički egzegete.*

Protestantski su i modernistički pisci dosta učinili na polju egzegetskom. Postigli su velike uspjehe u biblijskoj filologiji, povijesti, arheologiji, hermeneutici i t. d. Ipak taj intenzivni i kvantitativno veliki rad

ne donaša razmjernih uspjeha. Oni polaze sa stanovišta evolucionizma i subjektivizma, pak je sav njihov rad postavljanje hipotezâ i teorijâ bez kompasa. Katolici, i ako se možda nijesu toliko kvantitativno iskazali, rade sustavno i pred sobom imadu sv. Jeronima, Augustina, Maldonata, Salmerona, Estiusa, Kornelija a Lapide, Hummelauera, Lagrange, Zapletala i mnoge druge. Imamo nepogrješivo crkv. učiteljstvo, koje bdije nad našim radom, i što imamo, imamo sigurno bez pogrješke, dobro; a to se o inovjerskim egzegetama i njihovu radu ne može reći.

Ispravno stanovište: *Inovjerski egzegete nijesu vjernije izložilii pravi smisao sv. Pisma od katoličkih egzegeta.*

§ IV. Zablude o objavi i dogmama uopće.

20. Zabluda: *Objava nije mogla biti ništa drugo, nego svijest, što ju je čovjek stekao, o svom odnošaju prema Bogu.*

Ovo je temeljna modernistička zabluda. Modernizam tumači objavu i religiju kao plod naših osjećaja, svijesti, čuvstava. Ljudi su, vele, po naravi skloni nekoj religioznosti. Po toj naravnoj religioznosti stvorio je čovjek sam sebi pravilo života, pojam Boga i odredio svoj odnošaj prema Bogu.

Kako je došlo u čovjeka do te naravne religioznosti?

Jedni vele ovako: čovjek od prirode stvoren, našao se pred prirodnim strahotama, kao što su sijevanje, grmljavina, gromovi, bura, na moru, a on potpuno osamljen i nemoćan. Vidio je, da mu se ta priroda osvećuje i ako nijemo, pa je vremenom stvorio pojam nečega živog, što prirodom upravlja — došao je do pojma o Bogu. Počeo se Boga i njegove osvete bojati, pripisivati mu potpuno gospodstvo nad

sobom i prirodom, određivati svoj odnošaj prema njemu i tražiti načine, kako da sa sebe odvrati njegovu osvetu. Došao je do potrebe žrtve i dobrih djela. Drugi vele, da je religija plod ljudske mašte, treći, da je plod slaba uma i t. d. Svi se slažu. da je naravnoga podrijetla i da se vremenom usavršavala.

Za nas je objava vrhunaravnoga podrijetla. Sam nam je Bog dao naravni način spoznaje, gdje ga mi po vanjskim stvorenim stvarima spoznajemo, i vrhunaravni način u objavi, gdje nam sam saopćuje pojedine istine.

Objava je historička činjenica. Na to nas sjeća način objave i sadržaj primljenih istina; dokazuje nam to i sjećanje pogana na ona vremena, kada su s Bogom govorili, kao i neke objavljene istine, koje su i pogani ponijeli, dok su još svi narodi bili u zajedničkoj domaji.

Ispravno stanovište: *Objava je mogla nešto drugo biti nego svijest, što ju je čovjek stekao u svom odnošaju prema Bogu.*

21. Zabluda: *Objava, koja sačinjava predmet katoličke vjere, nije bila svršena s apostolima.*

Kada bi se objava smatrala podvrženom evoluciji, kako to 20. zabluda drži, onda bi se i danas objava razvijala.

Ispravno stanovište: *Objava, koja sačinjava predmet katoličke vjere, svršena je bila s apostolima.*

22. Zabluda: *Dogmati, što ih Crkva prikazuje kao objavljene, nijesu istine iz neba pale, već su nekakvo tumačenje religioznih činjenica, što ga je ljudski um mučnim radom sebi pribavio.*

Dogmati doduše nijesu u sv. Pismu ili predaji bila onako formulirani, kako ih Crkva predlaže vjerovati, ali zato ipak nijesu ljudskoga podrijetla. Proglašavali su ih sv. Oci kao namjesnici Božji ex

cathedra. Nalazila su se u sv. Pismu i predaji, ali nijesu bili dovoljno istaknuti. Kad se pojavila kakva kriva nauka, onda bi ih sv. Oci proglasili dogmama. Imade dakle neki razvoj; ali ne onakov, kako ga hoće evolucioniste. Tri su stupnja toga razvoja: a) dogmati su se nalazili kao vjerske istine u skupu ostalih objavljenih istina; b.) bogoslovi raspravljajući o vjerskim pitanjima, osobito polemizujući s hereticima naišli su na ovu vjersku istinu i posebno je naglasili; c.) Crkva ju je svečanim načinom kao dogmat proglasila. Taj se dakle razvoj sastoji jedino u napretku naše spoznaje, ali ne istine same, jer je ona i prije proglašenja dogmom bila objavljena.

Ispravno stanovište: *Dogmati, što ih Crkva kao objavljene prikazuje, jesu istine iz neba pale (t. j. objavljene), što ih je ljudski um uz pomoć Duha Sv., koji Crkovm upravlja, mučnim radom formulirao.*

23. Zabluda: *Može postojati i doista postoji protimba između činjenica, što se u sv. Pismu pripovijedaju, i dogmata Crkve, što se na njima oslanjaju; tako da kritičar može zabaciti kao lažne činjenice, u koje Crkva kao sasvim sigurne vjeruje.*

Kada bi pisanje sv. Pisma i proglašivanje dogmata bila čisto ljudska stvar, jasno je, da bi moglo biti protimbe.

Bog je prisustvovao pisanju sv. Pisma i proglašivanju dogmata, pak se vjerujući u Boga i ovu istinu ne smije gornja zabluda držati.

Ispravno stanovište: *Ne može postojati i doista ne postoji protimba između činjenica, što se u sv. Pismu pripovijedaju, i dogmata Crkve, što se na njima oslanjaju; tako da kritičar ne smije kao lažne zabaciti činjenice, u koje Crkva kao sasvim sigurne vjeruje.*

24. Zabluda: *Ne valja osuditi egzegetu, ako on postavlja premise, iz kojih slijedi, da su povjesnički lažni ili dvoumni dogmati, samo ako on izravno ne niječe same dogmate.*

Ako egzegeta dođe do takovih premisa, koje ruše dogmate, onda mu samo dvoje preostaje: ili povjerovati sebi i zabaciti crkv. tumačenje (subjektivizam) ili povjerovati crkv. učiteljstvu, pa zabaciti svoju zabludu. Kakva bi to bila dosljednost: priznavati dogmate, a nijekati premise, na kojima se ovi dogmati temelje?

Ispravno stanovište: *Valja osuditi egzegetu, ako on postavlja premise, iz kojih slijedi, da su povjesnički lažni ili dvoumni dogmati, makar on samih dogmata izravno i ne nijekao.*

25. Zabluda: *Pristajanje se uz vjeru oslanja konačno na skup vjerojatnosti.*

Naše se pristajanje uz vjeru ne oslanja na vjerojatnost, nego na sigurnost. Mi svoje pristajanje uz stanovite istine oslanjamo na očevidnost, koju vidimo ili na vjerodostojnost, iz koje sa sigurnošću možemo tu istinu izvesti. Kad kažemo: $2 \times 2 = 4$, onda je to očevidnost, koju odmah spoznajemo; a kad kažem: vjerujem u Presv. Trojstvo, kako je to Bog objavio i Crkva tumači, onda je to istina, na koju mogu sa sigurnošću iz vjerodostojnosti Božje zaključiti. Taj je zaključak ovaj: Ima sveznajući Bog, koji može istine objaviti. Taj je Bog objavio istinu o Presv. Trojstvu i Crkva ju je vjerno sačuvala. Dakle to je prava istina, jer potječe od sveznajućega Boga. Tu je dakle prava sigurnost, a nije samo nekakva vjerojatnost.

Ispravno stanovište: *Pristajanje se uz vjeru ne oslanja konačno na skup vjerojatnosti.*

26. Zabluda: *Vjerska dogmata valja zadržati samo po praktičnom smislu, to jest kao obvezatno pravilo za djelovanje, a ne kao pravilo za vjerovanje.*

Spasitelj govori: učite ih *držati* sve, što sam vam govorio — tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se — tko ne uzvjeruje, osudit će se. Bez vjere nije moguće ugoditi Bogu.

Ispravno stanovište: *Vjerska dogmata valja zadržati i po praktičnom smislu, t. j. kao obvezatno pravilo za djelovanje i kao pravilo za vjerovanje.*

§ V. Zablude o Božanstvu, osobi i djelovanju Kristovu.

27. Zabluda: *Božanstvo se Isusa Krista ne da dokazati iz evanđelja; već je to dogmat, što ga je svijest kršćanska izvela iz pojma o Mesiji.*

Dokazi za Božanstvo Isusovo u evanđelju:

a) na Isusu se ispunilă sva proroštva, što su ih proroci unaprijed rekli o Mesiji, glede vremena i mjesta rođenja, načina života i smrti, njegove zadaće u svijetu;

b) ispunila se proroštva, što ih je Krist za budućnost prorekao;

c) čudesa Kristova, koja se mogu jedino Božjem svemogućstvu pripisati;

d) vlastita izjava Kristova. Poglavar svećenički reče mu: Zaklinjem te živim Bogom, da nam kažeš, jesi li ti Krist, Sin Božji? Reče mu Isus: Ti kaza. (Mt. 26, 63.);

e) izjava učenika na usta Petrova: Ti si Krist, Sin Boga živoga. (Mt. 16, 16.);

f) svrha Ivanova evanđelja: ovo je pisano, da vjerujete, da Isus jest Krist, Sin Božji i da vjerujući život imate u ime njegovo. (Iv. 22, 31.);

g) sinoptici su također puni dokaza o Isusovu Božanstvu, i ako nijesu išli za tim, da dokažu jedino Isusovo Božanstvo kao Ivan.

Ispravno stanovište: *Božanstvo se Isusa Krista dade dokazati iz evanđelja; nije ono samo dogmat, što ga je kršćanska svijest izvela iz pojma o Mesiji.*

28. Zabluda: *Kad je Isus vršio svoju službu, nije govorio u tu svrhu, da nauča, da je on Mesija, a ni čudesa mu nijesu išla za tim, da dokaže.*

a) Isus je naučavao, da je Mesija: U razgovoru sa Samaritankom na Jakovljevu vrelu reče mu ona: Znam, da će doći Mesija, koji se zove Krist; reče joj Isus: Ja sam, koji s tobom govorim (Iv. 4, 25.).

b) Isus je činio čudesa, da to dokaže: moli nebeskoga Oca, da može uskrisiti Lazara „radi naroda, koji stoji unaokolo, da vjeruju, da si me ti poslao" (Iv. 11, 42.); Nikodem to priznaje: „znamo, da si učitelj od Boga došao. jer nitko ne može znakova ovih činiti, koje ti činiš, ako nije Bog s njim (Iv. 3, 2.; Lk. 7, 20.).

Ispravno stanovište: *Isus je vršeći svoju službu govorio u tu svrhu, da naučaje, da je on Mesija, a i čudesa su mu išla za tim, da to dokaže.*

29. Zabluda: *Smije se dopustiti, da je Krist, kojega povijest prikazuje, mnogo niži od Krista, koji je predmetom vjere.*

Za nas je Isus i povijesti i vjere Bog-čovjek s istim dostojanstvom. Za moderniste je Isus povijesti čovjek, a vjere Bog (vidi br. 20.)

Ispravno stanovište: *Ne smije se dopustiti, da je Krist, kojega povijest prikazuje, mnogo niži od Krista, koji je predmetom vjere.*

30. Zabluda: *U svim evanđeoskim tekstovima ime Sin Božji znači samo to, što i Mesija, nipošto pak ne znači, da je Krist pravi i naravni Sin Božji.*

U Starom Zavjetu, kadgod se govori o budućem Mesiji, govori se o njemu kao Bogu. *Izaija* 53, 4. veli: „Evo Boga vašega" — Mesija će biti „Bog silni, Otac vječni" i t. d. (9, 6.) Novi Zavjet kadgod spomi-

nje: jedinorođeni Sin Božji ili Sin Božji ili Sin čovječji, misli coaequalis Patri (jednak Ocu). To dokazuju mjesta: Mt. 26, 63.; Iv. 5. 18.; Mt. 3, 17.; 11, 27.; 14, 33.; 16, 18.; Mr. 1, 11.; Lk. 4, 41.; Iv. 19, 7,; 3, 16.; 6, 69. i dr.

Ispravno stanovište: *U svim evanđeoskim tekstima ime Sin Božji ne znači samo to, što i Mesija, nego znači, da je Krist pravi i naravni Sin Božji.*

31. Zabluda: *Nauka o Kristu, koju predaju Pavao, Ivan i sabori nicejski, efeški, kalcedonski, nije ona, koju je Isus naučavao, već nju je o Isusu začela svijest kršćanska.*

Sv. je *Ivan* bio očevidac svega onoga, što opisuje, k tomu svet čovjek, koji je htio istinu reći. Sv. je *Pavao* bio strašan protivnik Crkve, pak se nije bez velikih razloga obratio. Spasitelja je u viđenju vidio i s njime govorio, od očevidaca je sve točno saznao i to je naučavao. Ne može se kazati, da je on štogod više ili manje od ostalih apostola učio.

Spomenuti sabori nijesu ni za vlas promijenili nauke Isusove. Oni su samo pojedine vjerske istine, koje su primili od Spasitelja, bolje naglasili protiv ondašnjih krivovjeraca. Tako je na nicejskom i efeškom saboru točno formulirana nauka o Presv. Trojstvu protiv Arija i Macedonija, a na kalcedonskom kristološka nauka protiv Nestorija. Kršćani su ipak i prije toga vjerovali u istinu o Presv. Trojstvu i o Utjelovljenju Kristovu; ali je trebalo jasno naglasiti i osvijetliti dotične istine protiv krivovjernika Arija i ostalih.

Ispravno stanovište: *Nauka o Kristu, koju predaju Pavao, Ivan i sabori nicejski, efeški i kalcedonski, jest ona, koju je Isus naučavao, a nije nju o Isusu začela kršćanska svijest.*

32 i 35. Zabluda: *Ne može se složiti naravni*

smisao evanđeoskih tekstova s onim, što naši teolozi uče o svijesti i nepogrješivom znanju Isusa Krista.

Naši katolički teolozi potpuno se slažu, da je Isus kao čovjek posjedovao ove 3 vrsti znanja:

a) scientia aquisita, stečeno znanje, koje stiče i svaki drugi čovjek poukom i iskustvom;

b) scientia infusa, uliveno znanje, koje Bog vrhunaravnim načinom ulijeva u pamet pojedinih ljudi na zemlji;

c) scientia beata, znanje blaženih, koje ćemo imati, kad budemo gledali Boga licem u lice i kad pred nama ne bude ništa prikrito.

Da je Spasitelj to znanje posjedovao, vidi se iz toga, što je pogađao misli farizeja i svojih protivnika, što je prorokovao. Vidi još Kološ. 2, 3.; Iv. 1, 14.

Zašto pak nije sve te istine saopćio i svojim apostolima? Bogoslovi se slažu u tom: jer to nije bilo prikladno (scientia incommunicabilis). To potvrđuje i sam Spasitelj, kad kaže: Još vam imam mnogo kazati, ali sad ne možete nositi (Iv. 16, 12.) ili: Mt. 24, 42 i 44.

Renan (Vie de Jésus), *Schell* (Christus) i *Loisy* tvrde, da se Isus u početku svoga javnog djelovanja izdao za običnoga čovjeka i da je istom poslije čitajući sv. Pismo o budućem Mesiji počeo sebi uobražavati i druge uvjeravati, da je on obećani Mesija. To je potpuno krivo, jer nas sv. Pismo uči, da se Isus od mladosti smatrao Mesijom i Bogom. *Sv. Ivan* to jasno svjedoči: I, 29 — 52.: *Ivan Krstitelj* ga naziva Jaganjcem Božjim, koji oduzima grijehe svijeta — Andrija reče Petru: Nađosmo Mesiju (41.) — *Filip* reče Natanaelu: Za koga Mojsije kaza u zakonu i proroci, nađosmo ga, Isusa. — *Natanael* reče: Rabi, ti si Sin Božji. — Isus reče: Vidjet ćete nebo otvoreno i anđele Božje, gdje uzlaze i silaze nad

Sina čovječijega (Ivan 2, 1-11.) — Ivan 2, 16: ne činite od doma Oca mojega kuće trgovačke! Lk. 2, 48, 49., Mk. 1, 11., Mt. 3, 13-17.: kod krštenja Isusova potvrđuje ga nebeski Otac svojim Sinom: Ovo je sin moj ljubazni. Mt. 4, 11. Kad ga je đavao kušao, reče mu: Ne kušaj Gospodina Boga svojega.

Bit će svakome jasno, zašto ta očitovanja nijesu bila u većem stilu, tko pomisli, kako bi skroz nepedagoški bilo odmah uvjeravati javnost o Mesijanstvu; i to onu javnost, koja je iščekivala Mesiju-vojskovođu, kralja i osloboditelja od rimskoga gospodstva, a ne Mesiju-svećenika, kralja i proroka.

Opširnije vidi izvrsno djelo: *Dr. P. Hilarin Felder,* Jesus Christus. Apologie seiner Messianität und Gottheit gegenüber der neuesten ungläubigen Jesus-Forschung, 2 Bd., Paderborn, 1911. u. 1914.

Ispravno stanovište: *Može se složiti naravni smisao evanđeoskih tekstova s onim, što naši teolozi uče o svijesti i nepogrješivom znanju Isusa Krista. Krist je uvijek imao svijest o svom mesijanskom dostojanstvu.*

33. Zabluda: *Očito je svakom, koga ne vode predrasude, da je Isus ili učio krivo o skorom dolasku mesijanskom ili da većemu dijelu njegove nauke sadržane u sinoptičkim evanđeljima ne dostaje autentičnosti.*

Ne smije se dopustiti ni jedno ni drugo. Moderniste se pozivlju na ono mjesto sv. Pisma, gdje Spasitelj proriče propast Jerusalima i ujedno opisuje grozote, koje će se dogoditi o sudnjem danu. Jerusalim je zaista propao 70. godine poslije Krista, a sudnji dan još ni danas nije došao. Dakle — vele modernisti — ili je Isus učio krivo ili evanđelje. Moramo ovo odgovoriti: a) Jerusalim, ishodište kršćanstva, usko je vezan sa postankom kršćanstva, pa Spasitelj opisujući njegovu propast, govori i o svršetku svijeta; b)

Spasitelj upozoruje, da će u tjeskobi, nevoljama i nesrećama biti sličnost kod propasti Jerusalima i o sudnjem danu; c) Spasitelj ostaje kod toga i ne tvrdi, kada će se dogoditi jedno, a kada drugo; d) ne može se nikako dokazati, da je Spasitelj mislio, da će se to zajedno zbiti; e) dolazak se Spasiteljev nema razumjeti, da će biti uskoro, nego im Spasitelj preporuča, da budu tako budni i spremni, da mogu svaki čas taj dolazak dočekati.

Ispravno stanovište: *Očito je svakomu, koga ne vode predrasude, da Isus nije učio krivo o skorom dolasku mesijanskom, niti da većem dijelu njegove nauke sadržane u sinoptičkim evanđeljima ne dostaje autentičnosti.*

34. Zabluda: *Kritičar ne može pripisati Kristu ničim neograničeno znanje, osim ako postavi hipotezu, koja se povjesnički ne može zamisliti i koja se protivi moralnomu osjećaju (smislu), naime da je Krist kao čovjek imao znanje Božje, a ipak da nije htio poznavanje tolikih stvari saopćiti učenicima i potomstvu.*

(Vidi br. 32!) Bog je ulio Isusu kao čovjeku vrhunaravnim načinom relativno sveznanje, t. j. takovo znanje, koje samo može primiti ljudska narav.

Kao Bog bio je Isus sveznajući, ali kao čovjek imao je relativno sveznanje. Nije ni najmanje nemoralno nešto znati, a drugom ne povjeriti, osobito kad su važni razlozi po srijedi. Spasitelj ih sam navodi Mt. 24, 44.; Iv. 16, 12. On, što im nije bilo potrebno ili što nije bilo prikladno saopćiti, Spasitelj je od njih sakrio (scientia incommunicabilis), a drugo im je saopćio (sc. communicabilis).

Ispravno stanovište: *Kritičar može Kristu pripisati neograničeno znanje, i ako postavi hipotezu, koja se može povjesnički zamisliti i koja se ne protivi moralnom smislu, da je Krist kao čovjek imao*

znanje Božje, a ipak da nije htio poznavanje tolikih stvari saopćiti učenicima i potomstvu.

36. Zabluda: *Uskrsnuće Kristovo nije zapravo činjenica historijskoga reda, nego činjenica čisto vrhunaravnoga reda, koja niti je dokazana niti se dade dokazati, već ju je svijest kršćanska malo pomalo izvela iz drugih činjenica.*

Moderniste ovako umuju: kada bi Spasitelj i uskrsnuo, ne bi se to moglo dokazati, jer se Spasitelj ne bi više pojavio među apostolima niti bi ga oni mogli svojim sjetilima zamijetiti; prema tomu za ovu istinu nema očevidaca — ona nije historijska.

Spasitelj, koji se mogao utjeloviti, bolesne namah izliječiti, Lazara oživjeti, sebe uskrsnuti, sigurno mogao je naći i načina, kako da se apostolima objavi.

Da su ga apostoli zaista vidjeli, s njime govorili, doticali ga se, vidi se iz mjesta sv. Pisma: Mt. 28.; Mr. 16, 9-15.; Dj. ap. 1, 21. 22.; 2, 32.; Rimlj. 1, 5.; 4, 24 i 25.; 1. Kor. 6, 14.; Dj. ap. 3, 15.; 1. Kor. 15, 12-21.; Gal. 11; 2. Kor. 4, 14.

O uskrsnuću Isusovu vidi djela: *J. E. Belser,* Die Geschichte des Leidens, Sterbens und Auferstehung des Herrn, Freiburg 1903; *E. Mangenot,* La rèsurrection de Jesus, Paris 1909.

Ispravno stanovište: *Uskrsnuće je Spasiteljevo zapravo činjenica historijskoga reda, a nije činjenica čisto vrhunaravnoga reda; ona je dokazana i dade se dokazati, a nije ju svijest kršćanska malo pomalo izvela iz drugih činjenica.*

37. Zabluda: *Vjera se u uskrsnuće Kristovo odnosila u početku ne toliko na samu činjenicu uskrsnuća, koliko na besmrtni život Kristov kod Boga.*

Isus je umro i njegova duša — vele moderniste — živi u zajednici s Bogom kao i duša svakoga pravednika. Iz toga su prvi kršćani načinili teoriju o

tjelesnom Isusovu uskrsnuću. Da je Isus zaista uskrsnuo, svjedoči sv. Toma i svi navodi navedeni kod 36. zablude.

Ispravno stanovište: *Vjera se u uskrsnuće Kristovo odnosila od početka na samu činjenicu uskrsnuća, a po tom i na besmrtni život Kristov kod Boga.*

38. Zabluda: *Nauka o smrti Kristovoj kao pomirnoj žrtvi nije evanđeoska, već samo paulinska.*

Sv. Pavao doduše lijepo prikazuje istinu o pomirnoj žrtvi Spasiteljovoj; ali to nije samo njegova svojina. Ta se istina temelji i na svjedočanstvu evanđelista. „Sin je čovječji došao, da dušu svoju dade kao otkup za mnoge“. Mt. 20, 28.; Mt. 20, 17-19.; 26, 24. 31-35.; Lk. 9, 22.; 24, 26. 46.

Ispravno stanovište: *Nauka je o smrti Kristovoj kao pomirnoj žrtvi i evanđeoska, a po tom i paulinska.*

§ VI. Zablude o sakramentima uopće i napose.

39. Zabluda: *Mišljenja o podrijetlu sakramenta, koja su imali tridentinski Oci, i koja su bez sumnje djelovala na njihove dogmatične kanone, veoma se razlikuju od onih, kojih se sada s pravom drže historijski istraživači kršćanstva.*

Kršćani drže, da je sakramente utemeljio sam Spasitelj, dok moderniste, povodeći se za protestantima drže, da su kasnije nastali. Sv. Pismo nije zapisalo, kada je Spasitelj koji sakramenat osnivao i kako ga je nazvao; ali sv. Pismo nije jedini izvor vjerskih istina. Što nije sačuvalo sv. Pismo, to je sačuvala predaja. Spasitelj je sam odredio svakom sakramentu bitne dijelove, a ime, svečanosni obred i druge nebitne stvari odredila je Crkva. Ako su moderniste sigurni, da su sakramenti kasnije u Crkvi nastali i da su ljudskoga porijetla, morali bi dokazati.

da ih Isus nije ustanovio i pokazati, kada su u historiji nastali.

Najstarija vremena svjedoče, da su sakramenti opstojali od početka kršćanstva: Dootrina duodecim apostolorum napisana g. 80.-90. poslije Kr. spominje: krštenje, pokoru i presv. olt. sakramenat.

Tertulijan († oko g. 222.): krst, potvrdu, euharistiju, pokoru i ženidbu;

Klement Aleksandrijski († g. 216.): ženidbu;

Origen († g. 254.): zadnju pomast;

Sv. Augustin († g. 430.): krst, potvrdu, euharistiju, pokoru, sv. red, ženidbu.

Opširnije vidi: *Probst:* Sakramente und Sakramentalien in den ersten 3 Jahrh. Tübingen 1872.

Ispravno stanovište: *Mišljenja o podrijetlu sakramenta, koja su imali tridentinski Oci, koja su bez sumnje djelovala na njihove dogmatičke kanone, znatno se razlikuju od onih, kojih se sada s nepravom drže historijski istraživači kršćanstva.*

40. Zabluda: *Sakramenti su nastali odatle, što su apostoli i njihovi nasljednici razjašnjivali neku ideju i namjeru Kristovu pod dojmom prilika i događaja, u kojima su se kretali.*

Modernisti vele, da su u staroj Crkvi bila samo 2 sakramenta: krst i potvrda. Istom u 12. stoljeću da se ustalio broj 7 sakramenata.

Nastali su tako, da su apostoli i njihovi nasljednici razjašnjavali ideje Kristove pod dojmom prilika i događaja. No moderniste bi nam morali naznačiti te prilike i događaje, kao i tu ideju i namjeru, koju su razjašnjavali. Morali bi napose u povijesti označiti, kada su pojedini sakramenti tako osnovani. To je pod utjecajem evolucionizma stvorena zabluda.

Ispravno stanovište: *Sakramenti ne vuku svoj postanak odatle, što su apostoli i njihovi nasljednici razjašnjivali neku ideju i namjeru Kristovu pod dojmom prilika i događaja, u kojima su se kretali.*

41. Zabluda: *Sakramenti idu samo za tim, da čovjeku u pamet dozivlju nazočnost Stvoriteljevu uvijek dobrotvornu.*

Sakramenti nas ne sjećaju samo Spasitelja, nego:

a) daju nam ili umnožavaju milost posvećujuću;

b) daju nam posebne sakramentalne milosti;

c) krst, potvrda i sv. red nam bilježe dušu neizbrisivim biljegom.

Ispravno stanovište: *Sakramenti ne idu samo za tim, da čovjeku u pamet dozivlju nazočnost Stvoriteljevu uvijek dobrotvornu.*

42. Zabluda: *Kršćanska je zajednica uvela potrebu krsta, jer ga je prihvatila kao nuždan obred i s njim spojila obveze kršćanske vjeroispovijesti.*

Krštenje nije samo naprosto čin, kojim se postaje članom katol. Crkve, nego je pravi sakramenat od Isusa osnovan, koji u nama proizvodi vrhunaravne učinke: oslobađa nas istočnoga i svakoga osobnog grijeha, daje milost posvećujuću i bilježi dušu neizbrisivim biljegom.

Njegovu potrebu izriče Spasitelj riječima: koji uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se (Mt. 16, 16.) — Ako se tko ne preporodi vodom i Duhom Sv., ne može ući u kraljestvo nebesko (Iv. 3, 5.) Mt. 28, 19.

Ispravno stanovište: *Nije kršćanska zajednica uvela potrebu krsta tako, da ga je prihvatila kao nuždan obred, niti je s njim spojila obveze kršćanske vjeroispovijesti.*

43. Zabluda: *Običaj, da se krst dijeli djeci, nastao je disciplinarnim razvojem, koji je bio jedan od uzroka, da se je sakramenat raspao na dvoje, naime na krst i pokoru.*

Običaj i djecu krstiti temelji se na jasnoj Isusovoj

nauci, da se bez krsta ne može nitko spasiti. Mnogo djece umire prije, no što dođe do razuma, pak im se mora omogućiti, da se spase. Premda su bez osobnoga grijeha, ipak su u istočnom grijehu, s kojim se ne bi nikako spasili. Ta se nauka temelji na Iv. 3, 5.

Sakramenat pokore nije radi dječjega krštenja odijeljen od sakramenta krsta, nego je oduvijek bio poseban sakramenat, utemeljen Isusovim riječima Iv. 20, 22. 23. Zabludu je osudio i sabor tridentinski (sess. V.).

Ispravno stanovište: *Običaj, da se krst djeci dijeli, nije nastao disciplinarnim razvojem, niti je jedan od uzroka, da se je sakramenat raspao na dvoje, naime na krst i pokoru.*

44. **Zabluda**: *Ništa ne dokazuje, da su obred sakramenta potvrde upotrebljavali apostoli; formalno pak razlika dvaju sakramenata, naime krsta i potvrde, ne pripada povijesti prvotnoga kršćanstva.*

Sveto nam Pismo svjedoči, da su se ova dva sakramenta odijeljeno primala: „A kad čuše apostoli, koji bijahu u Jerusalimu, da Samarija primi riječ Božju, poslaše k njima Petra i Ivana. — A oni došavši pomoliše se za njih, da prime Duha Svetoga; jer još ni na jednoga od njih ne bijaše došao, nego bijahu samo kršteni u ime Gospoda Isusa. — Tada metahu ruke na njih i primahu Duha Svetoga. — A kad vidje Simon, da se polaganjem ruke apostolske daje Duh Sv., donese im novce veleći: Dajte i meni tu vlast, da na kogagod položim ruke, primi Duha Svetoga“ (Dj. ap. 8, 14 slj.). Ovo nam dokazuje:

a) da je Samarija već pokrštena bila;

b) da su poslije nekoga vremena (dok su apostoli za njihovo krštenje saznali i do njih došli) primili sv. podvrdu;

c) da su sv. potvrdu podjeljivali sami apostoli

(nosioci biskupske časti); jer da su i ostali to mogli, ne bi morali apostoli taj veliki put prevaljivati;

d) da se u bitnosti podjeljivala istim obredom i istim učincima kao i danas.

To svjedoči i najstarija predaja: *Tertulijan*, papa *Kornelije*, *Ciprijan* i dr. I sv. je *Pavao* podijeljivao sakramenat potvrde, i ako zajedno s krštenjem (Dj. ap. 19, 6.), a to s razloga: a) što je krstio odrasle; b) što se nije nadao uskoro k njima navratiti.

Ispravno stanovište: *Ništa ne dokazuje, da obred sakramenta potvrde nijesu upotrebljavali apostoli, formalna pak razlika dvaju sakramenata, naime krsta i potvrde, pripada povijesti prvotnoga kršćanstva.*

45. **Zabluda**: *Nema se sve, što Pavao pripovijeda o ustanovi euharistije (1 Kor. 11, 23-25.), historijski uzeti.*

Sv. *Pavao* tumači Korinćanima, s kakvim strahopočitanjem moraju stupati stolu Gospodnjem, jer je na njem nazočan Spasitelj pod prilikama kruha i vina. Doziva im tom zgodom u pamet zadnju večeru, kada je Spasitelj prvi put pretvorio kruh u svoje tijelo, a vino u svoju krv.

Ako se sv. *Pavlu* ne će vjerovati, potvrđuju tu istinu i evanđeliste: Mt. 26. 26-28., Mk. 14, 22-24.; Lk. 22, 19. 20.

Ispravno stanovište: *Sve se ima historijski uzeti, što Pavao pripovijeda o ustanovi euharistije (1. Kor. 11, 23-24.)*

46. **Zabluda**: *U prvotnoj Crkvi nije bilo pojma o kršćaninu grješniku izmirenu auktoritetom Crkve, već se je Crkva samo veoma polako privikla takovu pojmu. Što više i pošto je pokora bila priznata kao ustanova crkvena, nije se nazivala imenom sakramenta, jer se držala kao sakramenat sramotan.*

Crkva je od svojih vjernika tražila — vele

moderniste — upočetku, da svoje grijehe okaju, za njih pokorom zadovolje, ali nije nikada ona svojim auktoritetom podjeljivala odrješenja. — Ali stvar se ima ovako: prvim je kršćanima bila živa uspomena na Spasitelja, bojali su se smrti u progonima, pak su se čuvali od grijeha. Lake grijehe nijesu ispovijedali, nego su im se opraštali kao i danas u sv. pričesti, milostinjom i drugim dobrim djelima. Ako je tko teško sagriješio, Crkva je od njega tražila, da teškom pokorom pokaže volju popravku, a onda ga je tek odrješivala od grijeha.

To svjedoči i predaja: *Dionizije iz Korinta* (160.), *Polikarp, Irenej, Origen, Ciprijan.*

Vidi potanje: J. P. *Kirsch:* Zur Geschichte der kathol. Beichte. 1902.

Ispravno stanonište: *Već je prvotna Crkva imala pojam o kršćaninu grješniku izmirenu auktoritetom Crkve, a nije se Crkva samo veoma polako privikavala takovu pojmu, premda se pokora, pošto je bila priznata kao crkvena ustanova, nije nazivala imenom „sakramenat", jer se držala kao sakramenat sramotan.*

47. Zabluda: *Riječi se Gospodinove: „Primite Duha Sv.; kojima oprostite grijehe, opraštaju im se i kojima zadržite, zadržani su" (Iv. 20, 22. 23.), ne odnose nipošto na sakramenat pokore, tvrdili Oci tridentinski, što ih volja.*

Jasnijim se riječima nije mogao sakramenat pokore ustanoviti! To tvrde svi sv. Oci, pisci i kršćanski i nekršćanski, svi crkveni sabori, crkveni povjesničari, samo niječe moderni egzegeta abbè *Loisy.*

Najbolji su tumač tim riječima dali apostoli, kada su na njih se pozivajući dijelili sakramenat pokore.

Ispravno stanovište: *Riječi se Gospodinove: „Primite Duha Sv.; kojima oprostite grijehe, opraštaju*

im se, i kojima zadržite, zadržani su" (Iv. 20. 22. 23.) protežu na sakramenat pokore, kao što dogmatski ispravno tvrde tridentinski Oci.

48. Zabluda: *Jakov u svojoj poslanici (5. 14-15.) ne namjerava navijestiti kakav sakramenat Kristov, već preporuča neki nabožni običaj; a ako u tom običaju slučajno vidi kakovo sredstvo milosti, ne uzima to onako strogo, kako su uzeli teolozi, koji ustanoviše pojam i broj sakramenata.*

Riječi su sv. Jakova: Boluje li tko između vas, neka dozove svećenike Crkve. da se mole vrhu njega mažući ga uljem u ime Gospodnje.

Molitva vjere pomoći će bolesniku i olakšati će mu Gospodin; i ako je u grijesima, oprostit će mu ih (5, 14. 15.).

„U ime Gospodnje" t. j. po odredbi Božjoj = Bog je ustanovio;

„da se mole mažući ga uljem" sadrži tvar i oblik sakramenta;

„pomoći, olakšati, oprostiti" sadrži učinke sakramenta.

Tridentski sabor veli: ako bi tko rekao, da zadnja pomast nije pravi sakramenat od Gospodina utemeljen i od sv. Jakova apostola proglašen, nego samo od sv. Otaca prihvaćeni obred ili ljudska izmišljotina, neka se smatra izopćenim (sess. XIV. c. 1.)

Ispravno stanovište: *Jakov u svojoj poslanici (8, 14 i 15.) ne namjerava samo preporučiti nabožni običaj, već baš naviješta sakramenat Kristov; on vidi u njemu sredstvo milosti i uzima to onako strogo, kako su uzeli kat. teolozi, koji ustanoviše formalno pojam i broj sakramenata.*

49. Zabluda: *Kršćanska je večera primala malo pomalo narav liturgijskoga čina, a oni, koji su večeri običavali predsijedati, dobili su značaj svećenički.*

Kršćanska je večera od svoga postanka imala značaj žrtve.

Za žrtvu se u teološkom značenju traži: a) predmet žrtve mora biti osjetna tvar; b) Bog mora odobriti žrtvu; c) mora se obaviti po zakonitim službenicima; d) mora biti Bogu namijenjena; e) osjetna tvar mora biti realno ili ekvivalentno uništena.

Svi se ovi momenti nalaze u pretvorbi zadnje večere: Mt. 26, 28.; Mk. 14, 24.; Lk. 22, 19.; 1. Kor. 11, 25. a) Predmet je žrtve tijelo i krv Isusova; b) Bog je odobrio, jer ju je sam ovršio i apostolima dao vlast i dužnost ovršivanja; c) obavljaju je apostoli i njihovi nasljednici: biskupi i svećenici; d) namijenjuje se Bogu kao pomirna žrtva; e) žrtvuje se tijelo i krv Isusova nekrvnim načinom. O samom načinu vidi: J. *Pohle:* Lehrbuch der Dogmatik, III. Bd., Paderborn 1910.

Apostoli i njihovi nasljednici primili su svećenički značaj ne zato, što su predsijedali kod kršć. večere, nego jer su imali vlast, dužnost, milost i poslanje, što sve izvire iz sv. reda.

Ispravno stanovište: *Kršćanska večera nije malo pomalo primala narav liturgijskog čina, a oni, koji su večeri običavali predsijedati, nijesu zato dobili značaj svećenički.*

50. Zabluda: *Stariji, koji su u kršćanskim skupštinama vršili službu nadziratelja, postaviše apostoli za svećenike ili biskupe, da se brinu za potrebni poredak općina, što su rasle, ne pak, da ovjekovječe misiju i vlast apostolsku.*

Božanski je Spasitelj povjerio Petru primat časti i vlasti u Crkvi (Mt. 16, 18. 19.). Šaljući apostole u svijet oruža ih trostrukom vlašću: učiteljskom, svećeničkom i upravnom (Mt. 28, 17-20.). Apostoli su još za svoga života zaređivali biskupe i svećenike (Dj: ap. 13, 1-4.). Biskupi su opet imali dužnost i vlast da i druge zaređuju (1. Tim. 5, 22.; 2. Tim. 2, 2.).

Spasitelj o Crkvi veli, da će trajati do konca svijeta i da je ni paklena vrata ne će nadvladati. Apostolima veli, da će biti s njima sve do svršetka svijeta. Šalje ih u svijet, da naučavaju i krste sve narode.

Ako će Crkva trajati do konca svijeta, mora imati neku organizaciju svoju; a to će biti ona, koju Spasitelj pri osnutku Crkve postavlja: primat (papa), apostoli (biskupi), učenici (svećenici) i vjernici. Dok bude trajala Crkva, trajat će i ova crkv. organizacija.

Kad kaže, da će biti s apostolima do svršetka svijeta, ima se to razumjeti o njihovim nasljednicima; jer nije valjda Spasitelj mislio, da će apostoli do konca svijeta živjeti.

Ako ih šalje s dužnošću, da naučavaju i krste sve narode, nije Spasitelj mislio, da će tu dužnost sami apostoli lično obaviti, nego apostoli u svojim nasljednicima.

Predaja također pruža dokaze o biskupskoj, papinskoj i svećeničkoj časti u Crkvi: Klement Rimski (oko g. 96.) razlikuje ἀρχιερεύς (biskup) i ἱερεῖς (svećenici); a sv. Ignacije oko g. 107. određuje točno djelokrug jednih i drugih. Nijesu to dakle bili obični predsjednici skupština, nego sv. redom zaređeni svećenici i biskupi sa posebnom čašću i većima dužnostima nego što je služba nadziratelja. Da su bili pape i biskupi pravi neposredni nasljednici apostola, dade se historijski dokazati. Vidi: *G. Phillips,* Kirchenrecht (I. svezak str. 196).

Ispravno stanovište: *Starije, koji su u kršćanskim skupštinama vršili službu nadziratelja, postavljali su apostoli za svećenike ili biskupe, ne toliko zato, da se brinu za potrebiti poredak općina, što su rasle,*

nego baš zato, da nastave misiju i vlast apostolâ.

51. Zabluda: *Ženidba nije mogla nego istom kasnije postati u Crkvi sakramenat novoga zakona; jer da se ženidba drži za sakramenat, bilo je od potrebe, da se prije potpuno teološki razloži nauka o milosti i sakramentima.*

Moderniste tvrde, da je sakramenat ženidbe mogao istom onda biti ustanovljen. kad je bila dovoljno razložena nauka o milosti i sakramentima. To je naopako shvaćanje. Vjerske istine nijesu plod znanstvenoga istraživanja, nego njegov predmet. Najprije je Spasitelj postavio vjerske istine, utemeljio sakramente i dao pravila za život; a onda je istom došlo znanstvena odredba ili bolje svrstavanje i zaodijevanje vjerskih istina u znanstveno ruho i sustav.

Ispravno stanovište: *Ženidba nije morala istom kasnije u Crkvi postati sakramenat novoga zakona; shvaćanje ženidbe kao sakramenta ne traži nužno, da prije bude potpuno teološki razložena nauka o milosti i sakramentima.*

§ VII. Zablude o shvaćanju Crkve.

52. Zabluda: *Krist nije imao na umu, da ustanovi Crkvu kao društvo, što će trajati na zemlji kroz dugi niz vjekova; naprotiv u duhu Kristovu kraljestvo nebesko imalo je doskora nadoći zajedno s koncem svijeta.*

Spasitelj je došao na svijet, da čovječanski rod spasi: da nas pouči, da za nas zadovolji i milost nam zasluži i da ostavi sredstva, kojima ćemo moći do te zaslužene milosti doći.

Dok je ljudi na zemlji, trebat će ih poučavati, krstiti, trebat će nekrvnu žrtvu prikazivati i sredstvima milosti zasluženu milost ljudima dijeliti.

Za sve je to potrebna Crkva kao društvo, u kojem će biti klera i laikata.

Ispravno stanovište: *Krist je imaò na umu, da ustanovi Crkvu kao društvo, što će trajati do konca svijeta; u duhu Kristovu kraljevstvo nebesko nije imalo doskora nadoći zajedno s koncem svijeta.*

53. Zabluda: *Organsko uređenje Crkve nije nepromjenljivo, već je kršćansko društvo baš kao i ljudsko društvo podvrgnuto vječnom razvoju.*

Da je Crkva ljudskoga podrijetla, moglo bi joj se to reći.

Ispravno stanovište: *Organsko je uređenje Crkve nepromjenljivo; kršćansko društvo nije podvrgnuto vječnom razvoju kao druga ljudska društva.*

54. Zabluda: *Dogmati, sakramenti, hierarhija i po svom pojmu i po svojoj realnosti samo su tumačenja i razvoji kršćanske misli, što su sitnu klicu u evanđelju sakritu vanjskim pridodacima povećavali i usavršivali.*

Ova bi zabluda polazeći sa stanovišta evolucionizma htjela prikazati dogmate, sakramente i hierarhiju kao plod razvoja.

O razvoju dogmata je govora u 22. zabludi, o sakramentima u § VI., a o hierarhiji u 50. zabludi.

Krist kao začetnik vjerskih istina, sakramenata i hierarhije nije mogao nešto nesavršeno postaviti, što bi vrijeme i ljudi morali usavršavati, nego je njegov rad potpuno savršen.

Kad je Isus osnivao Crkvu, osnovao ju je savršenu za sve vjekove.

Ispravno stanovište: *Dogmati, sakramenti, hierarhija nijesu po svom pojmu i po svojoj realnosti samo tumačenja i razvoji kršćanske misli, što su sitnu klicu u evanđelju sakritu vanjskim pridodacima povećavali i usavršivali.*

55. Zabluda: *Simon Petar nije nikada ni slutio, da mu je Krist predao primat u Crkvi.*

Isus pozivajući sv. Petra naziva ga Cefa =

Petar = stijena (Iv. 1, 42.) Obećaje mu prvenstvo u Crkvi: Mt. 16, 13. Ti si Petar i na toj stijeni sagraditi ću Crkvu svoju, tebi ću dati ključeve kraljestva nebeskoga — štogod svežeš na zemlji i t. d.

Podjeljuje mu obećano prvenstvo: Iv. 21, 14: Pasi ovce i jaganjce moje! Sveto ga Pismo spominje uvijek na prvom mjestu, kad nabraja apostole. Petar je bio potpuno svijestan svoga prvenstva časti i vlasti: on *vodi* izbor Matijin (Dj. ap. 1, 15.) *proglasuje* osnutak Crkve (Dj. ap. 2, 41.), čini *prvo* čudo (Dj. ap. 3, 6.), *kazni smrću* Ananiju i Safiru (Dj. ap. 5. 3.), *nadgleda* prve kršć. općine (Dj. ap. 9, 32), *prima prvi* pogane u Crkvu (Dj. ap. 10.), *predsijeda i vodi* crkv. sabor u Jerusolimu (Dj. ap. 15.), izriče na njem *odlučnu* riječ, kojoj se svi *pokoravaju*. Pavao dolazi, da mu se *pokloni* (Gal. 1, 18.), *potvrđuje* Pavlove poslanice (2. Petr. 3. 16.),

Predaja i crkv. sabori jednodušno to potvrđuju.

Ispravno stanovište: *Petar je znao, da mu je od Krista predan primat.*

56. Zabluda: *Rimska je Crkva ne po odredbi Božanske providnosti, već iz čisto političkih razloga postala glavom svih Crkava.*

Sv. je Petar bio biskup rimske biskupije i papa cijeloga kršćanstva. Rim kao prijestolnicu kršćanstva nije sigurno zato izabrao, što bi ga na to nukali politički razlozi, jer je tamo bila Crkva na najgorem udarcu, nego sigurno po odredbi Božanske providnosti.

Nasljednik je sv. Petra primio od svoga predšasnika sva prava i dužnost, a to je bio uvijek rimski biskup.

Ispravno stanovište: *Rimska je Crkva po odredbi Božanske providnosti, a ne iz čisto političkih razloga postala glavom svih Crkava.*

§ VIII. Zablude o napretku, znanosti uopće i kršćanske znanosti napose.

57. Zabluda: *Crkva se pokazuje neprijateljicom napretku prirodnih i teoloških znanosti.*

Govore to moderniste, koji bi htjeli potpunu slobodu u tumačenju vjerskih istina kao i protenstanti: Crkva i taj napredak dopušta. Samo Crkva ne može svaku hipotezu odmah priznati istinitom. niti može odstupiti od istina, koje joj je Bog na sačuvanje i tumačenje predao.

Napredak prirodnih znanosti podupire Crkva objeručke. Samo onda ustaje Crkva, kada prirodoslovci prijeđu svoj djelokrug i upuste se u stvari, u kojima nijesu stručnjaci, a to su objavljene istine.

Za znanost je uopće Crkva učinila veoma mnogo, što joj i najljući protivnici moraju priznati. Ona to čini i danas; možda u manjoj mjeri nego prije, ali to nije ona kriva, nego oni, koji je potiskuju iz javnoga života. — O držanju kat. Crkve prema znanstvenom istraživanju vidi vrsno djelo: *Jos Donat*, Die Freiheit der Wissenschaft, Innsbruck 1910.

Ispravno stanovište: *Crkva se ne pokazuje neprijateljicom napretku prirodnih i teoloških znanosti.*

58. Zabluda: *Istina nije više nepromjenljiva nego sam čovjek, jer se ova s njim, u njem i po njem razvija.*

To je evolucionizam u svoj svojoj golotinji.

Za nas pako nije istina promjenljiva. Što je istinito jedamput, to istinito ostaje uvijek. Istina je za nas apsolutna, a ne relativna. Nikad ne može 2 + 2 = 4 biti drugačije. Vječan je princip uzročnosti, identičnosti, kontradikcije, iz kojih se po vječno nepromjenljivim logičkim pravilima izvode ostali principi i istine. Vječno su nepromjenljivi moralni principi: štovanje Boga, roditelja, starijih i bližnjih

Vječno su kao i Bog nepromjenljive objavljene istine.

Ispravno stanovište: *Istina je nepromjenljiva i ne razvija se s čovjekom, niti u njem, niti po njem.*

59. **Zabluda:** *Krist nije učio određenu sadržinu nauke, koja bi se mogla primjenjivati svim vremenima i svim ljudima, nego je naprotiv započeo neki vjerski pokret, koji se prilagodio raznim vremenima i mjestima ili bi im se imao prilagoditi.*

Spasitelj veli o svojoj nauci: Nebo će i zemlja proći, ali riječi moje ne će proći (Mt. 24, 35.). Iz riječi: „Idite, naučavajte sve narode krsteći ih . . učeći ih, da *drže sve, što sam vam zapovjedio*“, vidi se, da je Isus gotovu nauku predao apostolima, da je dalje šire.

Ispravno stanovište: *Krist je učio određenu sadržinu nauke, koja se može primjenjivati svim vremenima i svim ljudima; nije započimao nekoga vjerskog pokreta, koji bi se istom prilagodio ili imao prilagođivati raznim vremenima i mjestima.*

60. **Zabluda:** *Kršćanska je nauka u svom početku bila židovska, ali je postala postupnim razvojima najprije paulinska, onda ivanjska, napokon helenska i općenita.*

Moderniste stojeći na stanovištu evolucionizma tvrde, da je Crkva prošla ovaj razvoj: Petar (židovska), Pavao (i poganska), sv. Ivan, Justin, Irenej, Origen i t. d.

Sv. Petar, premda pokršteni židov, ipak je pokrstio poganina Kornelija prije, nego je sv. Pavao i počeo krstiti (Dj. ap. 10.)

Sv. Pavao naglašava u svojim poslanicama, da treba i pogane krstiti, ali to ne zato, da pouči apostole i crkv. poglavice, nego da ublaži onu mržnju na pogane, koju su imali židovi u onim kršć. općinama, koje je on osnivao.

Sv. Ivan, Justin, Irenej i *Origen* nastojali su

vjerske istine svrstati u sustav i zaodjeti ih znanstvenim stilom i ruhom, što im je helenska filozofija pružala.

Ispravno stanovište: *Kršćanska nauka nije bila u svom početku židovska, niti je postajala postupnim razvijanjem paulinska, pa ivanjska i napokon helenska i općenita.*

61. **Zabluda:** *Može se reći bez protuslovlja, da nijedno poglavlje sv. Pisma od prvoga Geneze do zadnjega Apokalipse ne sadrži nauku posve identičnu s onom, koju o istoj stvari predaje Crkva, i zato da nijedno poglavlje sv. Pisma nema istoga smisla za kritičara i za teologa.*

Zabluda se očito protivi nepogrješivom učiteljstvu Crkve, o kojem je već više puta bilo govora.

Ispravno stanovište: *Može se reći bez protuslovlja, da svako pojedino poglavlje sv. Pisma od prvoga Geneza do zadnjega Apokalipse sadrži nauku posve identičnu s onom, koja o istoj stvari predaje Crkva, i zato svako poglavlje sv. Pisma ima isti smisao za kritičara i za teologa.*

62. **Zabluda:** *Glavni članci apostolskoga vjerovanja nijesu imali za kršćane prvih vremena istoga značenja, koje imadu za kršćane našega vremena.*

Glavni su članci: Presv. Trojstvo, Utjelovljenje Isusovo, Božansko podrijetlo Crkve i drugi život. Ove su istine shvaćali i prvi kršćani kao i današnji sasma isto. Bogoslovi su ih i znanstveno obradili, ali ih nijesu mijenjali.

Ispravno stanovište: *Glavni su članci apostolskoga vjerovanja imali za kršćane prvih vremena isto značenje, koje imadu za kršćane našega vremena.*

63. **Zabluda:** *Crkva se pokazuje nesposobnom, da uspješno brani evanđeosku etiku, jer se uporno drži nepromjenljivih nauka, što se ne mogu složiti s današ-*

njim napretkom.

Crkva držeći se nepromjenljivih nauka, koje su preporodile rimsku pokvarenost, oplemenile surovost barbara i kroz 19 stoljeća dizale ćudoređe, baš je radi njih sposobna, da brani evanđeosku etiku. Da se Crkva prilagođivala vremenu, onda bi morala otvoriti vrata truleži pokvarenog rimskog imperija, surovosti i krvoločnosti divljih naroda, a danas slobodnoj ljubavi modernoga vijeka.

Ali je Crkva branila evanđeosku etiku i zato je ostala netaknuta.

Ispravno stanovište: *Crkva se pokazuje sposobnom, da uspješno brani evanđeosku etiku baš zato, jer se uporno drži nepromjenljivih nauka, što se ne mogu složiti s današnjim napretkom.*

64. **Zabluda**: *Napredak znanosti zahtijeva, da se reformuju pojmovi kršćanske nauke o Bogu, o stvorenju, o objavi, o osobi utjelovljene Riječi, o otkupljenju.*

Prava znanost toga ne zahtijeva, da se vječne istine mijenjaju, jer tim bi i ona prestala biti znanost. To traži subjektivizam, koji nije ništa drugo, nego neuredna ljudska težnja za postavljanjem najsmjelijih hipoteza.

Ispravno stanovište: *Napredak znanosti ne zahtijeva, da se reformuju pojmovi kršćanske nauke o Bogu, o stvorenju, o objavi, o osobi utjelovljene Riječi, o otkupljenju.*

65. **Zabluda**: *Današnji se katolicizam ne može složiti s pravom znanosti, ako se ne preudesi u neko nedogmatično kršćanstvo, to jest u široki i liberalni protestantizam.*

Tu je razlog svih spretno i nespretno postavljenih prigovora protiv katol. Crkve! Što je tako zamamna u protestantizmu? Potpuna sloboda! Luther je zanijekao neke dogme, njegovi nasljednici ostale, dok nije Harnack i Božanstvo Isusovo porekao. Subjektivizam je ona meka, koja i moderniste mami k protestantima. Tamo bi u ime slobode mogao svaki naučavati, a nitko ne slušati. Sve, što bi naučavao morali bi drugi kao istinu smatrati. To godi ljudskoj oholosti. Isusova je Crkva sagrađena na dobru temelju, upravlja je Duh Sveti, pa može i modernizam smatrati jednim valom, koji će se odbiti od nje, a njoj naškoditi ne će.

Ispravno stanovište: *Današnji se katolicizam slaže s pravom znanosti, i ako se ne preudesi u neko nedogmatično kršćanstvo, to jest u široki i liberalni protestantizam.*

§ IX. Zaključak.

Slijedećega pak četvrtka dne 4. istoga mjeseca i godine, pošto je o svemu tomu točno izvješteno sv. Ocu G. N. Piju papi X., Njegova je Svetost dekret uzoritih Otaca odobrila i potvrdila te je zapovjedila, da sve pojedine gore navedene propozicije ima svatko držati kao zabačene i osuđene.

Petar Palombelli.
„S. R. O. I. Notar".

Dodatak.

§ 1. Originalni latinski tekst Silaba Pija IX.

§ 1. *Pantheismus, Naturalismus et Rationalismus absolutus.*

1. Nullum supremum, sapientissimum, providentissimumque Numen divinum exsistit ab hac rerum universitate distinctum, et Deus idem est ac rerum natura, et idcirco immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo: atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam; ac una eademque res est Deus cum mundo, et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo, et iustum cum iniusto.

Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

2. Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum.
Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

3. Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipi est lex, et naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficit.

Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

4. Omnes religionis veritates ex nativa humanae rationis vi derivant; hinc ratio est princeps norma, qua homo cognitionem omnium cuiuscumque generis veritatum assequi possit ac debeat.
Epist. encycl. *Qui pluribus* 9. Novembris 1846. — Epist. encycl. *Singulari quidem* 17. Martii 1856. — Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

5. Divina revelatio est imperfecta, et idcirco subiecta continuo et indefinito progressui, qui humanae rationis progressioni respondeat.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9. Novembris 1846. — Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

6. Christi fides humanae refragatur rationi; divinaque revelatio non solum nihil prodest, verum etiam nocet hominis perfectioni.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9. Novembris 1846. — Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

7. Prophetiae et miracula, in sacris Literis exposita et narrata, sunt poetarum commenta, et christianae fidei mysteria philosophicarum investigationum summa; et utriusque Testamenti libris mythica continentur inventa; ipseque Iesus Christus est mythica fictio.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9. Novembris 1846. — Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

§ 2. *Rationalismus moderatus.*

8. Cum ratio humana ipsi religioni aequiparetur, idcirco theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt.
Alloc. *Singulari quadam perfusi* 9. Decembris 1854.

9. Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt obiectum naturalis scientiae seu philosophiae; et humana ratio historice tantum exculta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire, modo haec dogmata ipsi rationi tamquam obiectum proposita fuerint.

Epist. ad Archiep. Frising. *Gravissimas* 11. Decembris 1862. — Epist. ad eundem *Tuas libenter* 21 Decembris 1863.

10. Cum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille ius et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit; at philosophia neque potest, neque debet ulli sese submittere auctoritati.

Epist. ad Archiep. Frising. *Gravissimas* 11 Decembris 1862. — Epist. ad eundem *Tuas libenter* 21 Decembris 1863.

11. Ecclesia non solum non debet in philosophiam umquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiae tolerare errores, eique relinquere, ut ipsa se corrigat.

Epist. ad Archiep. Frising. *Gravissimas* 11 Decembris 1862.

12. Apostolicae Sedis, Romanarumque Congregationum Decreta liberum scientiae progressum impediunt.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 Decembris 1863.

13. Methodus et principia, quibus antiqui Doctores scholastici theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 Decembris 1863.

14. Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 Decembris 1863.

Nota. Cum Rationalismi systemate cohaerent maximam partem errores Antonii Günther, qui damnantur in Epist. ad Card. Archiep Coloniensem *Eximiam tuam* 15 Iun. 1857., et in Epist. ad Episc. Wratislaviensem *Dolore haud mediocri* 30 Aprilis 1860.

§ 3. *Indifferentismus, Latitudinarismus.*

15. Liberum cuique homini est, eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit.

Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 Iunii 1851. — Alloc. *Maxima quidem* 9 Iunii 1862.

16. Homines in cuiusvis religionis cultu viam æternæ salutis reperire æternamque salutem assequi possunt.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 Novembris 1846. — Alloc *Ubi primum* 17 Decembris 1847. — Epist. encycl. *Singulari quidem* 17 Martii 1856.

17. Saltem bene sperandum est de æterna illorum omnium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur.

Alloc. *Singulari quadam* 9 Decembris 1854. — Epist encycl. *Quanto conficiamur mœrore* 10 Augusti 1863.

18. Protestantismus non aliud est quam diversa veræ eiusdem christianæ religionis forma, in qua æque ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est.

Epist. encycl. *Noscitis et Nobiscum* 8 Decembris 1849.

§ 4. *Socialismus, Communismus, Societates clandestinae, Societates biblicae, Societates clerico - liberales.*

Eiusmodi pestes sæpe gravissimisque verborum formulis reprobrantur in Epist. encycl. *Qui pluribus* 9. Novembris 1846.; in Alloc. *Quibus quantisque* 20. Aprilis 1849.; in Epist. encycl. *Noscitis et Nobiscum* 8. Decembris 1849.; in Alloc. *Singulari quadam* 9. Decembris 1854.; in Epist. encycl. *Quanto conficiamur mœrore* 10. Augusti 1863.

§ 5. *Errores de Ecclesia eiusque iuribus.*

19. Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire, quæ sint Ecclesiæ iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat.

Alloc. *Singulari quadam* 9 Decembris 1854. — Alloc. *Multis gravibusque* 17 Decembris 1860. — Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

20. Ecclesiastica potestas suam autoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu.

Alloc. *Meminit unusquisque* 30 Septembris 1861.

21. Ecclesia non habet potestatem dogmatice definiendi, religionem catholicæ Ecclesiæ esse unice veram religionem.

Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 Iunii 1851.

22. Obligatio, qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quae ab infallibili Ecclesiæ iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 Decembris 1863.

23. Romani Pontifices et Concilia œcumenica a limitibus suæ potestatis recesserunt, iura principum usurparunt, atque etiam in rebus fidei et morum definiendis errarunt.

Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 Iun i 1851.

24. Ecclesia vis inferendæ potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam.

Lit. Apost. *Ad Apostoliace* 22 Augusti 1851.

25. Præter potestatem episcopatui inhærentem alia est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

26. Ecclesia non habet nativum ac legitimum ius acquirendi ac possidendi.

Alloc. *Numquam fore* 15 Decembris 1856. — Epist. encycl. *Incredibili* 17 Septembris 1863.

27. Sacri Ecclesiæ ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi.

Alloc. *Maxima quidem* 9 Iunii 1862.

28. Episcopis sine gubernii venia fas non est vel ipsas Apostolicas Literas promulgare.

Alloc. *Numquam fore* 15 Decembris 1856.

29. Gratiæ a Romano Pontifice concessæ existimari debent tamquam irritæ, nisi per gubernium fuerint imploratæ.

Alloc. *Numquam fore* 15 Decembris 1856.

30. Ecclesiæ et personarum ecclesiasticarum immunitas a iure civili ortum habuit.

Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 Iunii 1851.

31. Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apostolica Sede.

Alloc. *Acerbissimum* 27 Septembris 1852. — Alloc. *Num-*

quam fore 15 Decembris 1856.

32. Absque ulla naturalis iuris et aequitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundae exercendaeque militiae eximuntur; hanc vero abrogationem postulat civilis progressus, maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta.

Epist. ad episc. Montisregal. *Singularis Nobisque* 29 Septembris 1864.

33. Non pertinet unice ad ecclesiasticam iurisdictionis potestatem, proprio ac nativo iure dirigere theologicarum rerum doctrinam.

Epist. ad Archiep. Frising. *Tuas libenter* 21 Decembris 1863.

34. Doctrina comparantium Romanum Pontificem principi libero et agenti in universa Ecclesia, doctrina est quae medio aevo praevaluit.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

35. Nihil vetat, alicuius Concilii generalis sententia aut universorum populorum facto, summum Pontificatum ab Romano Episcopo atque Urbe ad alium episcopum aliamque civitatem transferri.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

36. Nationalis Concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

37. Institui possunt nationales Ecclesiae ab auctoritate Romani Pontificis subductae planeque divisae.

Alloc. *Multis gravibusque* 17 Decembris 1860. — Alloc. *Iamdudum cernimus* 18 Martii 1861.

38. Divisioni Ecclesiae in orientalem atque occidentalem nimia Romanorum Pontificum arbitria contulerunt.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

§ 6. *Errores de societate civili tum in se, tum in suis ad Ecclesiam relationibus spectata.*

39. Reipublicae status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus.

Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

40. Catholicae Ecclesiae doctrina humanae societatis bono et commodis adversatur.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 Novembris 1846. — Alloc. *Quibus quantisque* 20 Aprilis 1849.

41. Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum ius, quod vocant *exsequatur*, sed etiam ius *appellationis*, quam nuncupant *ab abusu*.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

42. In conflictu legum utriusque potestatis ius civile praevalet.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

43. Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi ac faciendi irritas sollemnes conventiones (vulgo *Concordata*) super usu iurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede Apostolica initas, sine hujus consensu, immo et ea reclamante.

Alloc. *In consistoriali* 1 Novembris 1850. — Alloc. *Multis gravibusque* 17 Decembris 1860.

44. Civilis auctoritas potest se immiscere rebus, quae ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent. Hinc potest de instructionibus iudicare, quas Ecclesiae pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt, quin etiam potest de divinorum Sacramentorum administratione et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis decernere.

Alloc. *In consistoriali* 1 Novembris 1850. — Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

45. Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullm alii cuicumque auctoritati recognoscatur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum.

Alloc. *In consistoriali* 1 Novembris 1850. — Alloc. *Quibus luctuosissimis* 5 Septembris 1851.

46. Immo in ipsis clericorum seminariis methodus studiorum adhibenda civili auctoritati subicitur.

Alloc. *Numquam fore* 15. Decembris 1856.

47. Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim.

Epist. ad Archiep. Friburg. *Cum non sine* 14 Iulii 1864.

48. Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendae

ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo vel saltem primario spectet.

Epist. ad Archiep. Frising. *Cum non sine* 14 Julii 1864.

49. Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum Romano Pontifice libere ac mutuo communicent.

Alloc. *Maxima quidem* 9 Iunii 1862.

50. Laica auctoritas habet per se ius praesentandi episcopos, et potest ab illis exigere, ut ineant diœcesium procurationem, antequam ipsi canonicam a Sancta Sede institutionem et Apostolicas litteras accipiant.

Alloc. *Numquam fore* 15 Decembris 1856.

51. Immo laicum gubernium habet ius deponendi ab exercitio pastoralis ministerii episcopos, neque tenetur obœdire Romano Pontifici in iis, quae episcopatuum et episcoporum respiciunt institutionem.

Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 Iunii 1851. — Alloc. *Acerbissimum* 27 Septembris 1852.

52. Gubernium potest suo iure immutare aetatem ab Ecclesia praescriptam pro religiosa tam mulierum quam virorum professione, omnibusque religiosis familiis indicere, ut neminem sine suo permissu ad solemnia vota nuncupanda admittant.

Alloc. *Numquam fore* 15 Decembris 1856.

53. Abrogandae sunt leges, quae ad religiosarum familiarum statum tutandum earumque iura et officia pertinent; immo potest civile gubernium iis omnibus auxilium praestare, qui a suscepto religiosae vitae instituto deficere ac solemnia vota frangere velint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatas ecclesias et beneficia simplicia, etiam iuris patronatus penitus exstinguere, illorumque bona et reditus civilis potestatis administrationi et arbitrio subicere et vindicare.

Alloc. *Acerbissimum* 27 Septembris 1852. — Alloc. *Probe memineritis* 22 Ianuarii 1855. — Alloc. *Cum saepe* 26 Iulii 1855.

54. Reges et principes non solum ab Ecclesiae iurisdictione eximuntur, verum etiam in quaestionibus iurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesia.

Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 Iunii 1851.

55. Ecclesia a statu, statusque ab Ecclesia seiungendus est.

Alloc. *Acerbissimum* 27 Septembris 1852.

§ 7. *Errores de Ethica naturali et christiana.*

56. Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est, ut humanae leges ad naturae ius conformentur aut obligandi vim a Deo accipiant.

Alloc. *Maxima quidem* 9 Iunii 1862.

57. Philosophicarum rerum morumque scientia, itemque civiles leges possunt ac debent a divina et ecclesiastica auctoritate declinare.

Alloc. *Maxima quidem* 9 Iunii 1862.

58. Aliae vires non sunt agnoscendae nisi illae, quae in materia positae sunt, et omnis morum disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis ac in voluptatibus explendis.

Alloc. *Maxima quidem* 9 Iunii 1862. — Epist. encycl. *Quanto conficiamur mœrore* 10 Augusti 1863.

59. Ius in materiali facto consistit, et omnia hominum officia sunt nomen inane et omnia humana facta iuris vim habent.

Alloc. *Maxima quidem* 9 Iunii 1862.

60. Auctoritas nihil aliud est nisi numeri et materialium virium summa.

Alloc. *Maxima quidem* 9. Iunii 1862.

61. Fortunata facti iniustitia nullum iuris sanctitati detrimentum affert.

Alloc. *Iamdudum cernimus* 18. Martii 1861.

62. Proclamandum est et observandum principium, quod vocant de *noninterventu*.

Alloc. *Novos et ante* 28 Septembris 1860.

63. Legitimis principibus obœdientiam detractare, immo et rebellare licet.

Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 Novembris 1846. — Alloc. *Quisque vestrum* 4 Octobris 1847. — Epist. encycl. *Noscitis et Nobiscum* 8 Decembris 1849. — Lit. Apost. *Cum catholica* 26 Martii 1860.

64. Tum cuiusque sanctissimi iuramenti violatio, tum quaelibet scelesta flagitiosaque actio sempiternae legi repugnans, non solum haud est improbanda, verum etiam omnino licita, summisque laudibus efferenda, quando id pro patriae amore agatur.

Alloc. *Quibus quantisque* 20 Aprilis 1849.

§ 8. *Errores de matrimonio christiano.*

65. Nulla ratione ferri potest, Christum evexisse matrimonium

ad dignitatem sacramenti.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

66. Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

67. Iure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851. — Alloc. *Acerbissimum* 27 Septembris 1852.

68. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta exsistentia tollenda sunt.

Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 Iunii 1851.

69. Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere cœpit, non iure proprio, sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

70. Tridentini canones qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant, vel non sunt dogmatici vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

71. Tridentini forma sub infirmitatis pœna non obligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

72. Bonifacius VIII. votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

73. Vi contractus mere civilis potest inter Christianos constare veri nominis matrimonium; falsumque est, aut contractum matrimonii inter Christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851. — Lettera di S.S. Pio IX. al Re di Sardegna 9. Settembre 1852. Alloc. *Acerbissimum* 27 Septembris 1852. — Alloc. *Multis gravibusque* 17 Decembris 1860.

74. Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851. — Alloc.

Acerbissimum 27 Septembris 1852.

Nota. Huc facere possunt duo alii errores de clericorum cœlibatu abolendo et de statu matrimonii statui virginitatis anteferendo. Confodiuntur prior in Epist. encycl. *Qui pluribus* 9 Novembris 1846, posterior in Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 Iunii 1851.

§ 9. *Errores de civili Romani Pontificis principatu.*

75. De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae Ecclesiae filii.

Lit. Apost. *Ad Apostolicae* 22 Augusti 1851.

76. Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem felicitatemque vel maxime conduceret.

Alloc. *Quibus quantisque* 20 Aprilis 1849.

Nota. Praeter hos errores explicite notatos, alii complures implicite reprobantur, proposita et asserta doctrina, quam catholici omnes firmissime retinere debeant, de civili Romani Pontificis principatu. Eiusmodi doctrina luculenter traditur in Alloc. *Quibus quantisque* 20 Aprilis 1849., in Alloc. *Si semper antea* 20 Maii 1850., in Lit. Apost. *Cum catholica Ecclesia* 26 Martii 1860., in Alloc. *Novos* 28 Septembris 1860., in Alloc. *Iamdudum* 18 Martii 1861., in Alloc. *Maxima quidem* 9 Iunii 1862.

§ 10. *Errores, qui ad Liberalismum hodiernum referuntur.*

77. Aetate hac nostra non amplius expedit, religionem catholicam haberi tamquam unicam status religionem, ceteris quibuscumque cultibus exclusis.

Alloc. *Nemo vestrum* 26. Iulii 1855.

78. Hinc laudabiliter in quibusdam catholici nominis regionibus lege cautum est, ut hominibus illuc immigrantibus liceat publicum proprii cuiuscumque cultus exercitium habere.

Alloc. *Acerbissimum* 27 Septembris 1852.

79. Enimvero falsum est, civilem cuiuscumque cultus libertatem itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos ad indifferentismi pestem propagandam.

Alloc. *Numquam fore* 15 Decembris 1856.

80. Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere.

Alloc. *Iamdudum cernimus* 18 Martii 1861.

2. *Originalni latinski tekst novoga Silaba Pija X.*

SACRAE ROMANAE ET UNIVERSALIS INQUISITIONIS

DECRETUM

Feria IV, die 3. Julii 1907.

§ 1. *De falso novarum rerum studio.*

LAMENTABILI SANE EXITU aetas nostra freni impatiens in rerum summis rationibus indagandis ita nova non raro sequitur ut, dimissa humani generis quasi haereditate, in errores incidat gravissimos. Qui errores longe erunt perniciosiores, si de disciplinis agitur sacris, si de Sacra Scriptura interpretanda, si de fidei praecipuis mysteriis. Dolendum autem vehementer, inveniri etiam inter catholicos non ita paucos scriptores qui, praetergressi fines a patribus ac ab ipsa Sancta Ecclesia statutos, altioris intelligentiae specie et historicae considerationis nomine, eum dogmatum progressum quaerunt qui, reipsa, eorum corruptela est.

Ne vero huius generis errores, qui quotidie inter fideles sparguntur, in eorum animis radices figant ac fidei sinceritatem corrumpant, placuit SSmo D. N. Pio divina providentia Pp. X, ut per hoc Sacrae Romanae et Universalis Inquisitionis officium ii, qui inter eos praecipui essent, notarentur et reprobarentur.

Quare, instituto diligentissimo examine, praehabitoque RR. DD. Consultorum voto, Emi ac Rmi Dni Cardinales, in rebus fidei et morum, Inquisitores Generales propositiones quae sequuntur reprobandas esse iudicarunt, prouti hoc generali Decreto reprobantur ac proscribuntur:

§ 2. *De magisterii authentici auctoritate.*

1. Ecclesiastica lex, quae praescribit subicere praeviae censurae libros Divinas respicientes Scripturas, ad cultores critices aut exegeseos scientificae librorum Veteris et Novi Testamenti non extenditur.

2. Ecclesiae interpretatio sacrorum Librorum non est quidem spernenda, subiacet tamen accuratiori exegetarum iudicio et correctioni.

3. Ex iudiciis et censuris ecclesiasticis contra liberam et cultiorem exegesim latis colligi potest fidem ab Ecclesia propositam contradicere historiae, et dogmata catholica cum verioribus christianae religionis originibus componi reipsa non posse.

4. Magisterium Ecclesiae ne per dogmaticas quidem definitiones genuinum Sacrarum Scripturarum sensum determinare potest.

5. Quum in deposito fidei veritates tantum revelatae contineantur, nullo sub respectu ad Ecclesiam pertinet iudicium ferre de assertionibus disciplinarum humanarum.

6. In definiendis veritatibus ita collaborant discens et docens Ecclesia, ut docenti Ecclesiae nihil supersit nisi communes discentis opinationes sancire.

7. Ecclesia, cum proscribit errores, nequit a fidelibus exigere ullum internum assensum, quo iudicia a se edita complectantur.

8. Ab omni culpa immunes existimandi sunt qui reprobationes a Sacra Congregatione Indicis aliisve Sacris Romanis Congregationibus latas nihili pendunt.

§ 3. *De sacrae Scripturae inspiratione et veritate.*

9. Nimiam simplicitatem aut ignorantiam prae se ferunt, qui Deum credunt vere esse Scripturae Sacrae auctorem.

10. Inspiratio librorum Veteris Testamenti in eo constitit quod scriptores israelitae religiosas doctrinas sub peculiari quodam aspectu, gentibus parum noto aut ignoto, tradiderunt.

11. Inspiratio divina non ita ad totam Scripturam Sacram extenditur, ut omnes et singulas eius partes ab omni errore praemuniat.

12. Exegeta, si velit utiliter studiis biblicis incumbere, in primis quamlibet praeconceptam opinionem de supernaturali origine Scripturae Sacrae seponere debet, eamque non aliter interpretari quam cetera documenta mere humana.

13. Parabolas evangelicas ipsimet Evangelistae ac christiani secundae et tertiae generationis artificiose digesserunt, atque ita rationem dederunt exigui fructus praedicationis Christi apud iudaeos.

14. In pluribus narrationibus non tam quae vera sunt Evangelistae retulerunt, quam quae lectoribus, etsi falsa, censuerunt magis proficua.

15. Evangelia usque ad definitum constitutumque canonem continuis additionibus et correctionibus aucta fuerunt: in ipsis proinde doctrinae Christi non remansit nisi tenue et incertum vestigium.

16. Narrationes Ioannis non sunt proprie historia, sed

mystica Evangelii contemplatio; sermones in eius evangelio contenti, sunt meditationes theologicae circa mysterium salutis historica veritate destitutae.

17. Quartum Evangelium miracula exaggeravit non tantum ut extraordinaria magis apparerent, sed etiam ut aptiora fierent ad significandum opus et gloriam Verbi Incarnati.

18. Ioannes sibi vindicat quidem rationem testis de Christo; re tamen vera non est, nisi eximius testis vitae christianae, seu vitae Christi in Ecclesia, exeunte primo saeculo.

19. Heterodoxi exegetae fidelius expresserunt sensum verum Scripturarum quam exegetae catholici.

§ 4. *De revelatione et fide.*

20. Revelatio nihil aliud esse potuit quam acquisita ab homine suae ad Deum relationis conscientia.

21. Revelatio, obiectum fidei catholicae constituens, non fuit cum Apostolis completa.

22. Dogmata quae Ecclesia perhibet tamquam revelata, non sunt veritates e coelo delapsae, sed sunt interpretatio quaedam factorum religiosorum, quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit.

23. Exsistere potest et reipsa exsistit oppositio inter facta, quae in Sacra Scriptura narrantur eisque innixa Ecclesiae dogmata; ita ut criticus tamquam falsa reicere possit facta, quae Ecclesia tamquam certissima credit.

24. Reprobandus non est exegeta, qui praemissas adstruit, ex quibus sequetur dogmata historice falsa aut dubia esse, dummodo dogmata ipsa directe non neget.

25. Assensus fidei ultimo innititur in congerie probabilitatum.

26. Dogmata fidei retinenda sunt tantummodo iuxta sensum practicum, idest tanquam norma praeceptiva agendi, non vero tanquam norma credendi.

§ 5. *De Christi persona et opere.*

27. Divinitas Jesu Christi ex Evangeliis non probatur; sed est dogma, quod conscientia christiana e notione Messiae deduxit.

28. Jesus, quum ministerium suum exercebat, non in eum finem loquebatur, ut doceret se esse Messiam, neque eius miracula eo spectabant, ut id demonstraret.

29. Concedere licet Christum, quem exhibet historia, multo inferiorem esse Christo, qui est obiectum fidei.

30. In omnibus textibus evangelicis nomen Filius Dei aequivalet tantum nomini Messias, minime vero significat Christum esse verum et naturalem Dei Filium.

31. Doctrina de Christo quam tradunt Paulus, Ioannes et Concilia Nicaenum, Ephesinum, Chalcedonense, non est ea, quam Jesus docuit, sed quam de Jesu concepit conscientia christiana.

32. Conciliari nequit sensus naturalis textuum evangelicorum cum eo, quod nostri theologi docent de conscientia et scientia infallibili Jesu Christi.

33. Evidens est cuique, qui praeconceptis non ducitur opinionibus, Jesum aut errorem de proximo messianico adventu fuisse professum, aut maiorem partem ipsius doctrinae in Evangeliis Synopticis contentae authenticitate carere.

34. Criticus nequit asserere Christo scientiam nullo circumscriptam limite nisi facta hypothesi, quae historice haud concipi potest quaeque sensui morali repugnat, nempe Christum uti hominem habuisse scienciam Dei et nihilominus noluisse notitiam tot rerum communicare cum discipulis ac posteritate.

35. Christus non semper habuit conscientiam suae dignitatis messianicae.

36. Resurrectio Salvatoris non est proprie factum ordinis historici, sed factum ordinis mere supernaturalis, nec demonstratum nec demonstrabile, quod coscientia christiana sensim ex aliis derivavit.

37. Fides in resurrectionem Christi ab initio fuit non tam de facto ipso resurrectionis, quam de vita Christi immortali apud Deum.

38. Doctrina de morte piaculari Christi non est evangelica sed tantum paulina.

§ 6. *De sacramentis in genere et in specie.*

39. Opiniones de origine sacramentorum, quibus Patres Tridentini imbuti erant quaeque in eorum canones dogmaticos procul dubio influxum habuerunt, longe distant ab iis, quae nunc penes historicos rei christianae indagatores merito obtinent.

40. Sacramenta ortum habuerunt ex eo, quod Apostoli eorumque successores ideam aliquam et intentionem Christi, suadentibus et moventibus circumstantiis et eventibus, interpretati sunt.

41. Sacramenta eo tantum spectant, ut in mentem hominis revocent praesentiam Creatoris semper beneficam.

42. Communitas christiana necessitatem baptismi induxit, adoptans illum tamquam ritum necessarium, eique professionis

christianae obligationes adnectens.

43. Usus conferendi baptismum infantibus evolutio fuit disciplinaris, quae una ex causis exstitit, ut sacramentum resolveretur in duo, in baptismum scilicet et poenitentiam.

44. Nihil probat ritum sacramenti confirmationis usurpatum fuisse ab Apostolis; formalis autem distinctio duorum saramentorum, baptismi scilicet, et confirmationis, haud spectat ad historiam christianismi primitivi.

45. Non omnia, quae narrat Paulus de institutione Eucharistiae (1. Cor. XI, 23—25), historice sunt sumenda.

46. Non adfuit in primitiva Ecclesia conceptus de christiano peccatore auctoritate Ecclesiae reconciliato, sed Ecclesia nonnisi admodum lente huiusmodi conceptui assuevit. Immo etiam postquam poenitentia tanquam Ecclesiae institutio agnita fuit, non appellabatur sacramenti nomine, eo quod haberetur uti sacramentum probrosum.

47. Verba Domini: „Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt" (Ioan. XX, 22 et 23) minime referuntur ad sacramentum poenitentiae, quidquid Patribus Tridentinis asserere placuit.

48. Iacobus in sua epistola (V, 14 et 15) non intendit promulgare aliquod sacramentum Christi, sed commendare pium aliquem morem, et si in hoc more forte cernit medium aliquod gratiae, id non accipit eo rigore, quo acceperunt theologi, qui notionem et numerum sacramentorum statuerunt.

49. Coena christiana paullatim indolem actionis liturgicae assumente hi, qui Coenae praeesse consueverant, characterem sacerdotalem acquisiverunt.

50. Seniores qui in christianorum coetibus invigilandi munere fungebantur, instituti sunt ab Apostolis presbyteri aut episcopi ad providendum necessariae crescentium communitatum ordinationi, non proprie ad perpetuandam missionem et potestatem Apostolicam.

51. Matrimonium non potuit evadere sacramentom novae legis nisi serius in Ecclesia; siquidem, ut matrimonium pro sacramento haberetur, necesse erat, ut praecederet plena doctrinae de gratia et sacramentis theologica explicatio.

§ 7. *De Ecclesiae constitutione et evolutione.*

52. Alienum fuit a mente Christi Ecclesiam constituere veluti societatem super terram per longam saeculorum seriem duraturam: quin immo in mente Christi regnum coeli una cum fine mundi iamiam adventurum erat.

53. Constitutio organica Ecclesiae non est immutabilis; sed societas christiana perpetuae evolutioni aeque ac societas humana est obnoxia.

54. Dogmata, sacramenta, hierarchia, tum quod ad notionem tum quod ad realitatem attinet, non sunt nisi intelligentiae christianae interpretationes evolutionesque, quae exiguum germen in Evangelio latens externis incrementis auxerunt perfeceruntque.

55. Simon Petrus ne suspicatus quidem unquam est, sibi a Christo demandatum esse primatum in Ecclesia.

56. Ecclesia Romana non ex divinae providentiae ordinatione, sed ex mere politicis conditionibus caput omnium Ecclesiarum effecta est.

§ 8. *De doctrinae immutabilitate et progressu.*

57. Ecclesia sese praebet scientiarum naturalium et theologicarum progressibus infensam.

58. Veritas non est immutabilis plusquam ipse homo, quippe quae cum ipso, in ipso et per ipsum evolvitur.

59. Christus determinatum doctrinae corpus omnibus temporibus cunctisque hominibus applicabile non docuit, sed potius inchoavit motum quemdam religiosum diversis temporibus ac locis adaptatum vel adaptandum.

60. Doctrina christiana in suis exordiis fuit iudaica, sed facta est per succesivas evolutiones primum paulina, tum ioannica, demum hellenica et universalis.

61. Dici potest absque paradoxo nullum Scripturae caput, a primo Genesis ad postremum Apocalypsis, continere doctrinam prorsus identicam illi, quam super eadem re tradit Ecclesia, et idcirco nulum Scripturae caput habere eumdem sensum pro critico ac pro theologo.

62. Praecipui articuli Symboli Apostolici non eamdem pro christianis primorum temporum significationem habebant, quam habent pro christianis nostri temporis.

63. Ecclesia sese praebet imparem ethicae evangelicae efficaciter tuendae, quia obstinate adhaeret immutabilibus doctrinis, quae cum hodiernis progressibus componi nequeunt.

64. Progressus scientiarum postulat, ut reformentur conceptus doctrinae christianae de Deo, de Creatione, de Revelatione, de Persona Verbi Incarnati, de Redemptione.

65. Catholicismus hodiernus cum vera scientia componi nequit, nisi transformentur in quemdam christianismum non do-

gmaticum, id est in protestantismum latum et liberalem.

Sequenti vero feria V die 4. eiusdem mensis et anni, facta de his omnibus SSmo D. N. Pio Pp. X accurata relatione, Sanctitas Sua Decretum Em. Patrum adprobavit et confirmavit, ac omnes et singulas supra recensitas propositiones ceu reprobatas ac proscriptas ab omnibus haberi mandavit.

Petrus Palombelli, S. R. U. I. Notarius.

DOSADAŠNJA IZDANJA „SAVREMENIH PITANJA"

„Prva serija „Savremenih pitanja" potpuno odgovara svojoj zadaći. Naša ih je kritika popratila s velikim simpatijama... Nadamo se, da će se plod „S. P." brzo osjetiti, da će znatno rasvijetliti materijalističku atmosferu, koja truje naše društvo. Što se više prošire, time će kršćanski idealizam sve većma prožimati javni i privatni naš život". — **Hrvatska Prosvjeta**. Zagreb g. 1920., broj X, str. 243.

„Što je francuskim katolicima njihova vrsna zbirka „Science et Religion", to bi imala da budu i nama Hrvatima „Savremena pitanja", što ih pokrenuše dalekovidni hercegovački Franjevci. ... Mi tu zbirku svoj jugoslavenskoj inteligenciji živo preporučamo". — **Uredništvo „Života"**, Sarajevo 1919., str. 23.

I. sv. O. Teofil Harapin: „Razum i vjera". K 8.

„Otac je Harapin u svome „Razumu i vjeri" ukratko i bistro osvijetlio, „kako se u nama krije iskra Božanske mudrosti, razum, kojim možemo posve stalno i sigurno upoznati istinu; ali ipak da taj razum nije svemoguć i neograničen, nego da mu treba vjera, koja ga podiže, oplemenjuje i usavršuje". Eto, to je meritum Harapinova „Razuma i vjere", koji se uza svu suptilnost predmeta odlikuje jasnoćom prikazivanja, lakoćom stila kao i ljepotom jezika".

Sveuč. profesor **Dr. J. Jelenić**, „Jugoslavija". Sarajevo, 22. III. 1919.

„... Ako se preciznost i jasnoća imadu smatrati odlikama umovanja, onda neka pisac samo i dalje zadrži svoj stil i način obradbe. U riječ, ovaj 1. svezak može i kritika primiti s osobitim zadovoljstvom".

Sveuč. prof. **Dr. S. Z(immerman)**, „Novine", Zagreb 19. X. 1918.

„Prvi mi se svezak jako dopada i svima, kojima ga pokazah". **O. P. Vlašić**, u pismu na urednika „S. P." od 24. X. 1918.

II. sv. **O. U. Talija:** „O neumrlosti ljudske duše", K 8.

„Izašla je 2. sveska „S. P." od čuvenoga teologa i filozofa prof. Talije, koji obrađuje centralni problem svih problema — problem o „neumrlosti duše".

Stilom lakim — koliko je to moguće u znanstvenim raspravama, prikazuje nam znamenitost ovoga problema, za neumrlost duše dovodi nam kao dokaz opće svjedočanstvo ljudstva, obara materijalistički pojam duše željeznom logikom, jer ga obara i samosvijest same čovječje ličnosti kao i duboka težnja njegova za neumrlošću. Bez te neumrlosti neodrživ je moralni zakon u svijetu, jer nema dovoljne sankcije, a bez toga zakona ne bi mogao svijet ni postojati".

„**Narodna Politika**", Zagreb, 5. srpnja 1919.

„Bodi knjižica toplo priporučena slovenskim izobražencem; nikdo je ne bo odložil brez koristi iz rok". — **Dr. G. Pečjak**, „Čas", Ljubljana 1920., sv. 1 — 3, str. 122.

III. i IV. sv. **Prof. Brixy:** „Princip entropije i opstanak Božji", 12 K.

„Pisatelju moramo priznati, da se je v tvarino dobro poglobil; prav posebno je pohvaliti, da je dobro pojasnil fizikalne pojme tudi za širše občinstvo in tako poskrbel, da čitatelju ne bo treba samo sprejemati trditve fizikov, ampak bo vsaj stvar tudi sam razumel". — **Dr. G. Pečjak**, „Čas", Ljubljana 1920. zv. 4 i 5, str. 249.

„Antidotum je to našoj Heckelovim i Bölscheovim „dogmatima" zaraženoj omladini, koja iz te knjižice jasno vidi, da je početnik kršćanske eshatološke nauke od vijeka već imao u svom planu ono, što su poznije mislioci tek poslije vijekova iznašli na užas „dokazanim" Büchnerovim dogmatima o nerazorivosti tvari i sile. Širimo djelo, među srednjoškolcima!" „**Kršćanska Škola**", Zagreb 1920., str. 29.

V. sv. **O. P. Vlašić:** „Pravi pojam Sv. Pisma", K 8.

„Dvije (govori i o „Principu entropije") izvrsne knjižice, onakve, iz kojih čitalac može s malo truda veoma mnogo da nauči. Uzmi, čitaj!" **Uredništvo „Života"**, Sarajevo 1920., str. 158.

„Našoj publici, napose zrelijoj mladeži, izvrsno će doći ova monografija". — „**Kršćanska Škola**", Zagreb 1920., broj 3 - 6, str. 29.

VI. i VII. sv.: **Dr. P. Gvido Rant** Ljubljana, „Postanek sveta na podlagi naravoslovja in Biblije" 12 K.

„U cijelom razlaganju pisac pokazuje zamjerno poznavanje prirodnih zakona i svemira uopće; popularno prikazuje te zakone i jasno obrazlaže svrhovitost, prema kojoj je Višnji Tvorac sve uredio". — „**List biskupije splitske - makarske**", Split 1920., broj X. str. 36.

„Širim će krugovima ova rasprava dobro doći. Pisana je slovenski, a na dnu je svake stranice dodan tumač Hrvatu nepoznatih slovenskih riječi, pa ovako ima zgodu da uči i slovenski jezik onaj, koji ga još ne umije. I ovu knjigu i ostala izdanja „Savremenih pitanja" živo preporučamo". — **Uredništvo „Života"**. Sarajevo, prosinac 1920., str. 47.

„(Rasprava) pisana je dosta lakim stilom, pa se nadam, da će mnogi posegnuti za njom, da nađe odgovor na pitanje: odakle ovaj svijet? i to odgovor, koji će ga zadovoljiti i s obzirom na današnje stanje prirodnih znanosti, kao i savremene eksegeze Mojsijeve kozmogonije". — „**Katolički List**", Zagreb 1920., br. 45, str. 351.

VIII. sv. **Prof. P. Butorac:** „Politički i gospodarstveni liberalizam i kršćanstvo, K 8.

Vrlina je ovoga osmoga sveska „Savremenih pitanja", što u jednu ruku, ukratko, sa nekoliko sigurnih poteza upućuje u bit, povijest i učinke dviju vrsta „pogubne kuge" (pestis perniciosissima), koja se bavi u javnom modernom životu pod krinkom lažnog „liberalizma", te nanosi golemu štetu zdravu društvenom poretku, dok u drugu ruku iznosi vijekovima prokušana načela katolička kao ustuk onoj modernoj kugi. Djelce će ovo zanimati svakog misaona čovjeka, no napose one, kojima se baviti javnim radom, političkim ili socijalnim. Osobito je zanimiv i aktualan drugi dio („Gospodarstveni liberalizam i kršćanstvo"), gdje se pretresuju zamašna pitanja, n. pr. opravdanost privatnog vlasništva, kršćanska načela o radu i radnici, kapitalizam i kršćanstvo, kamate, vjera i ekonomski razvoj naprednih naroda. — „**Život**", G. II., Sarajevo 1921., br. 7.

Knjiga prof. Butorca o liberalizmu i slijedeći svezak dra Eterovića o slobodi nastave zgodno se međusobno nadopunjavaju. Ona prva nas upućuje na ideologijsku pretpostavku današnje

školske borbe, na liberalizam. Letimičan pogled o razvoju „slobodne misli" pokazuje nam, kakovo je razne oblike poprimao liberalizam; i ti se oblici naročito očituju u raznim poimanjima države, njezine vlasti i odnošajima prema Crkvi. Punim pravom zahvata pisac dublje u teoriju Rousseau-a o postanku državne vlasti, jer je u tim pitanjima Rousseau zaduja riječ liberalne filozofije. A ta filozofija je sofistična i puna protuslovlja, što nam pisac okretnom analizom razotkriva i podjedno razvija prave nazore o slobodi, o državnoj vlasti itd.

Krātki povjesni pregled uvodi nas u drugi dio o gospodarstvenom liberalizmu, kojemu pisac suprotstavlja kršćansku gospodarstvenu teoriju o privatnom vlasništvu, o zakonu rada, o visini nadnice, o etičnim faktorima ekonomskog napretka — goruća pitanja, koja se danas više nego igda pretresaju... Njegov nam prikaz podaje u bitnim potezama zacrtan ekonomski program kao i historički utjecaj katolicizma, te će se nepristran čitalac uvjeriti, da je jedino na tim temeljima moguća izgradnja stubokom poremećenih društvenih i gospodarstvenih odnosa. — „**Vrhbosna**" Sarajevo, 1921. br. 7. i 8.

IX. i X. sv. **Dr. Fra K. Eterović:** „Sloboda nastave i državni monopol škola", K 20.

„U pravi čas je izišla knjiga dra Eterovića: „Sloboda nastave i državni monopol škola". Ona nije samo teoretska, nego joj je svrha praktična i nadasve aktualna. Polazi sa potpuno ispravno i bistro shvaćenog stanovišta, da je i kod nas počela sustavna borba proti Bogu u školi i po školi u duši naroda. Svjež borbeni duh provejava knjigom, koju kad pročitaš, osjećaš se oduševljenijim, svjesnijim i jačim. Pisac je daleko od naivnosti mnogih još katolika, dapače i svećenika, kao da nema za kršćanstvo kod nas nikakve ozbiljne pogibelji. Zahvalni smo piscu za to.

Rasprava je razdijeljena u 4 dijela: 1. nastava i uzgoj; 2. tko ima pravo nad obukom djece; 3. monopol nastave i sloboda nastave; 4. o nacrtu školskog zakona u kraljevini S. H. S. — Jasno luči pojmove: što je nastava, sloboda nastave, uzgoj, građanski, moralni, vjerski uzgoj itd. Pri tom otkriva sofizme i varke, za kojima se i kod nas sakrivaju neprijatelji Božji, da opravdaju svoju borbu proti kršćanskoj školi. Osvjetljuje to obiljem vrlo zanimljivih svjedočanstva osobito iz školske borbe u Francuskoj. Ova knjiga neka se što više raširi. Uvjerit će nas o pogibelji, što nam prijeti, i ojačat će našu otpornu snagu". — „**Vrhbosna**", Sarajevo 1921. br. 7. i 8.

„Prvi dio rasprave gotovo je mala pedagogika, a drugi je prepun praktičnih misli, jedno i drugo pisano popularno i jasno. Tko hoće da se temeljito u školsko-crkveno pitanje uputi, treba da nabavi ovu knjižicu". „**Kršćanska Škola**", Zagreb 1921., br. 3.-6.

„Eterovića je knjižica vrlo važna, naročito u današnje doba kulturnog boja". — „**Narodna Politika**", Zagreb 1921. br. 66.

„Nijedan katolički inteligenat, nijedan katol. akademičar i srednjoškolac ne smije biti bez ove veoma aktuelne knjige. Katol. đaci, proučite tu knjigu, jer načela, koja zastupa, temelj su katol. kulture i svakog napretka. Okrijepit ćete se i uživat ćete na bujnoj poljani: dubokih misli, čistih kat. načela, umjetničkih slika i prizora, uz obilje lijepih citata prvih svjetskih umova, koji se nalaze u elegantnim stilom napisanoj knjizi dra Eterovića". „**Zora-Luč**", Zagreb, 1921. br. 9.-10.

Nijedan katolički inteligenat, svećenik ni svjetovnjak, nijedna kat. knjižnica poimence đačka, ne bi smjela biti bez izdanja „Savremenih Pitanja"

Tko hoće imati cijelu zbirku, neka se požuri s narudžbom, jer će se naklada pojedinih svezaka ubrzo iscrpsti.

Sveuč. prof. Dr. J. Pazman, Zagreb, Stari i moderni nazori o ručnom radu.
— Prava i dužnosti radnika.
— Emancipacija žena i kršćanstvo.

Dr. fra St. Petrov, Zaostrog, Ljepota katoličke liturgije.
— Glagolica i jedinstveni crkveni jezik.

Dr. P. Gvido Rant, Ljubljana, Sv. Pismo i prirodne znanosti.

Prof. O. M. Sopta, Široki Brijeg, Sloboda volje.

O. U. Talija, Dubrovnik, Uzroci bezvjerstva u savremenom društvu.
— Katolička Crkva i rješenje socijalnoga pitanja.
— Celibat i katoličko svećenstvo.

Dr. P. A. Tominec, Ljubljana, Primat sv. Petra.
— Nepogrješivost crkve Kristove i nosioca vrhovne vlasti sv. O. Pape.
— O oprostima.

Dr. A. Ušeničnik, Ljubljana, Knjiga o životu.

O. P. Vlašić, Dubrovnik, Vjerodostojnost Evanđelja.

Dr. A. Živković, Đakovo, Kršćanski nazor o svijetu.
— Postanak čovjeka.
— Darvin i njegova nauka.

Nadalje su obećali suradnju:

Sveuč. prof. Dr. Đ. Arnold, Zagreb. — Sveuč. prof. Dr. F. Barac, Zagreb, — D. Šarčević, Brod/S. — Dr. A. Buljan, Sarajevo. — D. Čelik, Sarajevo. — M. Čunko Nova Gradiška. — Dr. I. Dujmušić, Sarajevo. — Dr. fra K. Eterović, Sinj. — St. Flodin, Osijek. — Dr. fra P. Grabić, Makarska. — Dr. fra V. Jurković, Mostar. — O. M. Horman, D. I., Sarajevo. — Dr. A. Jelavić, Mostar. — Dr. J. Marić, Zagreb. — O. A. Posinković, Dubrovnik. — Prof. B. Strižić, Zagreb. — O. M. Vanino, D. I., Travnik. — Zbor duh. mladeži zagrebačke. — Dr. St. Zimmermann, Zagreb.

Savremena pitanja.

Vjersko znanstvene rasprave za naobražene krugove.

„Savremena Pitanja“ obrađuju na strogo znanstvenoj podlozi, ali ipak u posve razumljivom obliku, najrazličitija pitanja vjerska, filozofska, prirodoslovna, povijesna, socijalna, itd. Pojedini svesci izlaze u neodređenim, slobodnim razmacima, ali ipak tako, da se redovito u godini izda po 5 svezaka.

Rukopise i listove prima *Dr. O. Dominik Mandić*, kateheta na vel. gimnaziji u Mostaru.

Dosada izišle rasprave:

I. svezak: O. T. Harapin, **Razum i vjera,** . . . . 8 K.
II. sv.: O. U. Talija, **O neumrlosti duše,** . . . . 8 K.
III. i IV. sv.: prof. B. Brixy, **Princip entropije i opstanak Božji,** 12 K.
V. sv.: O. P. Vlašić, **Pravi pojam Sv. Pisma** . . . . 8 K.
VI. i VII. sv.: Dr. P. Gv. Rant, **Postanek sveta na podlagi naravoslovja in Biblije.** (Slovenski s hrvatskim tumačem nepoznatih riječi.) . . . . 12 K.
VIII. sv.: Prof. P. Butorac, **Politički i gospodarstveni liberalizam i kršćanstvo.** . . . . 8 K.
IX. i X. sv.: Dr. K. Eterović, **Sloboda nastave i državni monopol škola.** . . . . 20 K.
XI. XII. sv.: Josip Gunčević, **Silab i moderne zablude.**

U štampi se nalaze:

Dr. Aleš Ušeničnik, **Filozofija života.**
Antun Matasović, **Slobodni zidari, što su i što hoće.**

Narudžbe i pretplatu prima:

Uprava „Savremenih Pitanja“ u Mostaru.